

Raport:

Medierea penală în Republica Moldova

Chișinău 2010

Autori:

© **Institutul de Reforme Penale**

© **Igor Dolea** – Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova (cap I, II)

© **Victor Zaharia** – Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (cap. III)

© **Vasile Rotaru** - Doctor în drept, lector universitar, USM (cap. IV)

© **Lilia Gribincea** - Doctor în drept, conferențiar universitar, mediator (cap. V)

© **Marcela Dilion** – Dr., conf.univ.,Consultant UNICEF (cap. VI, 6.1)

© **Gheorghe Gladchi** - doctor în drept (cap. VI, 6.2)

Coordonator: Cristina Beldiga, Coordonator de proiect, Institutul de Reforme Penale

Raport de evaluare și monitorizare a implementării instituție medierii în Republica Moldova/ Igor Dolea, Victor Zaharia, Gheorghe Gladchi, Vasile Rotaru, Marcela Dilion, Lilia Gribincea, Cristina Beldiga; Institutul de Reforme Penale.

- Ch. : Institutul de Reforme Penale, 2009, - 96 pag. - 1000 ex.

Lucrarea apare cu sprijinul financiar al:

Textul lucrării nu reflectă neapărat opinia finanțatorului.

Cuprins:

Capitolul 1 Justiția restaurativă

1.1. Conceptul justiției restaurative.....	4 pag
1.2. Aspecte istorice.....	5 pag
1.3. Drept comparat.....	7 pag

Capitolul II. Medierea penală în Republica Moldova

2.1. Particularitățile medierii penale.....	11 pag
2.2. Instituțiile procesual penale conexe cu medierea penală.....	14 pag
2.3. Elemente introductive privind medierea. Procedura medierii.....	19 pag

Capitolul III. Cadrul normativ-juridic al medierii în cauze penale.

3.1. Reglementările internaționale privind medierea în cauze penale.....	27 pag
3.2. Reglementări normativ-juridice interne privind instituția medierii.....	40 pag

Capitolul IV. Beneficiile soluționării conflictelor penale prin mediere comparativ cu soluționarea acestora în instanța de judecată.....

	47 pag
--	--------

Capitolul V. Procedura de evaluare, formare și atestare a mediatorilor în Republica Moldova....

	62 pag
--	--------

Capitolul VI. Opinii și atitudini privind insitutuția medierii în cauze penale

6.1 Opinia și atitudinea participantilor la procesul de mediere privind medierea.....	78 pag
6.2 Opinia reprezentăților organelor de drep cu privire la instituția medierii.....	95 pag
Anexe.....	103 pag

Capitolul I : Justiția restaurativă

1.1. Conceptul justiției restaurative

Justiția restaurativă este îndreptată, în primul rând, spre problemele victimei promovând o nouă viziune asupra problemei privind soluționarea conflictelor penale. Filosofia și practica justiției restaurative se fundamentează pe valori mai vechi cu privire la iertare, promovate de Biblie. O nouă formă acest concept ia în a doua jumătate a sec. XX, fiind legat de experimente ce țin de repararea prejudiciului și împăcarea între victimă și făptuitor. Conceptul de justiție restaurativă constituie o parte componentă a filosofiei de implicare a comunității în soluționarea problemelor și a filosofiei participative, cunoscută sub noțiunea de *communitarianism*. Elementul-cheie în această paradigmă constă în accentul pus pe responsabilitatea colectivă pentru crearea unor comunități mai sigure.

Dacă inițial conceptul de justiție restaurativă era identificat cu repararea prejudiciului, în prezent acestuia îi sunt conferite noi conotații și dimensiuni, prezentînd un interes deosebit pentru reprezentății sistemului de justiție.

Justiția restaurativă este un proces prin care părțile implicate într-o anumită infracțiune decid în mod colectiv modul cum trebuie rezolvate consecințele infracțiunii și implicațiile viitoare.

Programul de justiție restaurativă este definit ca fiind “orice program care folosește procese restaurative și caută să obțină rezultate restaurative”(art.1 din Anexa la Rezoluția 2002/12 a Organizației Națiunilor Unite).

Prin proces restaurativ se înțelege “orice proces în care victima și infractorul, și cînd este cazul, orice alte persoane sau membrii ai comunității afectați de infracțiune participă împreună în mod activ la rezolvarea problemelor create de infracțiune în general cu ajutorul unui mediator”.

Rezultatul restaurativ reprezintă un acord la care s-a ajuns ca urmare a unui proces restaurativ. Rezultatele restaurative includ: programe ca reparația, restituirea în scopul înlăturării nevoilor individuale și în vederea reintegrării victimei și infractorului (atr.3 din Anexa la Rezoluția 2002/12 a Organizației Națiunilor Unite).

Conceptul justiției restaurative se regăsește și în construcțiile teoretice privind raționalitatea sancțiunilor penale și importanța participației civile în soluționarea problemelor criminalității și consolidarea normelor de conviețuire. Există câteva chestiuni fundamentale care determină conținutul fenomenului: Care este esența infracțiunii și care ar trebuie să fie reacția la această faptă? Cui trebuie să servească sistemul de justiție și cum trebuie implicați participanții la acest proces? Cum trebuie să reacționeze sistemul de justiție

la necesitățile participanților și să reflecte așteptările societății? Care este rolul sistemului profesional al justiției în realizarea acestei funcții, fiind suplinită de rolul cetățenilor, victimelor și al făptuitorilor?

Justiția restaurativă tratează infracțiunea nu numai ca încălcare a legii, dar și ca o faptă împotriva victimei și a comunității. Pedepsirea celui vinovat, ca o reacție la infracțiune, s-a dovedit a fi insuficientă, adică problema infracțiunii nu poate fi limitată doar la problema făptuitorului, el fiind considerat un obiect al cercetării și nu un subiect activ, fapt ce îl limitează în posibilitatea de a se implica și în procesul de administrare a probelor. În același aspect, victima, fiind într-un fel *reprezentată* de procuror, este limitată în libertatea sa de a acționa, de a prezenta probe, cel mai importantă fiind însă libertatea de a ierta.

1.2. Aspecte istorice

Existența a patru versiuni absolut diferite, formulate concret, a istoriei acestui proces, ne sugerează două concluzii importante. În prima etapă, denotă faptul că procesul de mediere nu este monolitic, ci unul pluralist, care include variate abordări practice cu diverse efecte. Într-o etapă aprofundată, existența diferitelor versiuni ne sugerează că, deși toți concep justiția restaurativă drept o modalitate de realizare a unor importante sarcini personale și sociale, opiniile privind ordinea priorităților acestora se împart. Aceste descrieri, de asemenea, prezintă și argumentează diverse scopuri ale procesului de mediere care, din punctul de vedere al diferitelor grupuri de persoane, nu sunt echivalente ca prioritate. Astfel, expunerea versiunilor procesului ar constitui o modalitate relevantă de a demonstra diversitatea practicii de mediere, precum și de a defini componentele valorice și selectarea acestora, care constau în modul de abordare. Rezumatul celor patru versiuni, expus în continuare, este redat în modul în care fiecare dintre ele ar fi prezentată de către însuși autor sau de către unul dintre adepții opiniei sale.

Prima versiune stipulează: „Procesul de mediere este un instrument puternic de satisfacere a necesităților umane ale părților și de diminuare a suferințelor în conflictele interpersonale. Grație flexibilității caracterului neformal și principiului consensual, medierea dezvăluie toate aspectele problemei cu care s-au confruntat părțile. Nefiind limitată de categorii juridice sau reguli, aceasta poate contribui la transformarea conflictului într-o problemă care trebuie soluționată în comun de către părți”.

În comparație cu procesele juridice formale sau tradiționale, potrivit versiunii a doua, medierea are un caracter neoficial și se manifestă printr-o activitate bazată pe interese reciproce, fapt ce poate diminua atât cheltuielile economice, cât și eforturile emoționale depuse pentru soluționarea conflictelor. Astfel, aplicarea medierii a asigurat participanților la litigiu o economie *personală* atât în aspect economic, cât și psihologic. De asemenea, în numeroase cazuri, grație substituirii procesului judiciar prin mediere, s-a obținut economisirea mijloacelor sociale.

„Medierea contribuie la echitatea socială potrivit versiunii a treia, prin faptul că oferă o modalitate eficientă de consolidare a oamenilor prin interese comune și, astfel, creează relații și structuri mai durabile. Importanța rezidă în faptul că, în societatea noastră, indivizii care nu sunt întruniți în grupuri sunt mai expuși exploatării, pe când organizarea eficientă a comunităților poate limita o asemenea exploatare și poate asigura echitatea socială. Medierea poate sprijini structura organizatorică a comunităților prin câteva metode. Grație capacității de a aborda problema dintr-o altă perspectivă și a se axa pe interesele comune, medierea poate ajuta oamenii, care se consideră adversari, să sesizeze un context mai larg în care au un dușman comun. Ca rezultat, medierea poate consolida poziția celor slabi, ajutându-i să constituie alianțe.

Conform versiunii a patra, „potențialul unic al medierii constă în capacitatea acesteia de a transforma caracterul interacțiunii din cadrul conflictului în așa mod, încât însuși conflictul să poată consolida atât participanții la litigiu, cât și societatea a cărei parte sunt. Datorită caracterului neoficial și principiului consensual, medierea le va da posibilitate părților să identifice problemele și scopurile în propria lor viziune, astfel confirmând importanța acestor probleme și sarcini în viața părților. Mai mult decât atât, medierea poate susține părțile în adoptarea unei decizii privind metodele – și chiar oportunitatea – de aplanare a litigiilor. Ea ajută părțile să-și mobilizeze propriile resurse în vederea soluționării problemelor și atingerii scopurilor. Medierea deja utilizează (fie și într-o anumită măsură) acest potențial al procesului ca să ajute părțile conflictuale să-și consolideze capacitatea de a activa în circumstanțe nefavorabile de orice gen, și nu doar în cauza actuală, ci și pe viitor, în orice situații. Participanții la mediere încep să-și aprecieze mai mult propriile capacități, să se mizeze pe propriile forțe, încrederea în sine crește. Această componentă a procesului este denumită *extinderea capacităților personale*.

În afară de aceasta, caracterul privat, nepreconceput al medierii asigură participanților la litigiu posibilitatea de a clarifica calm lucrurile și de a învăța să vadă, reciproc, trăsăturile umane. Luând în considerație aceste circumstanțe și prezența mediatorilor, capabili să amelioreze relațiile interpersonale, putem afirma că părțile deseori constată că pot sesiza și exprima un anumit grad de înțelegere reciprocă și pot lua în calcul faptele care îngrijorează partea adversă, în pofida litigiului existent. Medierea deja utilizează (desigur într-o anumită măsură) acest aspect al procesului pentru a le ajuta oamenilor să-și consolideze capacitatea ce le este proprie, de a percepe problemele altora și a le consimți. Aceasta contribuie la recunoașterea și conștientizarea necesităților și problemelor altor oameni, le ajută să vadă trăsăturile pur umane ale oponentilor, chiar și în cazul părților care, inițial, erau adversari inconciliabili”.

Medierea contribuie și la reprimare: „Chiar dacă procesul de mediere a fost inițiat cu cele mai bune intenții, medierea s-a dovedit a fi un instrument periculos de întărire a autorității statului asupra persoanei și a celor puternici asupra celor slabi. În virtutea caracterului neoficial și a principiului consensual, medierea

poate fi folosită ca o anexă ieftină și avantajoasă a procesului judiciar. În acest caz, se creează aparența accesului la procesul de justiție, însă în realitate are loc extinderea controlului statului asupra proceselor sociale, care, anterior, erau soluționate în mod individual. Implicată în această sferă, fără a dispune de reguli concrete de procedură și materiale, medierea poate spori libertatea de acțiune și puterea persoanelor finanțate de către stat, abilitate cu luarea deciziilor, precum și poate mări dezechilibrul forțelor, dând undă verde constrângerii și manipulării de către participantul la litigiu mai puternic.

1.3. Drept comparat

În urma analizei modelelor de implementare a medierii în diferite țări, pot fi formulate unele concluzii: diversificarea modalităților de realizare a conceptului justiției restaurative în funcție de tradițiile locale, sistemul legislativ și instituțional, este cea mai optimă. Doar prin utilizarea diferitelor forme ale instituției date se pot identifica legități și probleme utile pentru alte sisteme. Ca exemplu menționăm că în Austria procesul de mediere a început prin anii 80 ai sec. XX, când populația a devenit preocupată de victimele infracțiunii. După introducerea medierii victimă-infractor în Legea cu privire la minori din 1988, medierea victimă-infractor pentru adulți a fost înaintată pentru legislație în 1991. A fost lansat proiectul-pilot care treptat s-a extins pe întreg teritoriul. La 25 februarie 1999, Adunarea națională a adoptat modificarea legii din Codul de procedură penală, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2000, acordând medierii victimă-infractor bază legală.

Medierea victimă-infractori minori efectuată de instanță este autorizată în sistemul belgian indirect prin Actul cu privire la Justiția Juvenilă din 1965. Prezentul Act acordă instanței competența de a impune *serviciul de filantropie și educație* ca condiție ce plasează infractorul minor în supravegherea serviciilor sociale. Însă medierea ca măsură de deviere nu are bază legală.

În Republica Cehă medierea autorizată prin legislație include Actul cu privire la mediere și probațiune (Legea nr.257/2000), care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2001. Prezentul Act a creat baza legală pentru crearea Serviciului de Probațiune și Mediere. El descrie cum trebuie să se desfășoare structura organizatorică și definește obligațiile și responsabilitățile în activitatea cu victimele și infractorii. Codul de procedură penală prevede 2 tipuri de deviere, care sunt aplicate împreună cu medierea: încetarea condiționată a urmăririi și împăcarea.

În Danemarca nu există vreo autoritate legală pentru justiția restaurativă sau medierea victimă-infractor. Prevederea pentru mediere se efectuează în bază experimentală de către Ministerul Justiției. Perioada experimentală a început în mai 1998 și s-a finisat în decembrie 2003.

În anii 80-90 un șir de proiecte comunitare și nestatutare au fost introduse în Anglia și în Țara Galilor, care au avut ca obiectiv principal promovarea unei alternative *mai bune* în sistemul justiției penale. În acest scop, prin *mai bune* se subînțeleg obiective secundare, cum ar fi: despăgubirea victimei, medierea care duce la împăcare, asistența victimei, devierea și reducerea recidivei. Nu există vreo bază legală pentru aplicarea justiției restaurative cu infractorii adulți. În cazul infractorilor minori, a fost introdus un regim nou prin Actul cu privire la Infracțiune și Dezordine din 1998 și prin Actul de Justiție Juvenilă și Evidență Penală din 1999.

În sistemul finlandez nu există autoritate legală pentru mediere, deși secțiunea 15 din Decretul cu privire la Executarea Codului penal recunoaște valorile ei. Există însă niște repere cu privire la mediere pregătite de Ministerul Afacerilor Sociale și Ocrotire a Sănătății.

În Franța, autoritatea legală pentru mediere victimă-infractor s-a instituit din combinarea amendamentelor (1993, 1999) la C.proc.pen., decrete și circulare. Implementarea este dirijată de declarațiile practice emise de Institutul Național de Asistență a Victimei și Mediere și de Asociația Națională a Lucrătorilor Sociali. Din 1998 a fost autorizată, printr-o lege, asistența legală în procesele de mediere. Pentru minori, întreg sistemul de justiție juvenilă, care se numește *reparație*, se conduce de art. 12-1 al legislației din 1945.

În Germania, prevederile Codului Penal (art.46), Codului de procedură penală (art.153) și ale Actului de Justiție juvenilă din 1953 autorizează aplicarea medierii din anumite cauze. Dar există unele dubii ce țin de efectul legal al art.46 al Codului penal, în vigoare din 1994, în art.153 C.proc.pen. vechi. Practica este reglementată de ghiduri la nivel federal și statal.

În Italia, principalele domenii de aplicare a justiției restaurative se preocupă de 2 jurisdicții diferite: sistemul penal de justiție juvenilă și justiția păcii. Codul de procedură penală pentru minori (448/1998), implementat în 1989, nu include prevederi speciale cu privire la medierea victimă-infractor sau justiție restaurativă, ci niște măsuri noi de deviere pentru infractorii minori. Dat fiind că legea care a acordat posibilitate justiției păcii de a aplica justiția restaurativă a intrat în vigoare în 2002, există puțină experiență în acest domeniu.

Legea din 6 mai 1999 a Luxemburgului a introdus medierea victimă-infractor prin modificarea art.24(5) C.proc.pen.. Un regulament intrat în vigoare la 31 mai 1999 stipulează procedura de mediere și acreditare a mediatorilor. În ceea ce privește minorii, nu există vreo referință legală. Aceasta are loc în contextul legii din 10 august 1992 ce se referă la protecția minorilor.

Legislația norvegiană, care autorizează medierea victimă-infractor, include Actul Serviciului de Mediere Municipal din 1991, regulamente din 1992, Circulara departamentală (1993) și Circulara din partea Directorului General al Urmăririi de Stat (1993). Secțiunile 71a și 72 ale Actului de procedură penală din

1998 acordă organului de urmărire posibilitatea de a transmite cauze la mediere și de a întrerupe orice acțiune împotriva infractorului. La 17 iunie 2003, Parlamentul a adoptat propunerea de proiect ca schema medierii să nu mai fie în responsabilitatea municipală, dar să devină un serviciu guvernamental integrat în sistemul de justiție. Modificarea la Actul de Mediere a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2004.

Articolele 53(3), 60(2.1) și 66(3) C.pen. și art.23a C.proc.pen. polonez autorizează rezultatele medierii în cazul infractorilor adulți de care trebuie să se țină cont la etapa pre-sentențială. Potrivit secțiunii 23a C.pen., instanța sau procurorul pot, din propria inițiativă sau cu acordul părților, să predea cauza unei instituții autorizate sau persoane de a conduce medierea între bănuît și partea vătămată. Prin secțiunea 23a par. 5 Regulamentul din 13 iunie 2003 l-a înlocuit pe cel din 14 august 1998. Modificarea Legii cu privire la tratamentul minorilor din 26 octombrie 1982, adoptată de Parlament la 15 septembrie 2000, prevede ca instanța familială să remită cauza spre mediere de către organizație sau o persoană autorizată.

Sistemul legal portughez prevede medierea în cadrul Legii tutelar-educative 166/99 din 14 septembrie 1999, care se aplică față de minori între 12 și 16 ani care au comis acte calificate de lege ca infracțiuni. În ceea ce privește adulții, nici C.pen., nici C.proc.pen. nu fac referință la medierea extra-judiciară sau la intervenția unei părți neutre sau imparțiale.

În Slovenia, referitor la infractorii adulți, medierea este prevăzută în art.161a,162, 444(1) C.proc.pen. din 1995, modificat în 1999, cea a minorilor – în art.77(2) C.pen.

Prevederea vizând justiția restaurativă în sistemul spaniol, în cazul infractorilor minori, din 1992 a fost autorizată prin Legea 4/92 cu privire a jurisdicția și judecata în instanțele pentru minori. Aceasta a fost înlocuită prin Legea 5/2000 cu privire la răspunderea penală a minorilor, care a intrat în vigoare la 13 ianuarie 2001. Pentru infractorii adulți, noul Cod penal (1996) introduce o serie de alternative sentențiale ale justiției restaurative.

În Suedia, la 1 iulie 2002 a fost aprobată Legea cu privire la mediere, nr.2002/445, care prevede medierea victimă-infractor de către instituțiile publice.

În sistemul român după cum s-a menționat problematica relațiilor dintre mediere și echitatea procesului a trezit prea puțin interesul preocupărilor doctrinare, în pofida unor numeroase studii referitor la mediere, axate însă mai mult pe dreptul judiciar privat, decât pe cel public, din perspectiva caracterizării cadrului și obiectivului său procesual.

Alte practici ale justiției restaurative:

Cercuri de verdict sau cercuri de împăcare

Cercurile de împăcare au apărut pentru prima dată în Canada, provenind de la tradițiile indienilor nord americani în Canada, de a organiza cercuri de discuții pentru rezolvarea problemelor comunității.¹ În cadrul cercurilor de împăcare participă victima, infractorul și grupul de suport din partea acestora, reprezentanții ai sistemului de justiție (ofițer de poliție, procuror judecător, ofițer de probațiune, și membrii interesați din comunitate).

În cadrul cercului de verdict fiecare participant are dreptul să își exprime părerea – scopul final este de a ajunge la un consens cu privire la sancțiunea care trebuie adoptată împotriva infractorului. În cadrul cercului se examinează ce s-a întâmplat care a fost impactul asupra victimei și comunității și modul în care poate fi reparată fapta săvârșită adică sancțiunea infractorului.

Cercurile de verdict sunt aplicate pentru un număr larg de infracțiuni atât în privința minorilor cât și a adulților și pot fi convocate la diferite etape ale procesului penal.

Odată adoptată o sentință în cadrul cercului, infractorul revine în cadrul sistemului de justiție unde se adoptă această sancțiune formal. În cazul în care nu există un consens în cadrul cercului, hotărîrea este dată de judecător.

În culturile tradiționale americane asemenea formă de soluționare a conflictelor se realizează în mai multe scopuri, nu doar pentru împăcarea oamenilor aflați în conflict, ci reprezintă puterea locală. Fiecare dintre aceste cercuri are scopuri și structuri diferite, dar însăși procesul diferă foarte puțin. În afară de aceasta cercurile întrunesc în sine diferite componente ale altor forme ale justiției restaurative, cum ar fi: întrunirea victimei și făptuitorului față în față, ceea ce este comun medierii împăcării părților, întrunirea părților și a familiilor, prietenilor acestora împreună – specific pentru conferințele familiale.

Conferința familială

O altă practică a justiției restaurative sunt *conferințele familiale*. Această formă a justiției restaurative își are originea în tradiția religioasă a Noii Zeelande, ca sancțiune penală pentru minori.

¹ V.Rotaru, D.Popa, M.dilian, X.Ulianovschi, R.Koval. *Manual de mediere*. – Chișinău, 2006, p. 15.

Conferințele familiale reprezintă o discuție dintre victimă, infractor, familiile și prietenii acestora privind consecințele infracțiunii și modul în care va fi sancționat infractorul, sub coordonarea unor persoane specializate - care sunt oficiali publici (ofițeri de urmărire penală, probațiune, reprezentanți ai școlii).

În timpul conferințelor participanții analizează condițiile familiale și din comunitate care au condus la adoptarea unui comportament infracțional de către făptuitor.

Toți participanții trebuie să ajungă la un numitor comun privind modalitatea în care infractorul va repara prejudiciul produs, după care să semneze un plan de reparație.

În aceste planuri poate fi stipulat de ex: ca tânărul să presteze muncă în folosul comunității, să-și îmbunătățească frecvența școlară și să efectueze o serie de munci menajere la școală și acasă.

Avantajele conferinței familiale:

- Este recunoscut și subliniat rolul familiei în viața infractorului minor.
- Recunoaște existența unui număr mai mare de persoane afectate de infracțiune și exploarează efectele asupra acestor persoane.

Contribuie la consolidarea și vindecarea comunității ca întreg deoarece implică mai mulți membri ai comunității în întâlnirile sale. Prin implicarea unui număr mai mare de persoane afectate de crimă, mai mulți cetățeni joacă un rol activ în procesul de justiție.

Capitolul II. Medierea penală în Republica Moldova

2.1. Particularitățile medierii penale

Este necesar de remarcat că medierea penală poartă un caracter specific diferit de alte tipuri de mediere. De acest raționament s-a condus și legiuitorul moldovean în Legea cu privire la mediere, plasând-o într-o secțiune separată. Legea stabilește o procedură de mediere extrajudiciară. Potrivit art.32 alin.(5) al alegerii menționate, procesul de mediere este reglementat, pe lângă Legea cu privire la mediere, de Codul penal, Codul de procedură penală, Codul de Executare și alte acte normative. Chiar dacă potrivit art.32 alin.(6) al Legii cu privire la mediere, procesul de mediere nu substituie procesul penal, sunt necesare norme respective și în Codul de procedură penală ce ar reglementa procedura de transmitere a cauzei penale serviciului de mediere, actele întocmite de către serviciu și valabilitatea acestora în procesul penal. S-a arătat că medierea penală apare ca un mod procesual de reglementare a litigiului penal, printre și alături de alte căi procedurale care permit ca un conflict penal să fie orientat spre tratament consensual, sub egida unui judecător, pentru a căuta o soluție negociată a procesului, acceptabilă și acceptată, susceptibilă de a fi convenită de judecător. Medierea are efecte mai pronunțate dacă se utilizează în faze incipiente ale procesului, pe cât se poate, cu implicarea părților în acțiuni procesuale, evitând astfel efectul psihologic negativ care îl lasă acestea asupra persoanelor, îndeosebi asupra minorilor. De asemenea, restaurarea, pe cât se poate de urgent, a unui drept încălcat este un obiectiv determinant în justiția restaurativă; în așa mod, cu cât mai repede părțile vor găsi numitor comun, cu atât victima va obține o reparație echitabilă. Ajungem la concluzia că rolul ofițerului de urmărire penală în aspect de utilizare a instituției medierii este semnificativ. Importantă este și economia de resurse în cazul efectuării medierii pe cât se poate de urgent după producerea conflictului penal. De remarcat că în procesul dat apare un nou subiect procesual – mediatorul, care însă are atribuții decizionale limitate, neavând autoritatea de a lua o hotărâre, asigurând doar un dialog între părți. Așadar, decizia în toate cazurile aparține părților. Medierea vizează drepturile părților care în primul rând sunt perturbate de infracțiune, în comparație cu ordinea socială stabilă.

Un proces echitabil presupune dreptul la un judecător independent și imparțial care decide în mod echitabil public și într-un termen rezonabil în conformitate cu legea. Medierea penală nu împiedică persoana de a renunța în orice moment la această procedură și de a apela la justiția tradițională până la emiterea de către procuror a ordonanței de încetare a procesului, fie de către instanță a sentinței de încetare. Din acest moment soluția este guvernată de autoritatea de lucru judecat. Totuși, în situația când victima a fost dusă în eroare, fie în alte împrejurări care pot constitui un viciu fundamental, considerăm că procurorul este în drept să reia urmărirea. Echitatea procesului în cadrul medierii este asigurată de garanțiile procedurale prevăzute

atât în Codul de procedură penală, cât și în Legea cu privire la mediere. Aceste două acte se completează și nu se exclud reciproc, ca și înseși modurile alternative de reglementare a conflictelor și procedura penală tradițională. Art.3 al Legii cu privire la mediere enumeră principiile de bază ale medierii, acestea fiind: accesul liber și egal la această procedură, principiul liberului consimțământ, al confidențialității, al imparțialității, al neutralității, al independenței și al liberei alegeri a mediatorului – principii generale pentru toate tipurile de mediere, inclusiv cea penală.

Art.18 C.proc.pen. stabilește, *inter alia*, că *accesul publicului la ședințe poate fi interzis când, datorită unei împrejurări speciale, publicitatea ar putea să prejudicieze interesele justiției*. **Confidențialitatea** medierii asigură drepturile ambelor părți și putem constata în cazul de față că asigurarea drepturilor acestora este determinată de **interesele justiției**. Oricare ar fi rezultatul medierii, acesta nu poate fi obiectul relatărilor publice. După cum se menționează în art.32 alin.(8) al Legii cu privire la mediere, „nesemnarea unui acord de împăcare nu poate prejudicia situația părților”. Având în vedere caracterul confidențial al medierii și în asigurarea echității procesului, în sarcina mediatorului trebuie pusă responsabilitatea de a asigura egalitatea părților, imparțialitatea sa, caracterul proporțional al obligațiilor luate de către părți. Informarea părților privind drepturile acestora în procesul de mediere rămâne a fi, de asemenea, o obligație impusă mediatorului, precum și asigurarea participării pedagogului sau psihologului când una din părți este minoră. Participarea părților în cadrul procesului de mediere determină acceptarea de către acestea a faptelor care constituie obiectul litigiului penal. În acest aspect, recunoașterea faptelor date poate afecta o altă garanție a procesului echitabil – **prezumția de nevinovăție**. În scopul garantării acestui principiu, Legea cu privire la mediere (art.32 alin.(7) stabilește că „*faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției*”. Aceasta înseamnă atât excluderea oricărei informații din dosarul penal privind procesul de mediere în cazul eșuării acestuia, cât și excluderea oricărei informații pentru dosarul penal aflat în gestiune, fie pentru alte eventuale dosare, comunicate de părți în cadrul procesului de mediere.

O problemă controversată este și cea a respectării **termenelor rezonabile** ca o garanție a unui proces echitabil. Art.32 alin.(6) al Legii cu privire la mediere stabilește că *procesul de mediere nu suspendă procesul penal*. Dintr-o optică, este o prevedere rațională care asigură desfășurarea procesului indiferent de rezultatele medierii. Din alt punct de vedere, desfășurarea paralelă a două procese poate provoca părților o senzație de inutilitate a procesului de mediere. În acest aspect, medierea în penal nu are ca scop executarea strictă a legii, ci mai degrabă soluționarea pe cale amicală a unui conflict având conotații mai mult civile decât penale. Acest fapt semnifică un pas spre dezvoltarea elementului privat în procesul penal. Așadar efectele autorității de lucru judecat, cunoscute în procesul penal represiv, sunt înlocuite cu efectele autorității de lucru convenit.

Se observă și o diversificare a misiunii serviciilor de mediere, a rolului organelor de urmărire penală a procuraturii și al instanțelor de judecată în procesul de mediere etc. Rămân a fi comune principiile de activitate a serviciilor respective, fapt condiționat de Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei R 19(99) cu privire la mediere în cauzele penale.

2.2. Instituțiile procesual penale conexe cu medierea penală

2.2.1. Precizări preliminare

Instituția medierii care este obiectul prezentei analize, este într-o legătură organică cu alte instituții procesuale cum sunt: *plângerea prealabilă și împăcarea*.

În acest aspect se cere de remarcat că instituția **plângerii prealabile** constituie o excepție de la principiul oficialității potrivit căruia organele de urmărire penală sunt obligate de a porni urmărirea penală în toate cazurile când se constată că a fost comisă o infracțiune. În baza acestui principiu urmărirea trebuie pornită în toate cazurile indiferent de care interese au fost prejudiciate: cele generale sau unele particulare. În cea mai mare parte de cazuri când se comite o infracțiune se aplică principiul oficialității și organul de urmărire penală este obligat să pornească urmărirea chiar dacă victima nu a depus o plângere.

Totuși există situații când voința victimei este determinantă la pornirea urmăririi penale, aplicându-se în acest caz principiul disponibilității în procesul penal, principiu care este caracteristic procesului civil. Această tendință este caracteristică tuturor sistemelor de drept, nu numai a celui din Republica Moldova și se manifestă în acordarea victimelor infracțiunilor a unor drepturi discreționare de a determina pornirea și încetarea procesului penal.

2.2.2. Plângerea prealabilă

Așadar, instituția plângerii prealabile reglementată de art.276 C.proc.pen. stabilește că pentru anumite infracțiuni urmărirea penală poate fi pornită *doar la plângerea prealabilă a victimei*.

Este necesar de făcut deosebirea între *plângere* și *plângere prealabilă*. Dacă plângerea în sensul art.263 C.pr.pen este ca un mod de sesizare, plângerea prealabilă în sensul art.276 C.pr.pen este o condiție de pornire a urmăririi penale. Cu alte cuvinte dacă victima nu va depune plângere, dar organul de urmărire penală va constata că s-a comis o infracțiune, acesta din urmă va avea dreptul să pornească urmărirea penală pentru majoritatea infracțiunilor cu excepția celor menționate în art.276 C.pr.pen. În ce privește infracțiunile

enumerate în art.276 C.pr.pen. urmărirea nu poate fi declanșată dacă însăși victima nu va înainta o plângere prealabilă în formă scrisă, spre deosebire de plângere care poate fi înaintată și în mod verbal. Codul de procedură penală, art.276, enumeră o categorie de infracțiuni pentru care urmărirea penală poate fi pornită doar la plângerea prealabilă a victimei:

- Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății (art.152 alin.1 C.pen.).
- Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art.155 C.pen.).
- Vătămarea gravă ori medie a integrității corporale cauzate din imprudență (art.157 C.pen.).
- Efectuarea fecundării artificiale sau implantării embrionului fără consimțământul scris al pacientei (art.161 c.pen.).
- Încălcarea inviolabilității vieții private (art.177 C.pen.).
- Violarea la domiciliu (art.179 alin 1 și 2 C.pen.).
- Încălcarea dreptului asupra obiectelor de valoare industrială (art.185² C.pen.).
- Tulburarea de posesie (art.193 C.pen.).
- Însușirea sau utilizarea ilicită a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale (art.194 C.pen.).
- Distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor (art.197 alin.1 C.pen.).
- Divulgarea secretului adopției (art.204 alin 1 C.pen.).
- Concurența neloială (art.246¹).

Art. 276 C.pr.pen. stabilește de asemenea un caz când urmărirea poate fi pornită doar la plângerea prealabilă – furtul săvârșit de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta (art.186 C.pen.).

Odată cu înaintarea plângerii prelabile, urmărirea se supune unor reguli generale ale procedurii. Cu alte cuvinte ofițerul de urmărire penală efectuează aceleași acțiuni procesuale, aplică aceleași măsuri procesuale, etc, care le-ar fi aplicat în cazul pornirii urmăririi din oficiu.

Depunerea unei plângeri prelabile determină pornirea urmăririi penale, chiar dacă în cauză sunt mai multe victime și unele dintre acestea nu a depus plângere. Cu alte cuvinte, prezența unei plângeri determină pornirea urmăririi penale indiferent de numărul victimelor unei infracțiuni. Regula dată se aplică și în situația când la săvârșirea unei infracțiuni au participat mai mulți făptuitori. Adică dacă victima a înaintat o plângere

prealabilă indicând în aceasta un singur faptuitor urmărirea penală va fi pornită împotriva tuturor făptuitorilor dacă la infracțiune au participat mai multe persoane.

Cu toate că, după cum s-a remarcat mai sus, plângerea prealabilă este o expresie a independenței voinței victimei de a porni sau nu urmărirea penală există situații specifice când aceasta nu este în stare să-și realizeze dreptul sau. Situațiile date pot fi determinate de incapacitatea sau capacitatea de exercițiu limitată a stării de neputință sau dependenței față de bănuț sau din alte motive.

Incapacitatea sau capacitatea de exercițiu limitată sunt instituții ale dreptului civil. Art. 24 C.civ. stabilește că persoana care în urma unei tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale) nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale poate fi declarată de către instanța de judecată ca incapabilă. Asupra ei se instituie tutela.

Pot fi limitate de capacitatea de exercițiu persoanele majore care în urma consumului abuziv de alcool sau consumului de droguri și alte substanțe psihotrope înrăutățește starea materială a familiei.

În categoria persoanelor cu capacitatea de exercițiu limitată în sensul art.276 C.pr.pen. se includ și minorii.

Starea de neputință se caracterizează prin imposibilitatea victimei de a-și apăra de sine stătător drepturile. Acestea pot fi și anumite maladii, handicapuri, în cazul când persoana nu a fost recunoscută ca iresponsabilă. Poate fi recunoscută ca stare de neputință și alte situații care în viziunea procurorului împiedică persoana de a-și realiza drepturile sale.

Starea de dependență poate fi manifestată prin faptul că persoana se află în grija, sub ocrotirea, protecția, educarea sau tratamentul făptuitorului.

Legea permite și în orice altă situație, când sunt temeiuri de a presupune că persoana din anumite împrejurări nu-și poate ocroti individual drepturile, de a porni urmărirea penală din oficiu.

În aceste cazuri ofițerul de urmărire penală transmite materialele procurorului, fie însăși procurorul decide păornirea urmăririi penale din oficiu printr-o ordonanță.

Plângerea prealabilă poate fi întocmită în formă liberă. Totuși, este important ca în aceasta să fie menționate informații privind infracțiunea, faptul că persoana este o potențială victimă a acestei infracțiuni și datele acesteia. La depunerea plângerii persoanei i se comunică drepturile sale, inclusiv și dreptul de a se împăca sau a-și retrage plângerea.

2.2.3. Împăcarea și retragerea plângerii prealabile

Instituția plângerii prealabile analizată mai sus este în directă legătură cu instituția **împăcării**. În legislația penală împăcarea, de asemenea, capătă efect de instituție a dreptului material, fiind prevăzută în art.109 C.pen. Art.109 C.pen. prevede împăcarea ca un act de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Legea penală, însă, admite împăcarea doar pentru anumite categorii de infracțiuni prevăzute în capitolele II-IV ale Codului Penal. Acestea sunt:

- Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei;
- Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei.;
- Infracțiuni privind viața sexuală.

În situația când infracțiunea a fost săvârșită de un minor, împăcarea poate avea loc și pentru o infracțiune gravă din cadrul capitolelor II-IV.

Prin împăcare conflictul se stinge nu ca urmare a unui act de voință unilateral din partea persoanei vătămate, ci printr-un act bilateral prin voință comună a victimei și a infractorului.

Există condiții exprese care necesită a fi respectate la aplicarea instituției împăcării. Astfel, împăcarea părților se poate realiza doar în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate de înlăturare a răspunderii penale

Împăcarea trebuie să se facă între bănuیت, învinuit, inculpat și partea vătămată. Ea trebuie să fie exprimată în mod clar, nu însă presupusă pe baza anumitor situații sau împrejurări, părțile consimțind liber acest fapt, exprimându-și în mod benevol voința.

Împăcarea este personală, totală, necondiționată și definitivă și trebuie să intervină până la retragerea completului de judecată pentru deliberare.

Codul de procedură penală utilizează două noțiuni, care, în unele cazuri, se confruntă în practică. Este vorba despre noțiunea de *împăcare* și cea de *retragere a plângerii prealabile*. Din prevederile art.276 C.Proc.pen. nu se poate constata că legiuitorul a făcut o anumită distincție între aceste două instituții. Enumerând cazurile de încetare a urmăririi penale, art.285 alin.(1) pct.1) C.proc.pen. stabilește că încetarea urmăririi penale are loc în cazurile prevăzute în art.275 C.proc.pen., precum și în cazul în care se constată că:
1) plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea.

Referință directă la art.285 C.proc.pen. face și art.332 alin.(1) C.proc.pen., stabilind condițiile de încetare a procesului penal în ședința de judecată. Reglementând cazurile de adoptare a sentinței de încetare a

procesului, art.391 alin.(1) pct.1) C.proc.pen. stabilește că aceasta se adoptă dacă lipsește plângerea părții vătămate, fie plângerea a fost retrasă sau părțile s-au împăcat.

Distincția se evidențiază în funcție de apartenența instituției la dreptul penal sau la dreptul procesual penal. Împăcarea este o instituție ce își găsește originea în dreptul penal, realizându-se în dreptul procesual penal. Împăcarea este personificată fiind aplicabilă *in personam*. Retragera plângerii este o instituție procesuală ce poate fi caracterizată ca o renunțare la dreptul de a trage persoana la răspundere penală, fiind aplicată *in rem*.

Altfel spus, *împăcarea* poate avea loc în mod direct între victimă și făptuitor. Dacă sunt mai mulți făptuitori, împăcarea are loc cu fiecare dintre aceștia în mod personal. Victima (partea vătămată) este în drept să se împace cu un făptuitor, iar în privința altora din același epizod să considere că este necesară judecarea lor. Victima poate cu un făptuitor dintr-un epizod (de ex. furt) să se împace, iar cu alți făptuitori de pe alte epizoade să refuze împăcarea. În cazul când sunt mai mulți făptuitori, iar victima se împacă doar cu unii, față de persoanele cu care victima s-a împăcat să înceteze urmărirea penală potrivit art.285 alin(1) pnc.1) C.pr.pen. În cazul când victima (partea vătămată) s-a împăcat cu toți făptuitorii se aplică de asemenea soluția încetării urmăririi penale în baza art.285 alin(1) pnc.1) C.pr.pen.

Împăcarea părților poate fi definită ca o manifestare bilaterală de voință a părții vătămate și a făptuitorului făcută cu intenția de a stinge conflictul născut între ele ca urmare a săvârșirii infracțiunii, plângerea prealabilă fiind un act de sesizare .

Retragerea plângerii prealabile nu este personificată, adică persoana nu-și poate retrage plângerea față de o persoană și o menține față de alta. Odată cu retragerea plângerii urmărirea penală încetează, ca atare, potrivit art.285 alin(1) pnc.1) C.pr.pen.

Plângerea prealabilă pune în mișcare cauza de acuzare privată care poate fi încetată odată cu retragerea plângerii. În acest sens, faptele date pot constitui atât infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, cât și grave, având însă o arie limitată de aplicare. Împăcarea, la rândul său, poate avea și implicație publico-privată în cazul în care urmărirea penală a fost pusă în mișcare din oficiu de către procuror, iar în urma împăcării procesul încetează, dacă este vorba despre o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă.

Procedura de retragere a plângerii prealabile are anumite similitudini cu procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. Art.37 al CEDO prevede procedura scoaterii de pe rol a cererii, iar. Art.39 prevede procedura rezolvării pe cale amiabilă. Adică desesizarea reclamantului presupune renunțarea sa la acțiune. Nu poate fi pusă problema renunțării la exercițiul drepturilor și libertăților garantate de Convenție. Pe de altă parte, în cazul cererilor individuale, acțiunea reclamantului urmărește încetarea încălcărilor

dreptului garantat de Convenție. Așadar, dacă reclamantul renunță la acțiunea sa, aceasta semnifică, de regulă, fie că el a primit satisfacția pe plan intern, fie că este gata să o primească.

În cazul retragerii plângerii prealabile se prezumă că persoana a primit satisfacția solicitată care, desigur, nu este evaluată în mod obligatoriu pecuniar și care se poate manifesta în sentimentul de iertare.

Din alt punct de vedere, deși retragerea plângerii prealabile este voluntară, procurorul care are competența de a înceta urmărirea penală (potrivit art.285 C.proc.pen.) sau instanța (potrivit art.332 C.proc.pen.) pot respinge cererea de retragere a plângerii prealabile. Art.285 alin.(8) C.proc.pen. expres prevede că „procurorul, dacă a constatat că nu este cazul să dispună încetarea urmăririi sau dacă a dispus încetarea parțial, restituie dosarul organului de urmărire, cu rezoluția de a continua urmărirea și cu indicarea termenului pentru efectuarea acesteia”.

Deși prevederile menționate mai sus vizează toate cazurile de încetare, cât privește refuzul de a înceta ca rezultat al neadmiterii retragerii cererii părții vătămate, sunt necesare anumite precizări

Așadar, în materie de plângere prealabilă considerăm că atât procurorul, cât și instanța ar putea refuza retragerea plângerii prealabile în cazul în care sunt convinși că aceasta a fost sub presiunea unei părți oarecare. Totuși este necesar de a se lua în considerație că instituția retragerii plângerii este guvernată de principiul disponibilității și nu al oficialității, deci refuzul de a admite retragerea plângerii trebuie să aibă temeiuri destul de serioase. În orice caz, partea vătămată care își retrage plângerea prealabilă trebuie să fie informată asupra tuturor consecințelor care pot surveni în urma retragerii plângerii prealabile și obligația de a o informa revine procurorului sau, după caz, instanței de judecată. De asemenea, ca problemă rămâne și acordarea unei posibilități de rezolvare pe cale amiabilă a litigiului.

2.3. Elemente introductive privind medierea. Procedura medierii

2.3.1. Preliminarii

Actualmente nu există sau, în orice caz, nu este bine conturat mecanismul negocierii între părțile procesului penal. Cu titlu de exemplu remarcăm că în *sistemul englez*, după recunoașterea persoanei vinovate și până la stabilirea pedepsei, serviciul de probațiune încearcă să medieze între victimă și inculpat, convingând ultimul să repare prejudiciul. În cazul în care o asemenea activitate s-a încununat de succes, judecătorul ia în considerație acest fapt la stabilirea pedepsei. Potrivit par.155 lit.b) C.proc.pen. german, procuratura și instanța de judecată sunt obligate, la orice fază a procesului penal, de a evalua posibilitatea împăcării între inculpat și victimă. Atunci când există o asemenea posibilitate, procuratura și instanța de judecată sunt obligate să contribuie la acest fapt. Potrivit par.155 lit.b) C.proc.pen. german, procuratura și

instanța, cu scopul de a contribui la împăcarea părților, transmit din oficiu organului competent sau la cererea acestuia orice informație cu caracter personal. Informația poate fi utilizată doar în scopul obținerii acordului între victimă și inculpat.

2.3.2. Subiecții procesuali

În cadrul procedurii penale ofițerul de urmărire penală și procurorul sunt subiecți activi în procesul de mediere.

Mediatorul capătă statutul de subiect al procesului penal și evident în raporturile dintre ofițerul de urmărire penală, procuror și mediator, toți subiecții dispun de drepturi și obligații.

Statutul procesual al mediatorului constă în asistarea părților procesului penal în scopul soluționării conflictului. În acest context ofițerul de urmărire penală și procurorul nu poate să-l asimileze cu un reprezentant al organelor de stat sau persoană cu funcții de răspundere. Deci, ofițerul de urmărire penală și procurorul nu poate da indicații sau utiliza alte modalități de intervenție, ordonanțe, etc. Mediatorul de asemenea nu poate fi asimilat cu părțile din proces. Mediatorul rămâne a fi o persoană privată cu funcții specifice procesuale. În acest aspect mediatorul ca și apărătorul nu poate fi asimilat și cu caracterul cauzei examinate.

Mediatorul dispune de o totalitate de drepturi procesuale. Potrivit art.33 din Legea cu privire al mediere în cauzele penale, mediatorul este în drept:

- a) să ia cunoștință de informația privind fondul cauzei;
- b) să ia cunoștință de informațiile privind părțile participante la mediere;
- c) să aibă întrevederi cu părțile, inclusiv cu partea privată de libertate, fără a i se limita numărul și durata întrevederilor.

2.3.3. Informația prezentată mediatorului

Potrivit art.36, al legii susmenționate organul de urmărire penală sau instanța judecătorească, în procedura căroră se află cauza penală, pînă la începerea procesului de mediere, cu acordul părților, pun la dispoziția mediatorului materialele necesare, fără a prejudicia desfășurarea urmăririi penale sau judecarea cauzei, iar mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziția sa în etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei în cadrul unui proces. Așadar, în toate cazurile

drepturile se pot extinde doar la misiunea lui de a facilita soluționarea conflictului. Având acest drept, mediatorul poate face cunoștință cu anumite informații privind fondul cauzei și cu părțile participante la mediere. Ofițerul de urmărire penală sau procurorul decide care volum de informație trebuie prezentat mediatorului în funcție de caz. În același timp, ofițerul de urmărire penală sau procurorul nu pot limita nejustificat volumul de informație solicitat. În caz de situație de conflict privitor la volumul informației solicitat de mediator, acesta va avea dreptul de a face o plângere procurorului sau după caz, procurorului ierarhic superior potrivit art. 298 C.proc.pen. Ofițerul de urmărire penală poate atenționa mediatorul asupra obligației acestuia de a nu da publicității unei anumite informații puse la dispoziția mediatorului dacă va considera că aceasta poate afecta principiul confidențialității urmăririi penale. În acest sens în procesul-verbal de transmiterea materialelor cauzei către mediator, acesta va semna și avertizarea de răspundere penală în conformitate cu art.315 C.pen. în cazul divulgării datelor urmăririi penale.

La judecarea cauzei informația este pusă integral la dispoziția mediatorului cu excepția cazurilor când ședința este declarată închisă. Judecătorul în cazuri de ședință închisă va decide care este volumul informației necesare de pus la dispoziția mediatorului.

2.3.4. Întrevederile cu părțile din proces

Mediatorul are dreptul de a solicita informație privind părțile, care include: adresele, ocupația, vârsta etc., în funcție de caz. Informația trebuie prezentată mediatorului în cel mai scurt timp posibil. În cazul când ofițerul de urmărire penală sau procurorul consideră necesar de a nu pune la dispoziția mediatorului o asemenea informație, acest fapt trebuie motivat.

Mediatorul este în drept de a avea întrevederi atât cu victima, cât și cu făptuitorul, inclusiv cu cel supus arestării preventive. Potrivit art.187 pnc7) C.pr.pen. administrația instituțiilor de detenție a persoanelor reținute sau arestate este obligată să admită întrevederi libere ale persoanelor deținute cu mediatorul în condiții confidențiale fără a limita numărul și durata întrevederilor. În acest sens la solicitarea mediatorului procurorul sau instanța de judecată trebuie să transmită informația privind mediatorul, respectiv administrației locului de detenție.

2.3.5. Obligațiile și incompatibilitățile mediatorului

De remarcat că pe lângă drepturile procesuale mediatorul are și anumite obligații. Instanța de judecată sau procurorul sunt obligați de a reacționa în cazul când consideră că mediatorul a încălcat în activitatea sa principiile medierii sau Codul Deontologic. În asemenea situații procurorul sau judecătorul informează Consiliul de Mediere. În cazul când se constată că mediatorul este în relații de rudenie sau în relații de dependență personală cu persoana care participă la urmărirea penală sau la judecarea cauzei, fie dacă el sau rudele lui sunt direct sau indirect interesate în proces, fie dacă a participat în această cauză ca ofițer de urmărire penală, procuror sau consultantul procurorului, judecător (inclusiv de instrucție), grefier, interpret, traducător, expert, reprezentant al uneia din părți – procurorul sau instanța de judecată are atribuția de a-l înlătura din proces, dacă mediatorul nu a înaintat desine stătător o cerere de abținere.

De asemenea, mediatorul necesită a fi înlăturat dacă acestuia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiunea imputată făptuitorului, chiar dacă nu este victimă sau parte vătămată, sau dacă este declarat incapabil. Mediatorul nu poate participa în proces dacă a acordat anterior asistență juridică în cauza penală, precum și dacă se află în relații de rudenie sau relații de dependență personală cu persoana care a acordat asistență juridică. Părțile de asemenea pot înainta cerere de recuzare dacă stabilesc asemenea circumstanțe.

În cazurile când mediatorul a înaintat cerere de abținere, fie părțile au înaintat cerere de recuzare, ofițerul de urmărire penală și procurorul sunt obligați în cel mai scurt timp de a lua o hotărâre cu privire la înlăturarea mediatorului din proces. Hotărârea privind recuzarea mediatorului, în cazul când circumstanțele au fost constatate din oficiu, se ia din momentul depistării unor asemenea împrejurări. Ofițerul de urmărire penală sau procurorul trebuie să aducă la cunoștința mediatorului și părților hotărârea respectivă.

2.3.6. Principiul confidențialității

Un principiu important al medierii constă în interdicția de a utiliza informațiile obținute în procesul de mediere în cadrul dosarului penal, ca și interdicția de a asimila acceptul de a participa la procesul de mediere cu recunoașterea vinovăției. Art.32 alin(6) al Legii cu privire la mediere stabilește că procesul de mediere nu substituie procesul penal, iar alin(7) – că faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției. În acest aspect ofițerul de urmărire penală, pe lângă faptul că i se interzice categoric de a audia în calitate de martor mediatorul, i se interzice și de a efectua oricare altă acțiune care ar putea provoca afecțiune acestui principiu. Pornind de la faptul că părțile sunt acelea care decid destăinuirea unei informații oarecare din procesul de mediere, acestea pot solicita sau accepta, în situații excepționale, audierea mediatorului în calitate de martor. Audierea în calitate de martor determină înlăturarea din procesul de mediere a mediatorului.

Principiul confidențialității procesului de mediere împiedică destăinuirea oricărei informații obținute în cadrul medierii. Ofițerul de urmărire penală comunică mediatorului că acesta poate atenționa părților la procesul de mediere asupra obligației de a păstra confidențialitatea informației, fiind în drept să solicite semnarea unui acord de confidențialitate. Totuși, mediatorul este obligat să informeze autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care ia cunoștință în procesul de mediere.

2.3.7. Desemnarea mediatorului

În procesul de mediere, mediatorul participă la inițiativa părților, fie prin numire din oficiu de către organul de urmărire penală sau la numirea din oficiu ofițerul de urmărire penală înaintează un demers prin care solicită desemnarea unui mediator de către biroul de mediatori. Organul de urmărire penală și procurorul înaintează demersul doar în cazul când părțile nu au convenit desine stătător asupra unui mediator și când potrivit legii penale împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale.

Organul de urmărire penală nu poate recomanda cuiva un anumit mediator.

Pe lângă dreptul de a recuza mediatorul, organul de urmărire penală are dreptul de a solicita de la biroul de mediatori înlocuirea mediatorului ales sau mediatorului numit din oficiu în situația când se constată că acesta nu poate să participe la desfășurarea procesului în decurs de 5 zile din momentul înștiințării acestuia fie nu este în stare să asigure părților medierea eficientă. În asemenea cazuri, ofițerul de urmărire penală sau după caz procurorul emite o ordonanță, în care se indică motivele unei asemenea hotărâri cu expunerea tuturor circumstanțelor.

În situațiile respective organul de urmărire penală sau instanța poate propune părților ca acestea să invite un mediator la alegerea lor. În cazul când părțile declară că nu au posibilitate de a identifica un mediator, organul de urmărire penală solicită desemnarea unui mediator de către biroul de mediatori.

În cazul admiterii mediatorului, organul de urmărire penală emite o ordonanță care se aduce la cunoștința mediatorului admis și părților la mediere cu explicarea dreptului de a solicita în orice moment al procesului, înlocuirea lui cu un alt mediator sau înlăturarea acestuia din proces.

La admiterea în proces organul de urmărire penală solicită de la mediator copia licenței de mediator și mandatul biroului de mediatori.

După admiterea mediatorului în proces ofițerul de urmărire penală informează părțile privind hotărârea respectivă și despre faptul că, cooperarea lor cu mediatorul este principiul de bază al medierii; despre avantajele împăcării pentru părți, inclusiv despre faptul că semnarea acordului de împăcare poate

avea drept rezultat înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege; despre faptul că procesul de mediere nu substituie și nu suspendă procesul penal. De asemenea, părțile sunt anunțate că ele pot renunța benevol la mediere în orice moment al procesului și nesemnarea acordului de împăcare nu poate prejudicia situația uneia sau ambelor părți.

2.3.8. Procesul de mediere

Medierea propriu-zisă are loc, de regulă, în sediul mediatorului. Această tradiție pornește de la faptul că birourile mediatorilor sunt amenajate pentru facilitarea dialogului dintre părți, în condiții favorabile ambelor. În același timp, părțile de comun acord pot solicita desfășurarea medierii și în alte locuri, în funcție de caz. Acestea pot fi locuri publice, spitale, școli etc. Mediatorul trebuie să nu împiedice alegerea locului sau să insiste asupra desfășurării medierii în sediul său, fie în alt loc. În același timp, mediatorul este liber de a alege tehnicile și metodele de efectuare a medierii. Procurorul sau organul de urmărire penală nu sunt în drept să indice o tehnică sau metodică concretă și poate interveni doar când părțile declară că medierea este inefficientă.

Procurorul sau organul de urmărire penală informează părțile, iar după caz, și mediatorul că medierea poate avea loc între două sau mai multe părți și se poate realiza de către unul sau mai mulți mediatori. De asemenea, părțile sunt informate despre faptul că pot participa personal sau prin reprezentant, iar persoanele incapabile sunt asistate obligatoriu de către reprezentantul legal. În cazurile când o persoană este minoră participă obligatoriu pedagogul, psihologul, reprezentantul legal al părții vătămate miore, al părții civile minore, reprezentantul legal al făptuitorului minor. Pe parcursul medieri, părțile pot fi asistate la cererea sau cu acceptul lor de avocat, interpret, și alte persoane. Părților li se aduce la cunoștință că pot semna un acord de împăcare.

Procurorul sau organul de urmărire penală decide asupra volumului materialelor puse la dispoziția mediatorului. La luarea hotărârii privind punerea la dispoziție a materialelor cauzei penale ambii subiecți procesuali trebuie să ia în considerație două aspecte:

În primul rând, procurorul sau organul de urmărire penală de judecată trebuie să pună la dispoziția mediatorului toate materialele care vor facilita împăcarea părților. În acest sens, este necesar acceptul părților de a pune la dispoziția mediatorului anumite materiale. Dacă părțile se vor opune referitor la punerea la dispoziția mediatorului a anumitor materiale, procurorul sau organul de urmărire penală nu vor avea dreptul de a pune aceste materiale la dispoziția mediatorului.

În al doilea rând, procurorul sau organul de urmărire penală poate din oficiu să refuze motivat prezentarea anumitor materiale dacă va considera că aceasta va prejudicia urmărirea. De regulă, toate ordonanțele procurorului se pun la dispoziția mediatorului pentru a lua cunoștință.

În legătură cu prezentarea materialelor mediatorului se întocmește un proces-verbal în care se indică lista materialelor puse la dispoziția mediatorului. Mediatorul este preîntâmpinat despre răspunderea pe care o poartă în cazul divulgării materialelor urmării penale. În acest sens, mediatorul prezintă o declarație în scris.

În urma medierii părțile pot încheia un acord de împăcare. Acordul de împăcare este întocmit de mediator și semnat de către părți. Cu toate că nu există o formă strictă a acordului, acesta trebuie să conțină date care confirmă decizia luată liber și conștient de ambele părți. De regulă, acordul de împăcare conține date privind: locul și data întocmirii, date despre mediator; date despre părți, inclusiv despre alte persoane; date generale despre cauza penală; organul care efectuează urmărirea ș.a.

Este important ca acordul de împăcare să conțină informații despre faptul că părților le-au fost explicate drepturile și obligațiile în procesul de mediere, consecințele încheierii acordului, caracterul benevol al încheierii acordului și obligațiile părților în urma încheierii acordului. În situația când o parte își asumă responsabilitatea de a repara prejudiciul material, moral sau fizic este indicat și cuantumul despăgubirilor pe care și le-a asumat partea pentru a le transmite, cât și termenul de transmitere a despăgubirilor. De regulă, din momentul semnării acordul este executoriu dacă părțile nu vor conveni altfel. Mediatorul nu are dreptul să indice părților care trebuie să fie poziția lor sau ce despăgubiri acestea pot solicita. Totuși, când în acordul de împăcare părțile vor introduce unele prevederi care contravin legii, ordinii publice sau bunelor moravuri, mediatorul până la semnarea acordului poate solicita opinia specialiștilor în domeniul respectiv. În cazul când se va constata o asemenea eroare mediatorul trebuie să informeze părțile și de comun acord să identifice o soluție adecvată situației.

În urma încheierii acordului, acesta este prezentat de către mediator, organul de urmărire penală sau procurorului.

Procurorul sau organul de urmărire penală sunt obligați de a verifica toate aspectele încheierii acordului de împăcare, cele mai importante fiind acordul benevol și conștientizarea rezultatelor împăcării. Procurorul sau ofițerul de urmărire penală admit sau resping acordul printr-o hotărâre motivată. Respingerea acordului poate fi în situații excepționale când s-a constatat că acest acord prejudiciază drepturile unei părți, iar partea nu a conștientizat acest fapt. Procurorul sau instanța de judecată nu pot refuza acceptarea acordului pe temeiuri de oportunitate sau din alte motive. Dacă părțile după înștiințare insistă benevol și

expres asupra împăcării, în cazurile prevăzute de lege, procurorul sau instanța de judecată nu au dreptul să refuze acceptarea acordului.

Încetarea procesului, care de fapt este un obiectiv al medierii poate avea loc și fără întocmirea unui acord de împăcare. Părțile pot desine stătător să înainteze o cerere de împăcare, fapt ce obligă procurorul de a emite o ordonanță de încetare a urmăririi penale.

Ca și însuși procesul penal procesul de mediere poate înceta în anumite împrejurări, fie că părțile au încheiat acord sau au refuzat la mediere, fie nu ajung la un numitor comun. Procesul de mediere poate înceta și în situația când o parte și-a pierdut calitatea sa procesuală de parte vătămată, civilă, reprezentant legal etc. De remarcat, că în procesul de mediere pot participa și persoanele juridice.

Capitolul 3. CADRUL NORMATIV-JURIDIC AL MEDIERII ÎN CAUZELE PENALE

3.1. Reglementările internaționale privind medierea în cauze penale

Valorile ce stau la baza instituției medierii se regăsesc în actele internaționale universale și europene. Unele acte configurează principii generale care înglobează și esența instituției medierii, altele se referă expres la importanța și rolul medierii.

3.1.1 Instituția medierii în actele internaționale universale

Astfel, **Convenția cu privire la drepturile copilului**² în art. 3 prevede: “În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autoritățile administrative sau de organe legislative, *interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...*”. În același act se conține exigența de limitare a tratamentului delictvenței juvenile prin utilizarea sistemului judiciar. Art. 40 stipulează: „Statele părți recunosc oricărui copil suspectat, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul sau pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate...Statele-părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi și proceduri, înființarea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii bănuți, acuzați sau găsiți vinovați de încălcarea legii penale și, în special...vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru *a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară*, cu condiția că drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate...”.

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori³ (Regulile de la Beijing, Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985) reiterează că „tinerii, nefiind încă decât la stadiile inițiale ale dezvoltării personalității lor, au nevoie, pentru a se dezvolta psihic și intelectual și pentru a se integra mai bine în societate, de *o atenție și o asistență deosebite și trebuie să fie protejați de lege potrivit cu condițiile care garantează liniștea lor, libertatea lor, demnitatea lor și*

² Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. A intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat la convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul I, pag. 51.

³ Recomandat în vederea adoptării, de către cel de al VII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delictvenților, care a avut loc la Milano în perioada 26 aug. – 06 sept. 1985 și adoptată de Adunarea generală în rezoluția sa 40/33 din 29 nov. 1985

siguranța lor...”. Oricare stat trebuie să depună eforturi pentru crearea unor condiții care să asigure minorului o viață senină, în care minorul să fie înconjurat, în perioadele în care este cel mai expus unui comportament deviant, către prosperitate personală și către o educație care să-l îndepărteze pe cât posibil de orice contact cu criminalitatea și delinquența.

Din regula 5.1 derivă **principiul proporționalității** – reacția socială la delinquență va ține cont nu numai de gravitatea faptei, dar și de circumstanțele personale, psihosociale: „Sistemul de justiției pentru minori caută să asigure bunăstarea minorilor și face așa fel încât reacția față de delinquenții juvenili să fie întotdeauna corespunzătoare circumstanțelor delinvențelor și delictelor”. Din necesitatea permiterii exercitării puterii discreționare la toate nivelurile importante ale procedurii, regula 6, Forța puterii discreționare, recomandă „Ținând cont de nevoile deosebite și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, trebuie prevăzută **o putere direcționară suficientă în toate stadiile de procedură** și la diferitele nivele ale administrării justiției la minori, în special în stadiile de instruire, de urmărire, de judecată și de aplicare a măsurilor luate”. În același context, regula 17.4 stabilește că “Autoritatea competentă are puterea de a întrerupe procedura în orice moment”.

În tratamentul delinquenței juvenile este recomandată *recurgerea la mijloace extrajudiciare* și evitarea procedurilor judiciare în cazurile delinvențelor juvenili. Astfel, Regula 11 stabilește că “Poliția, procuratura sau alte organe însărcinate cu delinquența juvenilă au puterea de a soluționa cazurile după cum consideră, *fără a implica procedura penală oficială, conform unor criterii fixate în acest scop din sistemele juridice respective...*”. În scopul de a facilita reglementarea discreționară a cazurilor de delinquență juvenilă, statele trebuie să depună eforturi în vederea organizării programelor comunitare, cu precădere a celor de supraveghere și orientare temporară, și *în vederea asigurării restituirii bunurilor și indemnizației victimelor.*

Totodată, recurgerea la mijloace extrajudiciare trebuie subordonată condiției manifestării unui consimțământ liber și neviciat, care ar putea fi revocabil dacă a fost dat spre exemplu sub presiune sau în disperare de cauză. În acest sens, Regula 11.3 prevede: “Orice recurs la mijloace extra-judiciare implicând trimiterea către servicii comunitare sau alte servicii competente, cere consimțământul interesatului sau al părinților sau al tutorelui său, fiind de la sine înțeles că această hotărâre de amânare a chestiunii poate, dacă se consideră, să fie subordonată unei reexaminări de către autoritatea competentă.”

Regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo) 45-110 din anul 1990⁴, deși nu fac referire la mediere, prin conținutul lor promovează valori similare celor ce vizează medierea. Astfel, în preambul menționează: „...că pedepsele de înlocuire a închisorii pot constitui un mijloc eficace de tratament al delincvenților în cadrul colectivității, în interesul delincventului ca și al societății, ... că pedepsele restrictive de libertate nu sunt justificate decât din punct de vedere al securității publice, al prevenirii crimei, al necesității unei sancțiuni juste și al dorinței de schimbare a hotărârii și că *obiectivul ultim al justiției penale este reintegrarea socială a delincvenților...*”.

În idea respectării garanțiilor juridice și a regulilor de drept, se va aborda tratarea cazului delincvenților în cadrul comunității, evitând pe cât posibil recurgerea la o procedură judecătorească sau la tribunale. Alegerea măsurii neprivative de libertate trebuie fondată pe criterii stabilite legate atât de natura cât și de gravitatea infracțiunii, a personalității și antecedentelor delincventului, de obiectul condamnării și de drepturile victimelor. Puterea discreționară trebuie exercitată de autoritatea judiciară sau de o altă autoritate independentă competentă, în toate stadiile procedurii, cu toată responsabilitatea și conform unor reguli de drept.

Eficiența măsurii neprivative ține și de implicarea delincventului, din care considerente se solicită acordul acestuia la aplicarea unei asemenea măsuri: „Măsurile neprivative de libertate care antrenează o obligație pentru delincvent și care sunt aplicate înaintea procedurii sau procesului ori în locul acestora, cer consimțământul deținutului”.

Regula 5, Măsuri ce pot fi luate înaintea procesului menționează: “Atunci când se dovedește a fi judicios și compatibil cu sistemul lor juridic, poliția, parchetul sau alte servicii însărcinate cu justiția penală sunt abilitate să abandoneze urmărirea, dacă consideră că nu este necesar să se recurgă la o procedură judiciară având ca scop protecția societății, prevenția crimei sau promovarea respectării legii sau a drepturilor victimelor. Vor fi fixate criterii în fiecare sistem juridic pentru a determina dacă este convenabilă abandonarea urmăririlor sau hotărârea procedurii de urmat. În caz de infracțiune minoră, ministerul public poate impune, dacă este cazul, măsuri neprivative de libertate”.

Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), Rezoluția 45/112 14 decembrie 1998, (a 68-a Sesiune Plenară) reamintesc că prevenirea delincvenței juvenile este o parte importantă în prevenirea criminalității în societate. Prin implicarea în sistemul legislativ, adoptarea unor activități sociale folositoare, a unei orientări umaniste spre societate și nu egoistă, persoanele

⁴ Cea de-a 68-a ședință plenară, 14 decembrie 1990

tinere pot dezvolta o atitudine necriminogenă. Se subliniază importanța diminuării factorilor criminogeni prin implicarea unei diversități de actori, precum ar fi familia, sistemul de educație, comunitatea etc., stabilind că pentru dezvoltarea copilului însuși, *să se evite incriminarea și penalizarea acestuia pentru un comportament care nu a avut urmări grave*. Fiecare actor implicat în tratamentul delicvenței juvenile va avea grija de a nu denumi o persoană ca fiind deviantă, delincventă sau recidivistă, deoarece, prin aceasta, în mod frecvent putem contribui la dezvoltarea unui comportament nedorit al tinerilor.

3.1.2. Instituția medierii în actele europene

Recomandarea Nr. 11(85) a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei către statele membre cu privire la poziția victimei în dreptul penal și în procedura penală, pornind de la faptul că obiectivele sistemului justiției penale sunt formulate de obicei și mai întâi de toate, în sensul relațiilor dintre stat și delicvent și în consecință, funcționarea sistemului are uneori tendința să mărească în loc să micșoreze problemele victimei, consideră că *una din funcțiile fundamentale ale justiției ar trebui să fie cea de a răspunde necesităților victimei și de a proteja interesele ei* și, de asemenea, că este important de a crește încrederea victimei în justiția penală și de a încuraja cooperarea ei mai ales în calitate de martor. Astfel, este necesar de a ține cont mai mult, în cadrul procesului penal, de prejudiciile fizice, psihologice, materiale și sociale suportate de victimă și de a examina cererile ei pentru a satisface necesitățile ei în aceste domenii. În măsura în care aceste interese nu vin în conflict cu alte scopuri ale dreptului și procesului penal, cum ar fi consolidarea regulilor sociale de reintegrare a delicventului, ele pot contribui la atingerea obiectivelor date și pot facilita împăcarea victimei și a delicventului.

Sunt formulate o serie de exigențe pentru etapa în care este implicată poliția, etapa de urmărire penală, de ascultare a victimei, precum și referitor la ședințele de judecată.

La etapa în care e implicată poliția:

- colaboratorii de poliție ar trebui să aibă o pregătire specială în vederea comportamentului față de victimă într-un mod inteligibil, constructiv și care să nu sperie;
- poliția ar trebui să informeze victima despre posibilitățile ei de a obține asistență, sfaturi practice și juridice, repararea prejudiciului de către delicvent și despăgubirea ei de către Stat;
- victima ar trebui să aibă posibilitatea să obțină informații despre soarta anchetei polițienești;
- în orice informație (raport) prezentată organelor de urmărire, poliția ar trebui să constate clar și complet lezările și prejudiciile suportate de victimă.

La etapa urmăririi penale:

- nici o decizie discreționară cu privire la urmărire nu ar trebui luată fără aprecierea adecvată a chestiunii cu privire la repararea prejudiciului suportat de victimă, inclusiv orice efort serios depus de către delicvent în acest sens;
- victima ar trebui să fie informată despre decizia definitivă cu privire la urmărire, numai dacă ea singură nu indică că nu dorește să aibă această informație;
- victima ar trebui să aibă dreptul de a cere revederea de către o autoritate competentă decizia de clasare sau de dreptul de a înainta acțiune prin citație directă;
- politicile de informare și de relații cu publicul în cadrul anchetei și examinării infracțiunilor în instanța de judecată ar trebui să țină cont de regulile cu privire la necesitatea protejării victimei de orice publicitate care ar aduce atingere vieții sale private sau demnității ei. Dacă tipul infracțiunii, statutul particular, situația și securitatea personală a victimei impun o protecție specială, procesul penal înainte de judecare trebuie să fie închis sau divulgarea datelor personale ale victimei să constituie obiectul unor restricții potrivite. Mai mult decât atât, când pare a exista necesitatea, mai ales în cazurile de crimă organizată, victima și familia ei ar trebui să fie protejate eficient de amenințările și riscul de răzbunare din partea delicventului

Referitor la ascultarea victimei: la toate etapele procesului, ascultarea victimei ar trebui să se facă cu respectarea situației ei personale, a drepturilor și a demnității ei. În măsura posibilităților și în cazurile adecvate, copiii și bolnavii sau persoanele bolnave mintal ar trebui să fie ascultate în prezența părinților sau tutorelui lor, sau oricărei alte persoane care poate să-i asiste.

Referitor la ședințele de judecată:

- victima ar trebui să fie informată: despre data și locul ședinței în care se va examina infracțiunea de pe urma căreia aceasta a avut de suferit; despre posibilitatea de a obține restituirea și repararea în cadrul procesului penal, despre posibilitatea de a beneficia de asistență sau consultație juridică; despre condițiile în care ea ar putea lua cunoștință de decizia pronunțată;
- tribunalul penal ar trebui să poată dispune repararea prejudiciului de către delicvent în favoarea victimei. În acest sens, limitările jurisdicționale actuale, alte restricții și piedici de ordin tehnic care nu permit realizarea acestei posibilități într-un mod general, ar trebui înlăturate;
- repararea ar trebui să constituie fie o pedeapsă, fie să înlocuiască o pedeapsă, fie să fie dispusă în același timp cu pedeapsa și acest lucru trebuie să fie prevăzut de lege;

- toate informațiile utile despre leziunile și daunele suportate de victimă ar trebui prezentate instanței pentru ca ea să poată, atunci când fixează tipul și cuantumul pedepsei, să țină cont de necesitatea de a repara prejudiciul suportat de victimă și de orice act de reparare sau de restituire efectuat de către delicvent sau orice efort sincer în acest sens;
- când instanța poate adăuga condiții de ordin pecuniar la pronunțarea amânării, suspendării pedepsei, deciziei de fixare a termenului de probă sau orice altă măsură, o mare importanță printre a ceste condiții ar trebui acordată reparării de către delicvent a prejudiciului suportat de victimă.

Este de menționat că dacă repararea este dispusă cu titlu de sancțiune penală, ea ar trebui să fie percepută cu respectarea modalităților de încasare a amenzilor și trebuie să aibă prioritate asupra tuturor sancțiunilor de ordin pecuniar aplicate delicventului. Altfel, victima ar trebui ajutată pe cât posibil în realizarea acestei operațiuni de percepere.

Recomandarea Nr. R (87) 18 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei către statele membre cu privire la simplificarea justiției penale⁵ constată că tergiversările în administrarea justiției penale pot fi remediate, nu numai prin alocarea anumitor resurse și căile de utilizare a lor, dar și printr-o definire clară a priorităților pentru realizarea politicii infracționale, cu referire atât la formă, cât și la substanță, prin:

- recurgere la principiul urmăririi discreționare;
- aplicarea următoarelor măsuri în examinarea infracțiunilor mici și în masă:
 - așa-numitele proceduri sumare;
 - examinări în afara instanței de către autoritățile competente în probleme penale și alte autorități de intervenție, ca o alternativă posibilă de urmărire,
 - așa-numitele proceduri simplificate;
 - simplificarea procedurilor legale ordinare.

Organele competente, la exercitarea puterii sale, trebuie să se conducă, în conformitate cu legea națională, în mod special, de principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii și individualizării justiției penale, și în special de:

- gravitatea, natura, circumstanțele și consecințele infracțiunii;
- personalitatea infractorului;
- sentința posibilă a instanței;

⁵ Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1987 la cea de-a 410 întrunire a prim-miniștrilor.

- efectele acuzării asupra infractorului și
- poziția victimei.

Recomandarea 6 prevede: “Amânarea sau *încetarea proceselor se face simplu*, printr-o avertizare, sau *prin îndeplinirea de către bănuít a anumitor condiții*, cum ar fi regulile de conduită, *plătirea banilor*, *compensarea victimei* sau *probațiunea*.” Totodată, este solicitat expres că victima trebuie să obțină despăgubire pentru prejudiciul cauzat de comiterea infracțiunii în instanță civilă sau penală.

Recomandarea nr. (93) 1 despre accesul efectiv la lege și justiție a celor mai sărace pături sociale⁶ menționează că statele membre trebuie să faciliteze accesul la lege; accesul efectiv al persoanelor sărace la metodele quasi-juridice de soluționare a litigiilor; accesul efectiv la justiție în special prin:

- extinderea asistenței juridice sau oricărei alte forme de asistență asupra tuturor instanțelor de judecată (civile, penale, comerciale, administrative, sociale, etc.) și procedurilor contencioase sau necontencioase, indiferent de calitatea în care participă persoana;
- extinderea asistenței juridice asupra persoanelor foarte sărace care sunt apatrizi sau străini, în orice caz când aceștia au reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru în care se va desfășura procesul;
- recunoașterea dreptului de a fi asistat de un avocat, în măsura în care este posibil – ales de persoana respectivă, care va fi remunerat corespunzător;
- limitarea circumstanțelor în care asistența poate fi refuzată de către autoritățile competente, în special în cazurile în care temei al refuzului este inadmisibilitatea, manifestarea insuficientă a posibilității de câștig a dosarului, sau când acordarea asistenței juridice nu este în interesele justiției;
- simplificarea procedurii de acordare a asistenței juridice persoanelor sărace și considerarea posibilității de acordare imediată a asistenței juridice provizorii;
- considerarea posibilității de împuternicire a ONG-urilor sau organizațiilor voluntare să acorde suport persoanelor sărace, să acorde asistență în contextul accesului la justiție persoanelor care se află într-o stare de dependență și sărăcie încât nu se pot apăra ele însele;
- aducerea la cunoștință comunității juridice despre problemele cu care se confruntă populația săracă;
- *facilitarea accesului la mecanismele quasi-judiciare de soluționare a conflictelor* în special prin implicarea organizațiilor neguvernamentale și organizațiilor de voluntari în activitățile *de mediere și conciliere*.

⁶ Recomandarea nr. (93) 1 despre accesul efectiv la lege și justiție a celor mai sărace pături sociale, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei în ianuarie 1993 la cea de-a 484-a reuniune a vice-miniștrilor.

Recomandarea nr. R. 19 (99) a Comitetului de Miniștri către Statele membre cu privire la mediere în cazuri penale⁷ *detaliază expres valorile, principiile și exigențele instituției medierii.* Se constată că medierea în cazuri penale este o opțiune flexibilă, cuprinzătoare, utilă, participativă, complementară sau alternativă procedurilor penale tradiționale, ce satisface necesitatea de a promova participarea personală activă a victimei și a infractorului și a altor persoane care pot fi afectate ca părți, ca și implicarea comunității la procedurile penale. Prin mediere se recunoaște interesul legitim al victimelor de a avea un cuvânt de spus în rezolvarea consecințelor victimizării lor, de a comunica cu infractorul și de a obține scuze și compensații și se ia în considerație importanța de a stimula simțul de răspundere al infractorilor și de a le oferi posibilitatea practică de a se îndrepta, care poate ajuta la reintegrarea și reabilitarea lor. Este stipulat că medierea presupune abilități speciale și necesită coduri de practică și pregătire acreditată și poate spori conștiința rolului important al fiecărei persoane și al comunității în prevenirea și rezolvarea infracțiunilor și a conflictelor asociate acestora, încurajând astfel efecte penale mai constructive și mai puțin represive. Este menționată și contribuția potențial substanțială a organizațiilor nonguvernamentale și a comunităților locale în domeniul medierii în cazuri penale și necesitatea de a combina și coordona eforturile inițiativelor publice și celor private.

Medierea este definită ca orice proces prin care victimei și infractorului li se dă posibilitatea, în cazul în care consimt liber, să participe activ la rezolvarea problemelor apărute în urma infracțiunii cu ajutorul unei terțe părți imparțiale (mediator). Acest proces urmează a se axa pe câteva reguli generale:

- discuțiile din cadrul medierii sunt confidențiale și nu pot fi folosite ulterior, cu excepția situațiilor când există acordul părților;
- medierea în cazuri penale trebuie să fie un serviciu general disponibil;
- medierea în cazuri penale trebuie să fie disponibilă în toate etapele procesului justiției penale;
- serviciilor de mediere trebuie să li se acorde suficientă autonomie în cadrul sistemului justiției penale.

Medierea, ca instituție, urmează să se reflecte în legislația internă a statului. Recomandarea nr. R. 19 (99) cu privire la mediere în cazuri penale configurează câteva dintre *principiile și prevederile legislației interne ale statelor*:

- legislația trebuie să faciliteze medierea în cazurile penale;

⁷ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 15 septembrie 1999 la cea de-a 69-a întâlnire a reprezentanților miniștrilor.

- trebuie să existe directive care definesc folosirea medierii în cazuri penale. Acestea trebuie să se adreseze în mod special condițiilor pentru trimiterea cazurilor către serviciile de mediere și rezolvarea cazurilor după mediere;
- în cazul medierii trebuie aplicate garanții procedurale fundamentale; în mod special, părțile trebuie să aibă dreptul la asistență juridică și, atunci când este cazul, la traducere/interpretare. În plus, minorii trebuie să aibă dreptul la asistență parentală;
- decizia de a deferi un caz penal medierii, ca și evaluarea rezultatelor unei proceduri de mediere, trebuie luată de autoritățile justiției penale;
- înainte de a aproba medierea, părțile trebuie să fie bine informate în legătură cu drepturile pe care le au, cu natura procesului de mediere și cu posibilele consecințe ale deciziei lor;
- nici victima nici infractorul nu trebuie convinse prin mijloace incorecte să accepte medierea;
- reglementările speciale și garanțiile legale care se aplică în cazul participării minorilor la proceduri legale se vor aplica și în cazul participării acestora la medierea în cazuri penale;
- medierea nu va continua dacă oricare dintre părțile principale implicate nu este capabilă să înțeleagă semnificația procesului;
- în mod normal, elementele de bază ale cazului trebuie recunoscute de ambele părți, ca punct de pornire al medierii. Participarea la mediere nu trebuie folosită ca dovadă a recunoașterii vinovăției în procedurile penale ulterioare;
- neconcordanțele evidente în ceea ce privește factori ca vârsta, maturitatea sau capacitatea intelectuală a părților trebuie luate în considerare înainte de a trimite cazul spre mediere;
- hotărârea de a trimite un caz penal la mediere trebuie însoțită de o limită de timp rezonabilă în care autoritățile competente ale justiției penale trebuie informate în legătură cu specificul procedurii de mediere;
- achitățile bazate pe acorduri mediate trebuie să aibă același statut ca și hotărârile sau sentințele judecătorești și trebuie să excludă urmărirea în justiție pentru aceleași fapte (*ne bis in idem*);
- când un caz este trimis înapoi autorităților justiției penale fără încheierea unui acord între părți sau după ce punerea în aplicare a unui astfel de acord a eșuat, trebuie luată fără întârziere o hotărâre privind continuarea acțiunii.

Recomandarea nr. R. 19 (99) cu privire la mediere în cazuri penale fixează anumite exigențe față de funcționarea serviciilor de mediere, în particular referitor la *standarde de activitate, clasificarea și pregătire mediatorilor; modul de soluționare a cazurilor individuale și modalitatea de utilizare a rezultatelor medierii*:

- serviciile de mediere trebuie reglementate prin standarde recunoscute;
- serviciile de mediere trebuie să aibă suficientă autonomie în îndeplinirea îndatoririlor pe care le au. Trebuie stabilite standarde privind competența și norme etice, ca și proceduri de selectare, pregătire și evaluare a mediatorilor;
- serviciile de mediere trebuie monitorizate de un organism competent;
- mediatorii trebuie recrutați din toate sectoarele sociale și, în general, trebuie să cunoască bine culturile și comunitățile locale;
- mediatorii trebuie să fie capabili să dea dovadă de judecată solidă și abilitățile interpersonale necesare medierii;
- înainte de a prelua activitățile de mediere, mediatorii trebuie să urmeze o pregătire inițială și una multidisciplinară. Pregătirea lor trebuie să vizeze dobândirea unui înalt nivel al competenței, ținând cont de abilitățile de a rezolva conflicte, de condițiile speciale ale muncii cu victimele și infractorii și de cunoașterea sistemului justiției penale;
- înainte de începerea procesului de mediere, mediatorul trebuie să fie informat despre toate elementele semnificative ale cazului și trebuie să i se înmâneze documentele necesare de către autoritățile competente ale justiției penale;
- procesul de mediere trebuie să se desfășoare într-o manieră imparțială, pe baza elementelor cazului și a nevoilor și dorințelor părților. Mediatorul trebuie să respecte întotdeauna demnitatea părților și să asigure că părțile se comportă respectuos una cu alta;
- mediatorul este responsabil de asigurarea unui mediu sigur și confortabil pentru mediere. Mediatorul trebuie să fie sensibil la vulnerabilitatea părților;
- medierea trebuie să se desfășoare eficient, dar într-un ritm accesibil părților;
- ca excepție de la principiul confidențialității, mediatorul trebuie să încredințeze autorităților competente sau persoanelor implicate orice informație privind infracțiuni grave iminente, care poate apărea în cursul procesului de mediere;
- acordurile trebuie încheiate în mod voluntar de către părți. Ele trebuie să conțină numai obligații rezonabile și proporționale;

- mediatorul trebuie să raporteze autorităților justiției penale măsurile luate și rezultatul medierii. Raportul mediatorului nu va dezvălui conținutul sesiunilor de mediere, nici nu va exprima vreo judecată privind comportamentul părților pe parcursul medierii.

În general, pentru a sigura eficacitatea procesului de mediere, este necesară o consultare constantă între autoritățile justiției penale și serviciile de mediere pentru dezvoltarea unei înțelegeri comune și desfășurarea unor cercetări și evaluări ale medierii în cazurile penale.

Recomandarea Nr. R 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor⁸ menționează că la stabilirea sancțiunilor și măsurilor comunitare care pot fi folosite în locul privării de libertate, trebuie acordată atenție următoarelor:

- suspendarea aplicării unei condamnări la închisoare cu condiții impuse,
- eliberarea condiționată ca sancțiune independentă impusă fără pronunțarea unei condamnări la închisoare,
- supravegherea sporită,
- muncă în folosul comunității (de ex. muncă neplătită prestată în folosul comunității),
- ordin de tratament pentru anumite categorii de infractori;
- *medierea victimă-infractor/compensarea victimei*;
- limitarea liberei circulații, de exemplu prin ordin de interdicție sau monitorizare electronică.

Trebuie stabilite de către legislator sau alte autorități competente argumente pentru condamnare, în scopul, *inter alia*, reducerii folosirii privării de libertate, extinderii folosirii sancțiunilor și măsurilor comunitare și folosirii unor metode de diversiune cum ar fi medierea sau compensarea victimei.

Recomandarea Rec (2000) 19 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind rolul procuraturii în sistemul de justiție penală⁹ definește „Procurorii publici” drept autorități publice care, în numele societății și al interesului public, asigură aplicarea legii atunci când încălcarea acesteia atrage o sancțiune penală, luând în considerare atât drepturile individului cât și eficacitatea necesară sistemului de justiție penală. Este reamintit că în toate sistemele de justiție penală, procurorii publici decid dacă să inițieze sau să continue urmărirea penală; dacă să aducă urmărirea în fața instanței și pot face apel sau să urmeze un apel privind toate sau unele din deciziile instanței. În anumite sisteme de justiție penală, *procurorii publici*, de asemenea implementează politica națională privind infracțiunile în timp ce o adaptează, atunci când este cazul, la circumstanțele regionale și locale; conduc, direcționează sau supraveghează investigațiile; se

⁸ Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 30 septembrie 1999, la cea de-a 681 adunare a reprezentanților miniștrilor.

⁹ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 6 octombrie 2000 la cea de-a 724-a reuniune a Delegațiilor de Miniștri.

asigură că victimele sunt asistate eficient; decid asupra alternativelor la urmărirea penală; supraveghează executarea hotărârilor instanței; etc.

Recomandarea 22 (2002) a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei către statele membre privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare¹⁰ vine să eficientizeze modalitatea de aplicare a Recomandării Nr. R (92) 16 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate¹¹, menționând că urmează a stabili un număr suficient de sancțiuni și măsuri comunitare potrivite și variate, cum ar fi :

- alternative la detenția presentențială, cu ar fi obligațiunea infractorului de a avea loc stabil de trai, de a fi supravegheat și însoțit de agenție specificată de autoritățile legale;
- probațiunea ca sancțiune independentă aplicată fără pronunțarea pedepsei cu închisoarea;
- suspendarea executării pedepsei cu închisoarea cu condițiile aplicate;
- munca în beneficiul comunității;
- *compensarea/remunerarea/medierea victimă/infractor*;
- ordine de tratament pentru infractorii care fac abuz de alcool și droguri și acei care suferă de boli psihice care se reflectă asupra comportamentului lor penal;
- supravegherea intensă a anumitor categorii de infractori; restricții la libertatea mișcării, cum ar fi: ordine de interdicție de a ieși din casă sau monitorizare electronică;
- eliberarea condiționată din penitenciar urmată de supravegherea post-liberare.

Trebuie stabilite argumentări, dacă aceasta se permite de principiile constituționale și tradițiile legale, și revizuite periodic de legislator sau alte autorități competente, în vederea, *inter alia*, reducerii aplicării pedepsei cu închisoarea, răspândind aplicarea sancțiunilor și măsurilor comunitare și asigurând compensarea victimelor. Totodată, este necesar de a crea servicii adecvate pentru implementarea sancțiunilor și măsurilor comunitare, oferite resurse suficiente și dezvoltate ca fiind necesare în vederea păstrării confidenței autorităților legale în aplicarea sancțiunilor și măsurilor comunitare, asigurând protecția comunitară și îmbunătățirea situației sociale și personale a infractorilor.

Recomandarea (2002)5 a Comitetului Miniștrilor către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței¹² recomandă la compartimentul proceduri judiciare statelor membre:

¹⁰ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 29 noiembrie 2000 la a 731-a întâlnire a Delegațiilor de Miniștri.

¹¹ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 19 octombrie 1992, cu ocazia celei de a 482-a reuniune a Delegațiilor de Miniștri.

¹² Adoptată de Comitetul de Miniștri la 30 aprilie 2002, la cea de-a 794-a reuniune a Delegațiilor de Miniștri.

- să prevadă toate măsurile necesare pentru a ține cont, în toate stadiile de procedură, de starea psihică și psihologică a victimelor, care trebuie să poată beneficia de asistență medicală și psihologică;
- să aibă în vedere instaurarea unor condiții speciale de audiere a victimelor sau martorilor unei violențe pentru a evita repetiția mărturiilor și pentru a reduce efectele traumatizante ale procedurilor;
- să se asigure că regulile procedurii permit evitarea interogatoriile deplasate și/sau umilitoare pentru victime sau martorii violenței, ținându-se cont de traumatismele la care au fost supuși și pentru a evita alte traumatisme;
- dacă este cazul, să prevadă măsuri pentru a asigura protecția eficace a victimelor împotriva amenințărilor și riscurilor răzbunării.

Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile¹³ consideră că obiectivul de bază al justiției juvenile și a măsurilor conexe de abordare a justiției juvenile trebuie să fie:

- i. de a preveni comiterea și recidiva faptelor de natură penală;
- ii. de a (re)socializa și a (re)integra infractorii, și
- iii. de a se preocupa de necesitățile și interesele victimelor.

„Sistemul de justiție juvenilă” este definit ca o componentă formală a definiției mai largi care cuprinde toate infracțiunile comise de minori. Suplimentar, instanțelor de judecată care examinează cauzele minorilor, sistemul cuprinde structurile oficiale așa ca poliția, procuratura, avocatura, serviciul de probațiune și instituțiile penale. Sistemul activează în cooperare cu autoritățile relevante domeniul sănătății, învățământului, de asistență socială și organele nonguvernamentale din sfera protecției victimelor și martorilor. Sistemul de justiție juvenilă trebuie privit ca un component al unei strategii mai largi de prevenire a delincvenței juvenile care ține cont de contextul larg al familiei, școlii, vecinătății și grupului de cunoștințe în interiorul căruia are loc comiterea faptei.

Se recomandă adoptarea unor reacții noi la delincvența juvenilă. Este necesară continuarea extinderii spectrului de alternative susceptibile să substituie condamnarea formală. Acestea trebuie să facă parte din procedura ordinară, să respecte principiul proporționalității, să reflecte interesele minorului și să fie aplicabile în cauzele în care responsabilitatea este liber acceptată.

¹³ Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

3.2. Reglementări normativ-juridice interne privind instituția medierii

3.2.1. Aspecte generale ale medierii în cauzele penale în legislația Republicii Moldova

Prevederile actelor internaționale sunt receptate în mare parte în legislația internă. Astfel, procesul de mediere este reglementat de Codul penal, de Codul de procedură penală, de Codul de executare, de legea cu privire la mediere și alte acte normative.

Legea nr. 134 din 14 iunie 2007 cu privire la mediere¹⁴ determină principiile medierii, statutul mediatorului și procedura de desfășurare a medierii. Conform legii menționate, medierea este definită ca fiind *o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane (a mediatorului)*. Medierea se bazează pe încrederea pe care părțile o acordă mediatorului, ca persoană aptă să faciliteze negocierile dintre ele și să le acorde asistență în soluționarea conflictului prin obținerea unei soluții reciproc acceptabile, eficiente și durabile.

Părțile pot recurge la mediere benevol, inclusiv după pornirea unui proces în instanța judecătorească sau arbitrală, în orice fază a acestuia, convenind să soluționeze, pe această cale, orice *conflict în materie civilă, comercială, de familie, contravențională, penală*, precum și în alte materii, în condițiile legii cu privire la mediere. Drept principii ale medierii sunt stabilite: accesul liber și egal la această procedură, liberul consimțământ, confidențialitatea, imparțialitatea, neutralitatea, independența și libera alegere a mediatorului.

Participanți la procesul de mediere sînt părțile și mediatorul. Părți la medierea în cauzele penale sînt victima infracțiunii și făptuitorul. Se consideră făptuitor persoana fizică sau juridică bănuită, învinuită, inculpată de săvîrșirea unei infracțiuni sau condamnată pentru ea. Medierea poate avea loc între două sau mai multe părți și se poate realiza de către unul sau mai mulți mediatori. Părțile participă la procesul de mediere personal sau prin reprezentant conform legislației. Pe parcursul medierii, părțile, de comun acord, pot fi asistate de avocat, traducător, interpret, precum și de alte persoane, dacă legislația nu prevede altfel. Dacă, la medierea în cauzele penale, una dintre părți este minor, participarea pedagogului sau psihologului este obligatorie. În procesul de mediere, părțile au dreptul: să accepte sau să refuze recurgerea la mediere; să solicite un anumit mediator sau să renunțe la acesta; să fie informate cu privire la procesul de mediere, la efectele medierii, la efectele semnării unui acord de împăcare; să fie informate cu privire la consecințele nerespectării prevederilor acordului de împăcare; să se retragă, în orice moment, din procesul de mediere; să semneze un acord de împăcare.

¹⁴ Publicată în Monitorul Oficial Nr. 188-191 din 07.12.2007, art Nr. 730. Data intrării în vigoare: 01.07.2008.

3.2.2. Organizarea activității profesioniste de mediator

Facilitarea procesului de mediere în cauze penale presupune anumite abilități speciale deoarece mediatorul este persoana care asistă părțile în procesul de mediere în vederea soluționării conflictului dintre acestea. *La medierea în cauzele penale poate participa doar mediatorul atestat și inclus în Tabelul mediatorilor.*

Legislatorul a prevăzut anumite *exigențe generale* pentru a obține calitatea de mediator: persoana trebuie să dispună de capacitate deplină de exercițiu și să nu aibă antecedente penale. Suplimentar, pentru a deveni *mediator profesionist* pretendentul are obligația de a absolvi cursurile de pregătire inițială a mediatorilor și de a fi atestată de către Consiliul de mediere. Pregătirea inițială și continuă a mediatorilor se asigură de către instituțiile de învățământ superior și Institutul Național al Justiției. Persoanele care au urmat cursurile de pregătire inițială de mediator pot solicita atestare. Atestarea mediatorilor se efectuează de către Consiliul de mediere conform Regulamentului privind atestarea mediatorilor, aprobat de Consiliul de mediere¹⁵. Statutul de mediator se confirmă prin atestatul pentru exercitarea profesiei de mediator, eliberat în baza ordinului ministrului justiției. Persoana care a dobândit calitatea de mediator în străinătate și care dorește să desfășoare activitate profesionistă de mediator în Republica Moldova este absolvită de obligația pregătirii inițiale, dar este supusă procedurii atestării.

Mediatorul atestat își poate desfășura activitatea prin birou individual sau prin birou asociat de mediatori. În biroul individual al mediatorului își exercită profesia un singur mediator atestat (fondatorul biroului). Biroul individual al mediatorului funcționează și se prezintă în raporturile juridice ca persoană fizică. Biroul asociat de mediatori poate fi fondat de doi sau mai mulți mediatori atestați (fondatori ai biroului), care își exercită profesia de sine stătător. Biroul asociat de mediatori este persoană juridică. Birourile individuale și birourile asociate de mediatori se înregistrează de către Consiliul de mediere. Avocații și notarii care au dobândit calitatea de mediatori atestați și care intenționează să desfășoare activitate profesionistă de mediator în cadrul exercitării profesiei lor nu sunt obligați să-și înregistreze un birou de mediere. Mediatorul sau mediatorii asociați pot angaja sau contracta traducători, juriști, alt personal de specialitate sau de serviciu.

¹⁵ vezi Anexa Nr. 2 la Hotărîrea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.

Mediatorii atestați sînt înscriși în *Tabelul mediatorilor*, întocmit și actualizat de către Consiliul de mediere. Tabelul mediatorilor cuprinde: numele și prenumele mediatorului atestat; sediul profesional; domeniul medierii în care este specializat mediatorul; limba în care mediatorul este capabil să desfășoare medierea; informația privind suspendarea calității de mediator; altă informație relevantă. Acest tabel se plasează pe pagina web a Ministerului Justiției, actualizîndu-se periodic. Suplimentar, Tabelului mediatorilor se publică anual în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nu mai tîrziu de data de 25 decembrie. Nu poate fi admis în calitate de mediator în cauzele penale: ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul, avocatul uneia dintre părți, precum și persoana incompatibilă în baza unor legi speciale.

Calitatea de mediator atestat se suspendă: la cererea mediatorului; în cazul unei incompatibilități, pînă la eliminarea acesteia; în cazul aplicării sancțiunii disciplinare de suspendare a exercitării activității de mediator. *Calitatea de mediator atestat încetează:* la cerere, prin renunțarea făcută în scris de către mediator; prin deces; în cazul aplicării sancțiunii disciplinare de retragere a împuternicirilor pentru exercitarea activității de mediator; odată cu rămînerea definitivă și irevocabilă a unei hotărîri de condamnare și în cazul pierderii capacității de exercițiu. În caz de încetare a calității de mediator, informația despre el se radiază din Tabelul mediatorilor, iar atestatul său se declară nul.

3.2.3. Statutul juridic al mediatorului

Conform Legii cu privire la mediere, *mediatorul are următoarele drepturi:*

- să informeze publicul referitor la desfășurarea activității sale, cu respectarea principiului confidențialității. Mediatorul trebuie să prezinte informații autentice cu referire la serviciile oferite, educația, instruirea și experiența sa;
- să aplice propriile reguli de organizare a procedurii de mediere, cu respectarea dispozițiilor legale. Regulile procedurii de mediere sunt aplicate doar cînd sunt acceptate de către părți. Mediatorul poate să propună regulile și apoi ele trebuie să fie confirmate de către părți;
- să nu fie audiat în privința faptelor sau actelor de care a luat cunoștință în cadrul procedurii de mediere, în scopul asigurării confidențialității procesului de mediere, în temeiul și în condițiile legii;
- să atenționeze participanții la procesul de mediere asupra obligației de păstrare a confidențialității informației, fiind în drept, după caz, să solicite semnarea unui acord de confidențialitate;

- la solicitarea expresă a uneia dintre părți, să asigure confidențialitatea informației comunicate în raport cu cealaltă parte;
- să ia cunoștință de informația privind fondul cauzei. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească, în procedura cărora se află cauza penală, până la începerea procesului de mediere, cu acordul părților, pun la dispoziția mediatorului materialele necesare, fără a prejudicia desfășurarea urmăririi penale sau judecarea cauzei;
- să ia cunoștință de informațiile privind părțile participante la mediere;
- să aibă întrevederi cu părțile, inclusiv cu partea privată de libertate, fără a i se limita numărul și durata întrevederilor;
- să primească onorariu, stabilit prin negociere cu părțile, în funcție de natura și obiectul conflictului, precum și compensarea cheltuielilor ocazionate de mediere. Onorariul mediatorului nu este dependent de rezultatele medierii. Activitatea de mediator nu este activitate de întreprinzător și nu poate fi raportată la o astfel de activitate. În cauzele penale în care împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale, părțile au dreptul de a beneficia de serviciile unui mediator plătit de stat. În acest caz, onorariile sunt stabilite după o metodologie stabilită de Guvern¹⁶;
- alte drepturi prevăzute de legislație sau de contractul de mediere.

Corelativ, *mediatorul are o serie de obligații*:

- să asigure respectarea principiilor medierii;
- să informeze părțile cu privire la procesul de mediere, la scopul și efectele acesteia. Mediatorii trebuie să se abțină de a face promisiuni și să garanteze rezultate;
- să dirijeze procesul de mediere în mod neutru și imparțial. Imparțialitatea înseamnă lipsa protecției favorizate sau a preferințelor prin cuvinte sau prin fapte. Mediatorul va evita parțialitatea și prejudecățile bazate pe caracteristicile personale ale părților: vîrsta, statutul social, rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, originea națională sau socială, avere sau orice alte împrejurări. Mediatorul trebuie să fie neutru în ceea ce privește conflictul. El nu poate să urmărească anumite beneficii în timpul negocierilor sau să aibă vreun interes personal în semnarea acordului de împăcare, modul și formele în care se preconizează a fi încheiat. Mediatorul se va abține de la soluționarea unui conflict dacă există

¹⁶ Vezi: Hotărîrea Guvernului nr. 303 din 21.04.2009 cu privire la aprobarea condițiilor de achitare din contul statului a serviciilor de mediere în cauze penale, publicată la 30.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 83-85, art. nr 368.

anumite circumstanțe ce l-ar împiedica să fie neutru și imparțial. Dacă, pe parcursul medierii, apare o circumstanță de natură să afecteze scopul acesteia, neutralitatea sau imparțialitatea mediatorului, acesta este obligat să o aducă la cunoștința părților care vor decide, de comun acord, asupra acceptării în continuare a serviciilor mediatorului sau renunțării la ele. În cazul în care mediatorul a fost determinat să se retragă din mediere în virtutea unor împrejurări ce l-ar împiedica să fie neutru și imparțial, el este obligat să restituie plățile efectuate de către părți;

- să depună toată diligența pentru ca părțile să ajungă la un acord reciproc convenabil într-un termen rezonabil. Totuși, nesemnarea unui acord de împăcare nu poate prejudicia situația părților;
- în cazul în care medierea s-a soldat cu un acord de împăcare, să depună toată diligența pentru a nu admite ca acesta să conțină clauze contrare legii sau bunelor moravuri;
- să restituie documentele ce i-au fost încredințate de părți în cadrul procedurii de mediere;
- să nu admită săvârșirea unor fapte care aduc atingere onoarei, probității profesionale sau bunelor moravuri;
- să se abțină de la mediere în cazul unor incompatibilități prevăzute de legea cu privire la mediere sau în alte cazuri prevăzute de legislație;
- în cazul în care ca mediator a fost ales un avocat, acesta nu este în drept să accepte asistența sau reprezentarea ulterioară a intereselor uneia dintre părțile procesului de mediere în legătură cu conflictul mediat;
- să nu divulge informația obținută în cadrul medierii deoarece este confidențială și nu poate fi folosită fără acordul scris al părților. Informația obținută în procesul de mediere nu poate fi divulgată și invocată de către părți și mediator în alt proces sau în fața altor instanțe, nici nu poate fi folosită inadecvat în scopuri proprii. Mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziția sa în etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei în cadrul unui proces. În cazuri excepționale, cu consimțământul scris al părților, mediatorul este în drept să facă declarații în favoarea părților mediate, însă darea declarațiilor, în aceste cazuri, exclude participarea lui ulterioară în procesul de mediere;
- să informeze, ca excepție de la principiul confidențialității, autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care ia cunoștință în cadrul procesului de mediere;

- să respecte normele și principiile deontologice¹⁷ (profesionalism, corectitudine, imparțialitate, onestitate, concentrare, rapiditate și disponibilitate, toleranță, încredere, respect, răbdare, empatie, comunicabilitate etc.);
- alte obligații prevăzute de legislație.

Părțile sînt responsabile de rezultatele medierii și de conținutul acordului de împăcare semnat. *Mediatorul atestat răspunde* disciplinar pentru:

- nerespectarea confidențialității, neutralității sau imparțialității;
- refuzul de a restitui documentele originale prezentate de părțile implicate în conflict;
- reprezentarea sau asistarea ambelor părți sau a uneia dintre ele într-o procedură judiciară sau arbitrală avînd ca obiect conflictul supus medierii;
- săvîrșirea altor fapte care aduc atingere onoarei, probității profesionale sau bunelor moravuri;
- încălcarea repetată a obligațiilor sale prevăzute de lege.

Orice persoană interesată poate sesiza Consiliul de mediere în legătură cu nerespectarea de către mediator a obligațiilor sale. Consiliul de mediere este în drept și să se autosesizeze. În funcție de gravitatea abaterii, mediatorului atestat i se pot aplica următoarele sancțiuni disciplinare:

- avertisment;
- mustrare sau mustrare aspră;
- suspendarea exercitării activității de mediator pe o durată de la o lună la 6 luni;
- retragerea împuternicirilor pentru exercitarea activității de mediator.

Sancțiunea disciplinară se aplică prin ordinul ministrului justiției, la propunerea Consiliului de mediere. Răspunderea disciplinară nu scutește mediatorul de *răspunderea civilă* pentru cauzarea de prejudicii prin încălcarea obligațiilor sale profesionale

¹⁷ Vezi: Anexa Nr. 4 la Hotărîrea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.

Capitolul IV. Beneficiile soluționării conflictelor penale prin mediere comparativ cu soluționarea acestora în instanța de judecată.

Introducere

Dreptul și procedura penală au fost create pentru a servi anumitor scopuri sociale. Existența justiției penale cu tot ce include ea, intrinsec presupune și existența anumitor beneficii pentru comunitate și fiecare membru al ei. Într-adevăr cu ajutorul acesteia, societatea atinge anumite scopuri cum ar fi siguranța indivizilor, retribuirea răului, educarea membrilor societății etc.

Totodată aceste beneficii, mai ales în societatea modernă, impun anumite costuri uneori substanțiale. Ele sunt de diferite tipuri (materiale, emoționale) și de multe ori includ în sine componente mai mult sau mai puțin evidente. Astfel, pe lângă costurile evidente cum ar fi finanțarea organelor de urmărire penală, apărătorilor, judecătorilor și serviciilor de executare, sistemul justiției penale își cere nota de plată în ceea ce privește o sumedenie de alte componente. De exemplu, orice proces judiciar impune cheltuieli suportate de martori și alți participanți (un cost evident); aplicarea detenției în sine duce la diminuarea perspectivelor de încadrare ulterioară în societate, deținutul la rândul său fiind în incapacitate de a contribui la susținerea materială și morală a familiei sale (un cost mai puțin evident).

Toate aceste costuri sunt contrabalansate de către beneficiile de care am pomenit, societatea fiind de acord cu ele pentru a obține ceva în schimb. Într-o anumită perspectivă justiția penală ar putea fi privită ca un ”rău necesar”: în ideal ar fi bine ca starea de lucruri din societate să fie de așa natură încât să nu fie nevoie de justiție penală, dar înțelegând că așa ceva nu este posibil, suntem nevoiți să alocăm o parte din bunurile produse pentru aceasta.

Cu toate că nu putem să evităm existența justiției penale, aceasta provoacă îngrijorarea atunci când nu justifică resursle care sunt investite în ea sau când resursele care sunt cerute pentru funcționarea acesteia sunt privite ca fiind peste măsură. De aceea în diferite contexte și perioade s-a încercat o eficientizare a justiției penale în ceea ce privește costurile acesteia în raport cu beneficiile pe care le produce.

Dacă este să facem abstracție de reducerea finanțării care este cea mai simplă și probabil cea mai ineficientă metodă/abordare de optimizare a cheltuielilor publice pentru justiția penală, am putea ca întreaga gamă rămasă de astfel de metode să o divizăm în două grupe.

Prima grupă ar include abordările prin care se urmărește perfecționarea sistemului în așa fel încât să fie reduse anumite cheltuieli în atingerea rezultatelor scontate. În acest sens, pentru contextul național putem menționa introducerea acordului de recunoaștere a vinovăției, limitarea căilor de atac posibile pentru unele

infracțiuni etc. A doua grupă de metode ar include abordări prin care se urmărește soluționarea litigiilor penale prin metode sau proceduri extra penale mai puțin costisitoare în așa fel reducând necesitatea de cheltuieli pentru sistemul tradițional de justiție penală.

De și metode din ambele grupe sunt folosite pentru optimizarea cheltuielilor, în prezent un accent mai mare decât în trecut se pune pe metode din ultima grupă. Astfel de exemplu Luetkehans afirmă că există o necesitate urgentă de a găsi alternative viabile acuzării penale. Sistemul de justiție penală care se află în stare de dezvoltare rapidă devine paralizat de propria greutate. Multe cazuri penale nu sunt soluționate în mod eficient, dacă nu chiar nu sunt soluționate de fel. Fără oferirea unui remediu alternativ acum, sistemul de justiție penală va continua să se dezintegreze. O soluție imediată ar fi modelele de soluționare alternativă a disputelor, fiindcă după cum afirmă Luetkehans nu toate cazurile de încălcare a legii necesită pornirea unei urmăririi penale pentru a corecta răul¹⁸.

Această opinie nu este nici unică și probabil nici minoritară. Pentru a fundamenta această afirmație am putea face referire la numeroase articole, legi și acte naționale și internaționale adoptate în acest sens. Ne limităm să pomenim aici două documente internaționale:

1. Principiile fundamentale privind utilizarea programelor de justiție restaurativă în materie penală adoptate de Organizația Națiunilor Unite în 2002.
2. Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei R 18 (87) privind simplificarea justiției penale.

Ultimul document de exemplu promovează soluționarea cauzelor penale în afara sistemului judiciar, stabilind că ținând cont de prevederile constituționale proprii, statele membre urmează să revadă legislația lor în ceea ce privește soluționarea în afara sistemului judiciar a cazurilor și să permită autorității competente în materie penală și altor autorități participante la etapa dată a procesului să promoveze posibilitatea unor acorduri în afara instanței mai ales pentru cazurile minore.

¹⁸ Melody L. Luetkehans, Misdemeanor criminal mediation, Nevada Lawyer, August, 1994 p. 24

Medierea ca soluție pentru o justiție mai puțin costisitoare

Cu toate că metodele de soluționare extra judiciară a conflictelor penale sunt diferite¹⁹, probabil că cea mai aplicată, este medierea. O dovadă în acest sens ar putea servi și faptul că Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat o recomandare specială nr. R. 19 (99) către statele membre cu privire la mediere în chestiuni penale.

Numeroase cercetări și studii au arătat că medierea ar avea un șir de beneficii cum ar fi de exemplu, vindecarea emoțională a persoanelor implicate într-un conflict, gradul mai mare de restituire a daunei produse de infractor decât în urma unui proces judiciar etc. În cele ce urmează vom menționa mai mult avantajele economice, acestea fiind relevante pentru discuția noastră²⁰.

În primul rând aderenții medierii aduc probe că programele de mediere sunt relativ ieftine și economisesc bani publici prin reducerea volumului de muncă în cadrul sistemului tradițional de justiție. De exemplu, în Statele Unite conform unui studiu²¹ costurile pentru un caz mediat în cadrul diferitor programe poate varia de la \$292 la \$986. În același timp un studiu efectuat în New York a arătat că costul mediu de instrumentare a unui caz penal în cadrul sistemului în privința căruia pînă la urmă procedura a fost încetată a fost de \$945. Astfel proponentii medierii afirmă că reducerea implicării statului în cadrul unui conflict este mai puțin costisitoare decât operarea sistemului de justiție.

În al doilea rând utilizarea adecvată a medieri reduce numărul de procese și condamnări. De exemplu, Clarke și alții într-un studiu²² a notat că centrele de mediere din Carolina de Nord " pot avea un efect substanțial asupra soluționării de către instanțele de judecată a cazurilor eligibile pentru mediere, în special în ceea ce privește judecarea acestora, mai ales dacă suficiente cazuri sunt transmise la mediere acestora." De fapt chiar dacă procesul de soluționare a cazului ar fi putut să fie mai de durată, o programă putea să reducă numărul cazurilor care se reîntorceau la judecată cu două treimi, ceea ce rezulta în reducerea costurilor de operare a instanțelor. Un studiu în Indiana a indicat că programele de reconciliere între victimă și infractor au redus timpul pe care fătuitorii îl petreceau în instituțiile statului și au economisit sume substanțiale de bani pentru stat.

¹⁹ A se vedea de exemplu, Programe de justiție restaurativă în lumea contemporană, (analiză documentară), Institutul Național de Criminologie 2005; Leena Kurki, Restorative and community justice in the United States, Crime and Justice 2000, Melody L. Luetkehans, Misdemeanor criminal mediation, Nevada Lawyer, August, 1994

²⁰ Sinteza argumentelor ce urmează a fost făcută în baza articolului lui Mark William Bakker, Repairing the breach and reconciling the discordant mediation in the criminal justice system, North Carolina Law Review September 1994 p. 1504

²¹ Tom Christian et al., The New York Experience: The Community Dispute Resolution Centers Program, in ABA Special Comm. on Dispute Resolution, Dispute Resolution Paper Series No. 2, Mediation in the Justice System 28, 31 (Maria R. Volpe et al. eds., 1983).

²² A se vedea Stevens H. Clarke et al., N.C. Inst. of Gov't, Mediation of Interpersonal Disputes: An Evaluation of North Carolina's Programs 61 (1993) p.41

În al treilea rînd aderenții notează că sistemul tradițional al justiției penale obține beneficii indirecte din programele de mediere. Unii judecători au indicat că deoarece medierea elimină cazurile care nu sunt potrivite pentru a fi soluționate de instanțe din sistemul judecătoresc, aceștia beneficiază de mai mult timp pentru a se pregăti și soluționa cazurile care rămîn în instanță.

Context național

Republica Moldova nu face excepție în ceea ce privește îngrijorarea referitoare la costurile justiției penale. Dacă în alte țări, îngrijorarea majoră este că sistemul a devenit atît de complex, încît consumă tot mai mult din banii publici, atunci în țara noastră justiția penală în ansamblu se confruntă mai degrabă cu problema insuficienței finanțării sistemului decît finanțarea peste măsură. Această criză există deja de mai mulți ani, iar criza economică curentă probabil că o va înrăutăți în timpul apropiat.

Cauzele penale trebuie să fie soluționate cît mai repede posibil, menținînd totodată standarde înalte de echitate și justețe. Cam aceasta ar fi în esență cerința de bază înaintată azi organelor judiciare de către societate. În îndeplinirea acestei cerințe la momentul actual organele judiciare se confruntă cu un număr enorm de cauze penale care trebuie soluționate cu un minim de resurse materiale și de personal. Astfel de exemplu, în 2002 sarcina lunară pentru un judecător a fost de 21 cauze civile, 6 cauze penale, 50 cauze administrative și aceasta pe lîngă alte sarcini pe care le aveau judecătorii de îndeplinit. După cum a fost declarat această sarcină este peste posibilitățile judecătorilor²³. În raportul Președintelui Consiliului Superior al Magistraturii din 08.02.2008 se menționează că după anul 2003, concomitent cu adoptarea noii legislații, dosarele examinate sunt comparativ cu mult mai complexe. Odată cu adoptarea noului Cod cu privire la contravențiile administrative, numărul de dosare va crește și mai mult. Majoritatea instanțelor judecătorești, îndeosebi din mun. Chișinău, or. Bălți, Curtea de Apel Chișinău, judecătoria economică de circumscripție și altele, sînt supraîncărcate cu dosare, restanța celor neexamine la sfîrșit de an fiind foarte mare. Discrepanța mare dintre numărul de judecători și volumul crescînd de lucru au condus la supraîncărcarea judecătorilor, la soluționarea cauzelor în termene procesuale lungi, la diminuarea pe alocuri a calității actului de justiție și, nu în ultimul rînd, la uzura accelerată a judecătorului²⁴. Conform ultimului raport privind activitatea instanțelor judecătorești publicat de Ministerul Justiției,²⁵ sarcina medie lunară a unui judecător constituie 55,76 cauze, sarcina medie lunară în instanțele de fond în anul 2008 constituind 88,7 cauze.

²³ Din declarația fostului ministru al Justiției Ion Morei făcută Radioului Național, în cadrul matinalului din 20 ianuarie 2003 ora. 7,20

²⁴ <http://www.csm.md/diverse/rapoarte.html>

²⁵ <http://www.justice.gov.md/index.php?cid=223>

Într-un sondaj efectuat printre lucrători practici²⁶, mai mult de 55,76% din răspunsurile date cu privire la factorii care împiedică investigarea rapidă și corectă a cauzelor penale menționau volumul mare de muncă. 29,41% din respondenți au indicat că volumul mare de muncă îi împiedică să participe eficient la instrumentarea cauzelor penale pe care le aveau, iar încă alți 21,56% au indicat că înclină să creadă că volumul mare de muncă mai degrabă este un factor ce îi împiedică să participe eficient la realizarea sarcinilor lor. Aproximativ 61,53% din respondenți au considerat că lipsa de resurse materiale și financiare împiedică investigarea rapidă și corectă a cauzelor penale. În cadrul sondajului efectuat, aproape 57% de judecători au declarat că sarcina pe care o au îi împiedică să participe eficient la judecarea cauzelor penale repartizată acestora. Același lucru l-a declarat aproape 23% din anchetatori (actual ofițeri de urmărire penală, alți 27% declarând că volumul mare de muncă, deși nu constituie o piedică considerabilă, influențează negativ prestația lor.

Pentru a redresa situația creată, s-a încercat aplicarea soluțiilor care țin de ambele grupe de metode/abordări de îmbunătățire a cost-eficienței sistemului de justiție penală. Astfel au fost adoptate măsuri menite să facă soluționarea litigiilor penale mai puțin costisitoare, totodată s-a început promovarea unor mecanisme extra penale pentru soluționarea litigiilor. Din această ultimă grupă fără îndoială că face parte promovarea mai mult sau mai puțin robustă a medierii în cazurile penale, limitarea principiului oficialității prin oferirea unor posibilități mari de împăcare între făptuitor și victimă.

Un moment important în acest domeniu este alegerea corectă a opțiunilor de reducere a costurilor. Orice modificare urmează să treacă, dacă e să vorbim în termeni economici un studiu de fezabilitate. Cu părere de rău, modificările adoptate în cel mai bun caz se bazează pe o experiență pozitivă din alte țări.

Acest studiu își propune să lanseze o invitație pentru implementarea studiilor de fezabilitate a legilor și politicilor publice în domeniul justiției penale, mai ales prin efectuarea diferitor studii empirice. Vom încerca să facem un prim pas, poate robust în analiza cel puțin de suprafață a beneficiilor materiale pe care medierea le poate avea.

²⁶ Sondajul a fost efectuat de autor în 2002 ca parte a cercetărilor pentru teza de doctorat. La sondaj au participat 52 de persoane (avocați, procurori, judecători și anchetatori). Rezultatele sondajului pot fi analizate mai în detaliu prin accesarea tezei de doctorat plasată pe pagina de internet a Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare <http://www.cnaa.md/theses/law/2004/> (denumirea tezei: **Acordul de recunoaștere a vinovăției ca formă specială a procedurii penale**)

Abordare metodologică

a) Considerente generale

Au fost menționate cinci metode care sunt de folos pentru o analiză în domeniul justiției penale, și anume:

1. Analiza probabilistică beneficiu-cost care cântărește costurile și beneficiile unei politici concrete, ținând cont de faptul că costurile și beneficiile pot fi influențate de producerea unui oarecare eveniment probabil.
2. Analiza non probabilistică beneficiu-cost care pur și simplu măsoară costurile unei politici comparându-le cu beneficiile acesteia.
3. Modele de optimizare a timpului care evaluează rezultatele unei politici în ceea ce privește minimalizarea întârzierilor, acumulărilor în sarcina de muncă și alte chestiuni ce țin de desfășurarea în termeni rezonabili a procesului.
4. Analiza nivelului optim prin care se alege un nivel optim pentru o procedură concretă în vederea implementării unei politici.
5. Analiza combinării optime, prin care combinația optimă de nivele este aleasă pentru un grup interactiv de proceduri, locuri, sau alte obiecte de interes²⁷.

Primele două instrumente din listă țin de efectuarea unei analize de cost-beneficiu. Analiza cost-beneficiu (sau beneficiu- cost) este o tehnică de analizare a proiectelor care se propun sau care deja au fost implementate pentru a determina dacă implementarea acestora este în interesul public sau pentru a alege între două și mai multe proiecte care se exclud. Analiza cost-beneficiu atribuie valori monetare pentru fiecare contribuție/efort (*input*) în sistem și pentru fiecare rezultat (*output*) obținut din proiect. Valorile contribuțiilor și rezultatelor sunt comparate. La modul cel mai elementar, dacă valoarea beneficiilor este mai mare decât valoarea costurilor atunci proiectul este apreciat ca meritând să fie implementat²⁸.

Procesul administrativ de luarea a deciziilor cu analiza cost-beneficiu ca și componentă oferă un model de moderare și raționalizare a dinamicii politice a guvernării în justiția penală. După cum s-a afirmat, generația curentă de savanți ce abordează analiza cost-beneficiu, recunosc că aceasta poate servi scopurilor care merg mai departe decât eficiența²⁹.

²⁷ Stuart S. Nagel, Policy evaluation and criminal justice, Brooklyn Law Review Fall, 1983, p.54

²⁸ Richard O. Zerbe Jr. and Allen S. Bellas, A Primer for Benefit–Cost Analysis, Edward Elgar Publishing, Inc 2006, p.2

²⁹ Darryl K. Brown, Cost-Benefit Analysis in Criminal Law, California law review, vol.92, 2004, p. 341

Totodată analiza cost-beneficiu se confruntă cu o serie de provocări metodologice în justiția penală, unele din care sunt asemănătoare cu analiza cost-beneficiu în alte domenii. Probabil că cea mai des întâlnită obiecție este că analiza cost-beneficiu trebuie să se confrunte cu un șir de costuri, riscuri și beneficii care nu pot fi evaluate cantitativ în mod real³⁰.

Analiza cost-beneficiu va funcționa mai bine sau mai rău în dependență de existența diferențelor de avere între părțile care câștigă și cele care pierd în cadrul unui oarecare proiect. Dependența acesteia de acest factor o face un instrument slab atunci când astfel de diferențe există. Această limitare face ca dreptul penal să fie un domeniu dificil pentru analiza cost-beneficiu, deoarece majoritatea acuzaților sunt relativ săraci și familiile și comunitățile din care vin sunt la fel sărace. În măsura în care analiza cost-beneficiu în metodologia sa se bazează pe dorința de a plăti sau dorința de a accepta o valoare³¹, aceasta este foarte probabil să subestimeze anumite costuri experimentate de acești acuzați³².

Efectuarea unei analize cost-beneficiu necesită deci competențe și resurse de care nu am beneficiat la efectuarea acestui studiu. Cu toate acestea i-am dedicat acest spațiu anume în linie cu intenția declarată mai înainte: de a motiva utilizarea unor abordări științifice în analizarea eficienței sistemului de justiție în general și cel al justiției penale în special.

b) Metodologia studiului

În studiul de față am căutat să aplicăm mai mult, metoda a treia și anume am încercat să comparăm medierea cu o examinare în fond a unei cauze penale pentru a compara aceste două în termeni de timp și în măsura posibilităților alte variabile cum ar fi persoanele implicate, costuri adiționale. Pentru aceasta a fost studiată practica medierii cauzelor penale de către Centrul de Mediere de pe lângă Institutul de Reforme penale și pe cât posibil cazurile acelea au fost comparate cu dosare similare care au fost examinate în cadrul unei instanțe judecătorești.

Pentru aceasta, în iunie 2009 au fost studiate un număr din cauzele penale care au fost examinate în cadrul Judecătoriei Centru din mun. Chișinău la începutul anului 2007. Anul 2007 a fost ales din următoarele considerente:

- Aproximarea temporală între infracțiunile săvârșite și ulterior examinate în instanță cu perioada în care aveau loc medierea cauzelor penale în cadrul Centrului de Mediere.

³⁰ Darryl K. Brown, Cost-Benefit Analysis in Criminal Law, California law review, vol.92, 2004, p. 358

³¹ Tehnicile standard de analiză includ informații din sondaje în ceea ce privește prețul pe care oamenii ar dori să/l plătească pentru a evita rezultate rele la învățătură sau comportamente antisociale pentru copiii lor, costul consilierii pentru efectele crizei din familie și costurile implicării într-un proces penal (inclusiv detenția) pentru săvârșirea timpurie a infracțiunilor.

³² Darryl K. Brown, Cost-Benefit Analysis in Criminal Law, California law review, vol.92, 2004, p. 359

- Perioada de un an jumătate oferă suficient timp pentru ca majoritatea cauzelor să fi primit soluția definitivă și totodată nu este prea îndepărtat pentru a nu mai reflecta realitatea.

În anul 2007, în cadrul Judecătoriei Centru din mun. Chișinău au fost examinate 1287 dosare. Pentru cercetare au fost selectate primele 100 de dosare. Dintre acestea au fost identificate cauzele pasibile medierii după următoarele criterii:

1. Dosarele examinate în privința infracțiunilor care sunt indicate la art. 109 CP (pentru care este posibilă împăcarea) și 276 CPP (pentru care este posibilă retragerea plîngerii prealabile). Ținînd cont de textul legii la acel moment, au fost selectate componentele de infracțiune prevăzute la următoarele articole: 146, 149 alin.1, 150 alin.1, 152 alin.1, 155-157, 158 alin.1, 159 alin.1, 160 alin.1 și 2, 161-163, 166 alin.1, 168, 169 alin.1, 170, 171 alin.1, 173, 174, 176-179 alin.1 și 2, 180-183 alin.1, 184 alin.1, 185, 186 alin.1 și 2, 187 alin.1, 189 alin.1, 190 alin.1, 191 alin.1, 192-194, 196 alin.1-3, 197-199 alin.1 și 2, 200 (pentru adulți și minori) și 147 – 149 alin.2, 150 alin.2, 151, 152 alin.2, 158 alin.2, 159 alin.2, 160 alin.3, 164 alin. 1, 165 alin.1, 166 alin.2 și 3, 167, 169 alin.2, 171 alin.2, 172 alin. 1 și 2, 175, 179 alin.3, 183 alin.2, 184 alin.2, 186 alin.3, 187 alin.2 și 3, 188, 189 alin.2 și 3, 190 alin.2 și 3, 191 alin.2 și 3, 199 alin. 3. La selectare s-a ținut cont și de prevederile cu caracter personal și anume posibilitatea minorului de a se împăca și în cazurile infracțiunilor grave și posibilitatea retragerii plîngerii în cazul furtului avutului proprietarului săvîrșit de minor, de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta;
2. Nu au fost incluse în studiu cauzele penale în cadrul cărora se judecau mai multe infracțiuni dintre care cel puțin una era inclusă în grupa de mai sus și cel puțin una nu. Aceasta deoarece încetarea procedurii în privința unui episod oricum nu ar fi dus la economisiri substanțiale de mijloace financiare;
3. Nu au fost incluse cauzele în care erau inculpate mai multe persoane dintre care cel puțin una avea posibilitate să se împăce și cel puțin una nu avea această posibilitate (aceleași considerente ca și în punctul precedent).
4. Nu au fost incluse cauzele în cadrul cărora ca urmare a reîncadrării juridice de către instanță, inculpatul a fost condamnat în privința unei infracțiuni pentru care este posibilă împăcarea, deoarece atît la urmărire, cît și la judecare posibilitatea împăcării și respectiv a medierii nu ar fi putut fi luată în calcul de către victimă și făptuitor (2 dosare);

5. Nu au fost incluse cauzele în cadrul cărora inculpatul pînă la urmă a fost achitat, dat fiind probabilitatea mai mică ca acesta să fi fost de acord cu încetarea procesului ca urmare a împăcării (2 dosare).
6. Nu au fost incluse cauzele care la momentul cercetării încă nu erau finalizate, deși era posibilă de încetare în baza împăcării. (1 dosar).

Pentru fiecare dosar selectat după criteriile de mai sus a fost strînsă următoarea informație: infracțiune incriminată/săvîrșită, durata urmăririi penale și a judecării cauzei, numărul de ședințe în instanța de judecată, numărul persoanelor antrenate în ședințe de judecată pe lângă setul standard de persoane³³, soluția definitivă și dacă este cazul și posibil identificarea unor costuri adiționale (de exemplu numirea unei expertize la faza judecării).

În urma studiului au fost identificate următoarele dosare, care convențional sunt numerotate de la unu și în continuare, în ordinea studierii acestora.

Dosar 1

Articol/infracțiune incriminată: art. 154 alin.1

Durata urmăririi penale: 358 zile

Durata judecării: 1191 zile

Numărul de ședințe în instanțe: 15

Numărul de martori audiați în instanță: 3

Numărul de experți audiați în instanță: 1

Soluție: Încetare/achitare pe motiv că fapta a fost decriminalizată

Cheltuieli suplimentare: s-a dispus efectuarea expertizei medico-legale suplimentare

Dosar 2

Articol/infracțiune incriminată: art.196 alin.3

Durata urmăririi penale: 40 zile

Durata judecării: 486 zile

Numărul de ședințe în instanțe: 23

Numărul de martori audiați în instanță: 6

Soluție: Privare de libertate pe 6 luni. Eliberat din contul arestării preventive

³³ Prin setul standard de personae avem în vedere persoanele care participă obligatoriu la orice ședință, chiar dacă legea stabilește și unele excepții de la aceasta. Acestea sunt părțile și reprezentanții lor, apărătorul, instanța, procurorul.

Dosar 3

Articol/infracțiune incriminată: art.186 alin.2

Durata urmăririi penale: 28 zile

Durata judecării: 266 zile

Numărul de ședințe în instanțe: 13 + 1 apel = 14

Numărul de martori audiați în instanță: 3

Soluție: Aplicarea unei măsuri educative

Dosar 4

Articol/infracțiune incriminată: art.186 alin.2

Durata urmăririi penale: 16 zile

Durata judecării: 234 zile

Numărul de ședințe în instanțe: 9

Numărul de martori audiați în instanță: 1

Soluție: 240 ore muncă neremunerată în folosul comunității

Dosar 5

Articol/infracțiune incriminată: art. 190

Durata urmăririi penale: 247 zile

Numărul de ședințe în instanțe: 1 ședință

Soluție: Sentință de încetare – împăcarea părților

În ceea ce privește practica Centrului de mediere, studiul dat se bazează pe experiența medierii a 122 de cazuri pe parcursul anilor 2005-2006. În 86 din cazuri au fost semnat un acord, pe când în 36 de cazuri acordul nu a fost semnat.

Constatări și concluzii

10% din dosarele studiate erau pasibile pentru mediere. Pentru a verifica dacă această proporție se păstrează, în cadrul studiului au fost examinate următoarea sută de dosare și s-a constatat că 9 dosare (adică 9%) au fost trimise în judecată pentru infracțiuni pasibile pentru mediere. Totuși chiar dacă pare că acest număr de aproximativ 10% poate fi cu o mai mare siguranță extrapolat pentru toate cauzele trimise în judecată, numărul real al infracțiunilor care ar putea fi supuse medierii în realitate ar putea fi de 5% ținând cont de faptul că nu în toate cazurile persoanele ar dori să medieze (în cazul nostru pentru că s-ar considera nevinovați) sau chiar dacă ar dori nu ar putea din cauza încadrării juridice incorecte. Numai 1 din cele fiecare 5 dosare trimise în judecată pasibile pentru mediere s-a încheiat cu împăcare. Vedem că medierea ca mijloc de împăcare a părților are un teren foarte mare de aplicare și deci ar merita promovarea odată ce instituția împăcării are o rată relativ mică de aplicare.

Dacă am lua ca punct minim de reper că 4 dosare din 100 care ajung în instanță pot fi supuse medierii și totuși ajung să fie examinate și soluționate de instanțe, putem constata următoarele:

Numărul mediu de martori audiați în instanță în cazurile pasibile de mediere în care părțile nu s-au împăcat este de 3,25 pentru un caz. Dacă e să extrapolăm această cifră pentru toate cazurile și dacă presupunem că costul aproximativ a chemării și audierii în instanță pentru un martor este de 80 lei³⁴, atunci numai din reducerea cheltuielilor pentru martori în instanța de fond anual s-ar economisi cel puțin în jur de 100 mii lei.³⁵ Evident că această cifră, atunci când vorbim de beneficiile economice ale medierii este de multe ori mai mică, dacă ținem cont de numeroasele alte cheltuieli existente în cadrul unui proces judiciar (inclusiv și cheltuielile de judecată în căile de atac) și mai ales acele efectuate la urmărirea penală.

În afară de economii de bani, folosirea medierii aduce cu sine și o reducere din timpul necesar pentru soluționarea unei cauze, ceea ce iarăși comportă anumite economii financiare. Durata medie a soluționării dosarelor supuse medierii este de 573 zile ceea ce este de aproximativ 20 de ori mai mare decât în cazul medierii. Procesul de mediere cu tot ce implică acesta se termină în maximum 7 zile în aproximativ 30% din

³⁴ Această sumă include în sine toate costurile pe care societatea le are de suportat în acest caz. În dependență de situație aceasta ar putea fi cheltuielile directe suportate de martor (chiar dacă acestea nu-i sunt rambursate) cum ar fi costul de drum etc., precum și cheltuielile care nu sunt atât de evidente sau directe cum ar fi salariul plătit pentru timpul ratat, costurile de citare etc. Dacă e să reieșim din faptul că salariul mediu pe economie este de aproximativ 2800 lei pe lună, și din faptul că un martor consumă o jumătate de zi de lucru pentru a-și îndeplini datoria în instanță, atunci devine evident că 80 de lei este o sumă minimă cu care putem opera.

³⁵ Cifra a fost calculată reieșind din numărul de cauze penale parvenite în instanțele judecătorești în fond în anul 2008, conform formulei $40 \text{ dosare din mie} \times 3,25 \times 80$. În corespundere cu Informația cu privire la cauzele penale și alte cauze examinate pe 12 luni 2008 în prima instanță prezentate de MJ, în 2008 pentru a fi examinate în fond au parvenit 9796 cauze (<http://www.justice.gov.md/index.php?cid=223>).

toate cazurile. În 70% (aici se includ cele 30% indicate anterior) de cazuri medierea se termină în maximum 3 săptămîni.

În ceea ce privește termenul redus de soluționare, o altă concluzie care se impune este cauzele care pot fi încetate prin mediere, de obicei sunt niște cauze ce nu comportă un pericol social sporit. Aceasta se dovedește și prin măsurile de pedeaspsă stabilite de judecată. Este deplorabil că astfel de dosare sunt soluționate o perioadă atît de mare. Aplicarea medierii ar rezolva această problemă pe de o parte³⁶ și ar permite acordarea unei atenții mai mari pentru celelalte cauze.

Concluziile făcute mai sus, trebuie privite cu circumspecție, ținînd cont de cuprinderea limitată a studiului și a metodologiei simpliste aplicate în cadrul lui. Cu toate acestea, probabil că este o valoare considerabilă chiar și în faptul facerii unor calcule foarte aproximative pentru a ajunge la anumite concluzii.

Concluzii de pe cealaltă față a monedei.

Diferite studii, inclusiv unele citate în prezenta lucrare, demonstrează că privită din punct de vedere a avantajelor sale economice, medierea arată mult mai atractiv decît procesul tradițional. Aceste concluzii sunt valabile după cum am văzut și pentru RM. Din analiza simplistă pe care am făcut-o reiese că medierea ar comporta un șir de avantaje de ordin economic, dar și de altă natură.

O concluzie care ar putea fi făcută este că ar fi oportun, dacă astfel de constatări se confirmă, să mergem mai departe și să restructurăm sistemul justiției penale în așa fel încît să fie cît mai eficient din punct de vedere al costurilor. (De exemplu, trimiterea obligatorie a cauzelor la mediere, lărgirea considerabilă a cazurilor pornite la plîngerea prealabilă cu obligarea inițială de a încerca medierea etc.). Cel puțin pentru o țară care nu-și permite o justiție costisitoare o astfel de poziție ar fi un răspuns pragmatic.

Dar justiția restaurativă ar fi un concept miraculos dacă nu ar avea și părți care o critică. Dacă la capitolul economii și costuri aceasta depășește justiția tradițională, atunci criticii au indicat diferite alte aspecte care fac aplicarea justiției restaurative să aibă loc cu mai multă atenție. Astfel unii sunt îngrijorați de ineficiența incorporării unor astfel de procese realționale în contextul sistemului de justiție. Alții se neliniștesc că procesul informal promovat va rezulta în încălcări semnificative ale regulilor unui proces echitabil (în particular dreptul de a beneficia de protecție egală din partea legii, dreptul de a fi protejat contra unor tratamente sau pedepse inumane și degradante, dreptul de a fi prezumat nevinovat, dreptul la un proces

³⁶ Conform datelor de la Centrul de mediere rata de succes (părțile ajung la un acord) a medierii este de 70%

echitabil și dreptul la asistența unui avocat). Alți autori argumentează că în multe societăți comunitățile urbanizate și izolate nu ar putea să aibă rolul pe care îl anticipează justiția restaurativă³⁷.

Oricât ar părea de straniu, medierea poate să fie percepută negativ de publicul larg. Aceasta poate să se întâmple din mai multe considerente. De exemplu, oamenii deseori subestimează riscurile atunci când beneficiile unei activități par clare și mari, cum ar fi examenul cu razele roentgen sau stații electrice ce funcționează pe cărbune. Dimpotrivă, oamenii subestimează beneficiile atunci când riscurile sunt percepute ca mari cum ar fi pesticidele sau energia nucleară³⁸. În procedura penală, condamnarea infractorilor are beneficii evidente și vivide, în timp ce costurile sunt difuze și în mare măsură în afara imaginii de ansamblu³⁹. Pe de altă parte medierea poate să nu ofere certitudinea că infractorii sunt pedepsiți eficient.

Profesorul Barbara Babcock a menționat că procesul adversarial și public ajută să fie stabilit un echilibru între interesul individului în drepturile procedurale și interesul societății în normele colective și materiale. Ea a notat că judecata este o ocazie importantă pentru a demonstra valorile pe care comunitatea le deține. Pe de o parte noi dorim o reasigurare a siguranței și satisfacția răzbunării. Pe de altă parte noi dorim reafirmarea valorilor noastre individuale de separare și inviolabilitate a fiecărui individ. Acestea sunt valori exprimate prin drepturi și obligații și chiar în formalitățile implantate în procedura penală. Judecata este intersecția cea mai vizibilă a statului și individului în care simultan se afirmă necesitățile atât a colectivității cât și a indivizilor. Deoarece medierea nu pune așa un accent pe reguli procedurale care protejează și reguli materiale care reprezintă interesul colectiv al societății în norme de conduită, aceasta nici nu poate să promoveze interesele statului.

Când făptuitorii participă ca urmare a unei recomandări a instanței, ei se simt constrânși să facă acest lucru. Chiar dacă recomandarea nu vine din partea instanței, de multe ori făptuitorul ar putea simți că participarea este obligatorie. Deoarece făptuitorii știu că medierea poate afecta procesul penal, ei pot crede că dacă ei refuză să participe, refuzul lor ar putea fi folosit împotriva lor cumva.

Profesorul Trina Grillo a argumentat că medierea are norme proprii pentru comportamentul participanților și chiar medierea voluntară ar putea să exercite presiuni subtile asupra părților ca să se supună „regulilor” procesului. Grillo scrie despre această dinamică în contextul medierii familiale, dar condiții similare ar putea face persoanele susceptibile presiunii în medierea dintre făptuitor și victimă: Ei deseori experimentează ceea ce le pare o amenințare pentru supraviețuirea lor. Conceptele despre sine, bunăstarea financiară, valorile morale, încrederea în abilitățile lor și simțămintele de a merita dragostea sunt puse sub

³⁷ A se vedea Daniel W. Van Ness and Pat Nolan, *Legislating for restorative justice* Regent, University Law Review Spring, 1998, p.54

³⁸ Richard Nesbett and Lee Ross, *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social judgment* p. 18-23, 28-42 Citat după Darryl K. Brown, *Cost-Benefit Analysis in Criminal Law*, California Law Review, vol.92, 2004, p. 342

³⁹ Darryl K. Brown, *Cost-Benefit Analysis in Criminal Law*, California law review, vol.92, 2004, p. 342

risc. După cum Grillo subliniază, dacă aceste condiții fac participanții să nu se simtă în siguranță, răspunsurile pe care ei le obțin de la persoanele cu autoritate și persoanele asociate cu sistemul de justiție pot să impună o influență foarte puternică⁴⁰.

Ca și medierea în general, medierea între victimă și făptuitor la un anumit moment al procesului impune o regulă a prospectivității prin care părțile trebuie să discute mai degrabă viitorul decât trecutul. În același timp, medierea între victimă și mediator este menită să ajută părțile să ajungă la o înțelegere comună a ceea ce s-a întâmplat. O tensiune între focalizarea pe trecut și pe viitor există și aceasta nu poate fi soluționată ușor.

Făptuitorii deseori au nevoie de protecție din partea unui proces public pentru a se asigura că drepturile lor nu sunt compromise. Un proces public ar putea proteja făptuitorii prin diferite garanții: dreptul la apărător, cercetarea judecătorească, regulile privind probele care exclud informația irelevantă de la procedura de a determina vinovăția și pedeapsa. Din cauza că medierea pune accentul pe rezultatele materiale mai degrabă decât pe procedură, aceasta nu poate proteja făptuitorii de la evaluări subiective a vinovăției lor sau de la exercitarea chiar și bine intenționată, dar nelimitată a discreției de administratorii de program.

Făptuitorii nu sunt unicele jertfe ale procesului de informal al medierii. Brown sugerează că subversiunea procesului tradițional poate să dăuneze așteptărilor sociale și normelor colective. Brown reiterează îngrijorarea că medierea și alte tehnici de împăcare ar putea să le lipsească legitimitatea soluțiilor pronunțate în instanță. Mai mult ca atât programele de mediere sunt împiedicate de numeroase îngrijorări practice. În primul rând, deoarece puține programe au procesat un număr mai mare de cazuri, nu există un reper pentru măsurarea succesului la nivel macro. Un motiv pentru un volum mic de cazuri este că sistemul justiției pare a fi ezitant în a transmite cazuri spre mediere. O consecință directă a acestui lucru este că programele de mediere pentru a avea succes trebuie să încerce să găsească favoare în sistemul judiciar și respectiv să-și piardă starea percepută de independență. În al doilea rând există foarte puține dovezi că medierea poate instrumenta un număr larg de cazuri. Cazurile care ajung la mediere sunt de obicei triviale. În afară de aceasta există și anumite îngrijorări referitor la consecințe nedorite. De exemplu s-a afirmat că medierea nu numai că accelerează procesul de justiție, medierea suferă de lipsa unei finanțări sigure ceea ce și mai mult îi reduce șansele pentru legitimitate și credibilitate.⁴¹

O consecință negativă al aplicării medierii pentru atingerea acordurilor de împăcare ar ține de domeniul prevenirii infracțiunilor. Evaluarea efectelor de prevenire a legii penale este o sarcină foarte

⁴⁰ Părerile diferitor autori au fost prezentate din Jennifer Gerarda Brown, The use of mediation to resolve criminal cases: a procedural critique, Emory Law Journal, Fall 1994.

⁴¹ Părerile diferitor autori au fost prezentate din Mark William Bakker, Repairing the breach and reconciling the discordant mediation in the criminal justice system, North Carolina Law Review September 1994.

complexă. Uneori acțiuni orientate spre prevenire au efecte nule sau chiar contrare. În contextul vânzătorilor de droguri, prevenirea cumpărării drogurilor a unui grup de cumpărători, de exemplu a celor mai bogați care sunt mai susceptibili stigmatizării sociale prin sancțiuni mai mari, ar putea să determine un efort mai mare de a vinde droguri altor grupe de consumatori, mai săraci care nu sunt atât de susceptibili stigmatizării. În acest fel o sancțiune mai mare ar putea pur și simplu să înlocuiască grupul țintă fără ca să influențeze asupra numărului de infracțiuni⁴². La fel în cazul împăcării se pare că prezența acesteia subminează efectul preventiv al legii penale. O analiză a acestui argument este efectuat de către James Miller⁴³ care se întreabă dacă criminalii ar trebui să fie lăsați să se împace cu victimele. Aplicând teoria jocului autorul ajunge la concluzia că victimele pot fi prea iertători. Imaginați-vă că ați fost jefuit. Trauma în urma infracțiunii îi face pe victimele jafului să piardă mai mult decât proprietatea sustrasă. De aceea dacă făptuitorul a luat bunuri în valoare de \$30, el a cauzat o daună morală de pînă la \$ 9000. Spre fericire infractorul a fost prins și riscă un an privațiune de libertate. El vă oferă totul ce are la dispoziție, să spunem \$ 3000 în schimbul împăcării. Ar trebui să acceptați? Dacă infractorul nu merge la închisoare, este foarte puțin probabil ca în viitor să mai deveniți victima lui. Desigur că paguba produsă este de \$9,030 și el oferă numai \$3000. Dacă însă merge în închisoare este mare probabilitatea că nu veți obține nimic. Cu părere de rău posibilitatea de a plăti victima în schimbul încetării urmăririi penale ar încuraja infractorii în dependență de posibilitatea percepută de infractor de a fi prins. Dacă el consideră că există 1% șanse de a fi prins atunci pe de o parte și pe de altă parte că are șanse mari să se împace cu \$ 3000 atunci șansele lui sunt mult mai mari în a obține un final un câștig din activitatea criminală.

Probabil o concluzie la cele spuse ar fi: medierea merită a fi susținută în cadrul justiției penale odată ce aceasta ar putea aduce numeroase avantaje. Totodată această promovare ar trebui să fie însoțită de un complex de măsuri care ar exclude sau minimaliza riscurile pe care aceasta le comportă. De exemplu, cînd vorbim de riscurile împăcării discutate mai sus, legiuitorul ar putea interzice posibilitatea împăcării pentru persoanele care au beneficiat anterior de această instituție, dar nu au încetat să comită infracțiuni etc.

Insatisfacția de starea curentă de lucruri în justiția penală va conduce la implementarea unor noi programe cu viziuni diferite. Dar înainte de a le aplica sau încerca pe toate ar fi bine ca să aibă loc o cercetare minuțioasă a consecințelor (atît pozitive, cît și negative) a unui astfel de pas.

⁴² Nearl Kumar Katval. Deterrence's Difficulty, 95 Mich. L. Rev. p., 2385,2416-19 (1997), citat după Darryl K. Brown, Cost-Benefit Analysis in Criminal Law, California law review, vol.92, 2004, p. 344

⁴³ James Miller, Game Theory at Work: How to Use Game Theory to Outthink and Outmaneuver Your Competition, McGraw-Hill © 2003

Capitolul V. Procedura de evaluare, formare și atestare a mediatorilor în Republica Moldova.

Introducere:

Cadrul juridic:

1. Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială
2. Poziția comună (CE) nr. 11/2008 din 28 februarie 2008 , adoptată de Consiliu hotărând în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 251 din Tratatul de instituire a Comunității Europene, în vederea adoptării unei directive a Parlamentului European și a Consiliului privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială.
3. Recomandarea nr.99 (19) Privind medierea în materie penală, adoptată de Comitetului Miniștrilor în 15 sept.1999.
4. Codul de conduită european pentru mediatori.
5. Codul de conduită etică a mediatorilor, adoptat de Institutul Internațional al Medierii.
6. Legea nr 134 din 14.06.2007 cu privire la mediere, publicată în Monitorul Oficial Nr. 188-191 din 07.12.2007, data intrării în vigoare: 01.07.2008.
7. Codul penal al Republicii Moldova.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
9. Codul civil al Republicii Moldova.
10. Hotărârea Guvernului nr.303 din 21.04.2009 cu privire la aprobarea condițiilor de achitare din contul statului a serviciilor de mediere în cauze penale, Publicată în Monitorul Oficial Nr. 83-85 din 30.04.2009.
11. Regulamentul privind atestarea mediatorilor, Anexa Nr. 2 la Hotărârea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.
12. Codul deontologic al mediatorului, Anexa Nr. 4 la Hotărârea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.
13. Regulamentul cu privire la înregistrarea birourilor mediatorilor, Anexa Nr. 3 la Hotărârea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.
14. Legea României nr. 192 din 16 mai 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator.
15. Legea Belgiei cu privire la mediere din 21 februarie 2005.

Pentru elaborarea prezentului studiu au fost utilizate următoarele instrumente:

- Analiza prevederilor legislației naționale referitoare la mediere.
- Compararea prevederilor legislației naționale cu documentele internaționale pertinente.
- Analiza tabelor statistice privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova, elaborate de Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova.
- Elaborarea concluziilor și recomandărilor.

I. Evaluarea activităților de instruire și formare a mediatorilor.

Potrivit Directivei 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială (în continuare Directiva 2008/52/CE), „mediator înseamnă orice terț chemat să conducă procesul de mediere într-o manieră eficientă, imparțială și competentă, indiferent de denumirea sau de profesia terțului în statul membru respectiv și de modul în care terțul a fost numit sau i s-a solicitat să efectueze medierea”⁴⁴.

Decizia-cadru a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale definește în art.1, alin. (e) "mediere în cauzele penale" ca fiind căutarea, înainte sau în cursul procedurii penale, a unei soluții negociate între victimă și autorul infracțiunii, cu medierea unei persoane competente.

Legea nr 134 din 14.06.2007 cu privire la mediere (în continuare – Legea cu privire la mediere) definește mediatorul ca fiind persoana care asistă părțile în procesul de mediere în vederea soluționării conflictului dintre acestea. În accepțiunea Legii cu privire la mediere, poate fi mediator atât persoana atestată în condițiile legii, cât și orice altă persoană față de care legea menționată înaintea două condiții minime: existența capacității depline de exercițiu și lipsa antecedentelor penale.

Conform prevederilor art.13 al Legii cu privire la mediere, persoanele care intenționează să desfășoare în mod profesionist activitatea de mediator sunt obligate să absolve cursurile de pregătire inițială a mediatorilor și să fie atestate de către Consiliul de mediere.

Pentru persoanele care au dobândit calitatea de mediator în străinătate, dar doresc să desfășoare activitate profesionistă de mediator în Republica Moldova, Legea medierii recunoaște aceste studii, absolvind

⁴⁴ Art.3, alin b).

persoanele respective de obligația de a trece cursurile de pregătire inițială, dar este necesar de a fi supuse procedurii atestării.

Cursurile de pregătire inițială și continuă a mediatorilor pot fi organizate de către instituțiile de învățământ superior și Institutul Național al Justiției. Până în prezent cursuri de pregătire inițială au fost organizate în luna octombrie 2008 de către Institutul Național al Justiției. Cursurile au avut o durată de două săptămâni, iar la final, persoanele înscrise la aceste cursuri au fost supuse unei testări din partea Institutului Național al Justiției. Absolvenții cursurilor au obținut Atestate de confirmare a frecventării și absolvirii cursurilor de instruire inițială pentru mediatori.

De remarcat, că în cadrul cursurilor de instruire inițială pentru mediatori au participat atât persoane cu studii juridice, cât și persoane care nu au astfel de studii. Considerăm, că pentru persoanele fără studii juridice ar fi necesar de inclus unele cursuri suplimentare, care le-ar ajuta să acorde părților asistența necesară pentru pregătirea acordului de împăcare. De exemplu, condițiile de validitate ale tranzacției prevăzute de Codul civil nr. 1107-XV din 06.06.2002, prevederile Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002, Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003, Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30.05.2003 etc.

Conform prevederilor Codului deontologic al mediatorului⁴⁵, mediatorul trebuie să posede *inter alia* cunoștințe esențiale și abilități în domeniul procedurii juridice.

Potrivit art.15 al Legii cu privire la mediere, atestarea mediatorilor se efectuează de către Consiliul de mediere de două ori pe an, în lunile aprilie și octombrie și se desfășoară în conformitate cu Regulamentul privind atestarea mediatorilor. De remarcat, că în luna aprilie 2009 nu a fost petrecută o atestare a mediatorilor.

La atestare sunt admise persoanele care au urmat cursurile de instruire inițială atât în Republica Moldova, cât și în străinătate. Pentru admitere este necesar să fie prezentate următoarele documente:

- a) cererea;
- b) copia buletinului de identitate;
- c) cazierul judiciar;
- d) certificat medical de sănătate;
- e) certificatul de pregătire inițială.

⁴⁵ Anexa Nr. 4 la Hotărârea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.

Ținem să menționăm, că Regulamentul privind atestarea mediatorilor prezintă și unele lacune. De exemplu, nu prevede modalitatea de selectare a persoanelor care să fie admise la concurs, în cazul în care sunt depuse un număr mai mare de cereri; nu sunt solicitate documente ce ar confirma studiile persoanelor care intenționează să devină mediator, de asemenea nu este clară formularea din Regulamentul privind atestarea mediatorilor (art.13) referitoare la aprecierea lucrărilor candidaților.

Considerăm, că ar fi necesar de prevăzut modalitatea de examinare sub forma atestării, numărul întrebărilor și numărul total de puncte acordate pentru răspunsuri (de exemplu 100) și numărul minim necesar pentru obținerea atestării (de ex.70 sau 80). Legea cu privire la mediere în art.12 stabilește două condiții de dobândire a calității de mediator și anume: persoana să dispună de capacitate deplină de exercițiu și să nu aibă antecedente penale, iar pentru persoanele care intenționează să desfășoare în mod profesionist activitatea de mediator, așa cum am menționat, se mai cere absolvirea cursurilor de instruire inițială și atestarea de către Consiliul de mediere.

Din prevederile Regulamentului privind atestarea mediatorilor deducem și condiția ca persoana care intenționează să devină mediator trebuie să fie aptă din punct de vedere medical. Această condiție rezultă din lista documentelor ce urmează a fi prezentate Consiliului de Mediere pentru a fi admis la atestare.

Medierea penală poate fi efectuată doar de mediatorii atestați. Este unicul domeniu în care Legea medierii impune această condiție. Astfel, în art.32 intitulat „Generalități privind medierea în cauze penale”⁴⁶, este stipulat expres, că. „la medierea în cauzele penale poate participa doar mediatorul atestat și inclus în Tabelul mediatorilor”.

Statutul de mediator se confirmă prin atestatul pentru exercitarea profesiei de mediator, eliberat prin ordinul ministrului justiției.

Legea cu privire la mediere stabilește unele incompatibilități ale mediatorului în procesul de mediere în cauzele penale. Astfel, potrivit prevederilor art. 34 nu poate fi admis în calitate de mediator în cauzele penale:

- ofițerul de urmărire penală;
- procurorul;
- judecătorul;
- avocatul uneia dintre părți;

⁴⁶ Alin (2).

- persoana incompatibilă în baza unor legi speciale.

În opinia noastră condițiile stabilite de Legea medierii pentru obținerea calității de mediator sunt insuficiente, având în vedere atât importanța mediatorului, cât și a acțiunilor sale. Este inexplicabil faptul, că Legea medierii nu impune persoanelor care vor să devină mediator condiția de a avea studii superioare și să aibă o vechime în muncă de cel puțin 3 ani/5 ani.

Prin comparație, Legea României nr. 192 din 16 mai 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator stabilește următoarele condiții pentru persoanele care doresc să devină mediatori:

- a) să aibă capacitate deplină de exercitiu;
- b) să aibă studii superioare;
- c) să aibă o vechime în muncă de cel puțin 3 ani sau să fi absolvit un program postuniversitar de nivel master în domeniu, acreditat conform legii și avizat de Consiliul de mediere;
- d) să fie aptă din punct de vedere medical, pentru exercitarea acestei activități;
- e) să se bucure de o bună reputație și să nu fi fost condamnată definitiv pentru săvârșirea unei infracțiuni intenționate, de natură să aducă atingere prestigiului profesiei;
- f) să absolve cursurile pentru formarea mediatorilor, în condițiile legii, cu excepția absolvenților de programe postuniversitare de nivel master în domeniu, acreditate conform legii și avizate de Consiliul de mediere;
- g) să fie autorizată ca mediator, în condițiile legii.

Legea Belgiei cu privire la mediere din 21 februarie 2005⁴⁷ stabilește *inter alia* următoarele condiții pentru candidații la funcția de mediator:

- a) în virtutea activităților precedente și actuale, să demonstreze competența necesară pentru soluționarea disputei;
- b) în dependență de situație, să demonstreze că dispune de cursurile și experiența necesară pentru practicarea medierii;
- c) din punct de vedere al practicii medierii, ei trebuie să asigure garanția necesară de respectare a independenței și imparțialității.

⁴⁷ Belgian Official Gazette, March 22, 2005, p. 12772ff.

Codul de conduită european pentru mediatorii nu stabilește expres condițiile pe care trebuie să le îndeplinească mediatorii, precizând doar că mediatorii trebuie să fie competenți și să cunoască bine procesul de mediere, să aibă o bună pregătire și să-și îmbunătățească în permanență cunoștințele teoretice și practice privind competențele de mediere, având în vedere standardele sau sistemele de acreditare în vigoare.

Recomandarea nr.99 (19) Privind medierea în materie penală, adoptată de Comitetului Miniștrilor în 15 sept.1999, la a 679-a reuniune a delegaților miniștrilor, referindu-se la calificarea mediatorilor, prevede următoarele:

- a) Mediatorii ar trebui să fie recrutați din toate sectoarele societății și să posede în general o bună înțelegere a culturilor și comunităților locale.
- b) Mediatorii ar trebui să fie capabili să facă dovada unei judecați sănătoase și a unor calități interpersonale necesare exercițiului funcției lor.
- c) Mediatorii ar trebui să primească o formare inițială înainte de a fi numiți în funcție, precum și o formare continuă pe parcursul activității lor. Formarea lor ar trebui să privească asigurarea unui nivel de competență ridicat, ținând cont de aptitudinile de a soluționa conflictele, de exigențele specifice pe care le implică munca cu victimele și infractorii, de cunoștințele de bază ale sistemului judiciar penal.

II. Analiza corelațională a numărului infracțiunilor pasibile de mediere și a numărului de mediatorii atestați.

Codul penal al Republicii Moldova prevede împăcarea ca o cauză de înlăturare a răspunderii penale sau consecințele condamnării. Astfel, potrivit art.109, împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă infracțiuni prevăzute la capitolele II – VI din Partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală. Împăcarea este personală și produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și pînă la retragerea completului de judecată pentru deliberare. Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face de reprezentanții lor legali. Cei cu capacitate de exercițiu restrînsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

Având în vedere categoriile infracțiunilor ce pot fi soluționate pe calea medierii raportate la numărul mediatorilor atestați, putem concluziona că există o anumită disproporție. Conform informației operative privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova, publicată pe site-ul Ministerului Afacerilor

Interne al Republicii Moldova, constatăm că numărul infracțiunilor săvârșite în perioada ianuarie-iulie 2009, care sunt pasibile a fi soluționate pe calea medierii sunt destul de numeroase comparativ cu numărul mediatorilor atestați în prezent în Republica Moldova. Astfel, în perioada susmenționată au fost săvârșite 7901 infracțiuni mai puțin grave și 1927 infracțiuni ușoare.

Ne permitem să concluzionăm, că un număr de 56 de mediatori atestați în prezent în Republica Moldova este mult prea mic raportat la numărul infracțiunilor care pot fi soluționate prin mediere. De remarcat, că nu toți mediatorii atestați s-ar implica în medierea penală datorită specificului acestui domeniu.

III. Organizarea și desfășurarea activității de mediator în Republica Moldova.

Atât Legea cu privire la mediere, cât și Regulamentul cu privire la înregistrarea birourilor mediatorilor⁴⁸ reglementează modalitatea de organizare a medierii doar de către mediatorii atestați.

Mediatorii atestați sunt înscrși în Tabelul mediatorilor, întocmit și actualizat de către Consiliul de mediere și se plasează pe pagina web a Ministerului Justiției, actualizându-se periodic.

Mostra Tabelului mediatorilor și modificările acestuia se aprobă de către ministrul justiției și, potrivit art.17 al Legii medierii cuprinde următoarea informație:

- a) numele și prenumele mediatorului atestat;
- b) sediul profesional;
- c) domeniul medierii în care este specializat mediatorul;
- d) limba în care mediatorul este capabil să desfășoare medierea;
- e) informația privind suspendarea calității de mediator;
- f) altă informație relevantă.

Ministerul Justiției asigură publicarea anuală a Tabelului mediatorilor în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nu mai târziu de data de 25 decembrie. Conform art.16 al Legii cu privire la mediere, mediatorii atestați își pot desfășura activitatea prin birou individual sau prin birou asociat de mediatori.

În cadrul biroului individual al mediatorului își exercită profesia un singur mediator atestat (fondatorul biroului). Biroul individual al mediatorului funcționează și se prezintă în raporturile juridice ca persoană fizică.

⁴⁸ Anexa Nr. 3 la Hotărârea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008

Biroul asociat de mediatori poate fi fondat de doi sau mai mulți mediatori atestați (fondatori ai biroului), care își exercită profesia de sine stătător. Biroul asociat de mediatori este persoană juridică.

Birourile individuale și birourile asociate de mediatori se înregistrează prin adresarea unei cereri de înregistrare către Consiliul de mediere. Moștra cererii de înregistrare a biroului individual / asociat al mediatorilor este aprobată de Consiliul de mediere. La cerere se anexează următoarele documente:

- a) Copia buletinului de identitate;
- b) Atestatul pentru exercitarea profesiei de mediator;
- c) Actul care confirmă că mediatorul deține un spațiu, în care își va desfășura activitatea.

Biroul individual sau asociat de mediatori este individualizat printr-o denumire specifică ce cuprinde sintagma “Birou individual al mediatorului” sau “Biroul asociat de mediatori” urmată de numele mediatorului sau denumirea în cazul biroului asociat de mediatori.

Regulamentul cu privire la înregistrarea birourilor mediatorilor impune unele rigori față de spațiul în care mediatorul își are sediul profesional și își desfășoară activitatea. Astfel, acesta trebuie să fie optim pentru exercitarea profesiei de mediator, asigurând condiții pentru respectarea principiului confidențialității, primirea clienților și desfășurarea ședințelor de mediere.

Biroul se înregistrează în termen de 15 zile lucrătoare de la data depunerii cererii, prin ordinul ministrului justiției.

Procedura înregistrării birourilor nu se aplică avocaților și notarilor care au dobândit calitatea de mediatori atestați și care intenționează să desfășoare activitate profesionistă de mediator. Aceștia pot desfășura activitate profesionistă de mediator în cadrul birourilor în care își exercită profesia lor.

Mediatorul sau mediatorii asociați pot angaja sau contracta traducători, juriști, alt personal de specialitate sau de serviciu. Mediatorul este obligat să notifice în formă scrisă Consiliul de mediere despre orice modificare intervenită privind modul de organizare a activității profesioniste de mediator. Considerăm o lacună a Regulamentului cu privire la înregistrarea birourilor mediatorilor lipsa prevederilor acestuia a termenului concret în care mediatorul este obligat să prezinte informația referitoare la modificările admise.

Prin comparație, în România, activitatea de mediere poate fi desfășurată în cadrul unei societăți civile profesionale, al unui birou în care pot funcționa unul sau mai mulți mediatori asociați, cu personalul auxiliar

corespunzător, sau în cadrul unei organizații neguvernamentale, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege⁴⁹.

Medierea poate fi solicitată:

- de către oricare dintre părți;
- de către instanța de judecată, cu acordul părților;
- de organul de urmărire penală, cu acordul părților.

Pentru situația în care medierea este solicitată de către una din părți, Legea cu privire la mediere acordă celeilalte părți un termen de 15 zile pentru acceptarea soluționării conflictului pe calea medierii. Dacă răspunsul nu parvine în termenul stabilit, se consideră că medierea nu a fost acceptată.

Procedura medierii se declanșează cu încheierea de către mediator și părțile aflate în conflict a contractului de mediere.

Referindu-se la procedura desfășurării medierii, Legea cu privire la mediere prevede⁵⁰, că medierea se întemeiază pe cooperarea părților și utilizarea, de către mediator, a unor metode și tehnici specifice, bazate pe comunicare și negociere.

Locul desfășurării medierii este stabilit de către părți. Prin urmare, medierea poate avea loc la sediul mediatorului sau într-un alt loc convenit de comun acord cu părțile.

La medierea în cauzele penale părți sunt victima infracțiunii și făptuitorul. Făptuitor este considerată persoana fizică sau juridică bănuită, învinuită, inculpată de săvârșirea unei infracțiuni sau condamnată pentru ea.

Medierea în cauze penale poate avea loc în baza prevederilor art.109 al Codului penal al Republicii Moldova, cât și în baza prevederilor mai multor articole din Codul de procedură penală. Astfel, conform art.68 al CPP, apărătorul, în funcție de calitatea procesuală a persoanei ale cărei interese le apără, are dreptul, *inter alia* să participe la împăcarea cu partea oponentă dacă persoana pe care el o apără participă la împăcare. Art.226 al CPP stabilește, că hotărârea definitivă a instanței de judecată cu privire la acțiunea civilă în procesul penal, inclusiv hotărârea organului de urmărire penală sau a instanței despre acceptarea retragerii acțiunii civile,

⁴⁹ Lege nr. 192 din 16 mai 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, art.22.

⁵⁰ Art.27

precum și hotărârea instanței prin care a fost confirmată tranzacția de împăcare a părților în același litigiu împiedică intentarea ulterioară a unei noi acțiuni pe aceleași temeiuri.

Art.276, alin.1 al CPP prevede expres cazurile de pornire a urmăririi penale în baza plîngerii victimei, stabilind expres că la împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinuitul, inculpatul în cazurile menționate urmărirea penală încetează. În alin.7 al articolului se menționează, că împăcarea părților poate avea loc și prin aplicarea medierii.

Procesul de mediere nu substituie și nu suspendă procesul penal. Pentru situația în care la medierea în cauzele penale una dintre părți este minor, Legea cu privire la mediere impune în mod obligatoriu participarea pedagogului sau psihologului.

Faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției, iar nesemnarea unui acord de împăcare nu poate prejudicia situația părților. Referindu-se la oficializarea medierii penale, Legea cu privire la mediere stabilește pentru mediator obligația de a prezenta organului de urmărire penală sau instanței judecătorești, în procedura cărora se află cauza penală spre examinare, acordul de împăcare, împreună cu un raport scris privind măsurile aplicate și rezultatul medierii. Mediatorul nu va dezvălui conținutul întrevederilor cu părțile. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească verifică, în prezența părților, dacă acordul de împăcare a fost semnat conștient, benevol și cu respectarea drepturilor părților și procedează în conformitate cu legea.

Mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziția sa în etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei în cadrul unui proces.

În procesul desfășurării medierii, mediatorul va respecta următoarele principii:

- accesul liber și egal la procedura medierii;
- liberul consimțământ;
- confidențialității;
- imparțialității;
- neutralității;
- independenței;
- liberei alegeri a mediatorului.

Aceste principii sunt întâlnite atât în reglementările internaționale, cât și naționale ale statelor.

De exemplu, Codul de Conduită European pentru Mediatori în art.3.2. prevede, că mediatorul se asigură că toate părțile au posibilitatea de a participa efectiv în cadrul procedurii.

Codul deontologic al mediatorului⁵¹ prevede, că fiecare persoană trebuie să aibă acces liber și egal la mediere, indiferent de vârstă, statut social, rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, origine națională sau socială, avere sau alte împrejurări.

În privința principiului liberului consimțământ, Codul deontologic al mediatorului prevede, că acesta presupune abilitatea părților de a participa voluntar și fără constrângere la procesul de mediere, precum și faptul, că părțile au dreptul să aleagă mediatorul, sau să ceară înlocuirea acestuia în orice etapă a procesului. Mediatorul nu este în drept să constrângă nici una din părți să participe la procesul de mediere sau să elaboreze acordul de împăcare.

Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială, în art.7⁵² intitulat „Confidențialitatea medierii” prevede expres, că este de dorit ca medierea să aibă loc într-un mod care respectă confidențialitatea, statele membre se asigură că, cu excepția cazului în care părțile hotărăsc altfel, nici mediatorii, nici alte persoane implicate în administrarea procesului de mediere, să nu fie obligați să aducă probe în cursul procedurilor judiciare civile și comerciale sau în cursul procedurilor arbitrale (prin analogie – se aplică și în cazurile penale) privind informații rezultate din / sau în legătură cu procesul de mediere. Excepție fac următoarele cazuri:

- acest lucru este necesar pentru considerente imperioase de ordine publică ale statului membru respectiv, în special pentru a asigura protecția interesului superior al copilului sau pentru a împiedica vătămarea integrității fizice sau psihice a unei persoane, sau
- divulgarea conținutului acordului rezultat în urma medierii este necesară punerii în aplicare sau executării acestuia.

În continuare Directiva permite statelor membre să adopte măsuri mai stricte pentru a proteja confidențialitatea medierii.

Legea cu privire la mediere stabilește ca o obligație a părților în procesul de mediere să nu divulge informația obținută nici într-un alt proces sau în fața instanțelor, de asemenea nu poate fi utilizată inadecvat în scopuri proprii. Unica excepție de la principiul confidențialității admisă de Legea cu privire la mediere se

⁵¹ Anexa Nr. 4 la Hotărârea Consiliului de mediere Nr. 1 din 16 iunie 2008.

⁵² Alin.1.

referă la obligativitatea mediatorului de a informa autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care ia cunoștință în cadrul procesului de mediere. Întru respectarea principiului confidențialității, mediatorul poate să semneze un acord de confidențialitate cu părțile sau să includă clauza de confidențialitate în contractul de mediere.

Legea cu privire la mediere prevede expres imposibilitatea audierii mediatorului în privința faptelor sau actelor de care a luat cunoștință în cadrul procedurii de mediere. În cazuri excepționale, cu consimțământul scris al părților, mediatorul este în drept să facă declarații în favoarea părților mediate, însă darea declarațiilor, în aceste cazuri, exclude participarea lui ulterioară în procesul de mediere. Codul de conduită etică a mediatorului, adoptat de Institutul Internațional al Medierii⁵³, referindu-se la confidențialitate, *inter alia* prevede, că mediatorul trebuie să discute de la bun început cu părțile caracterul confidențial al medierii și să obțină acordul expres al părților pentru cazul în care este necesar de a comunica o informație confidențială.

Ca și în Legea cu privire la mediere a Republicii Moldova, Codul de conduită etică a mediatorului prevede, că mediatorul este obligat să păstreze confidențialitatea informației comunicate de către una din părți în raport cu cealaltă parte, până când părțile expres au convenit contrariul.

Referindu-se la imparțialitate, Codul de Conduită European pentru Mediatori în art.2.2. dispune, că mediatorul acționează și depune eforturi pentru a arăta întotdeauna imparțialitate în raport cu părțile implicate. Mediatorul se angajează să servească toate părțile într-un mod echitabil în cadrul procesului de mediere.

Prevederi referitoare la imparțialitate și conflictul de interese întâlnim și în art.3.2. al Codului de conduită etică pentru mediatori.

Legea cu privire la mediere, reglementând conflictul de interese⁵⁴, obligă mediatorul să se abțină de la soluționarea unui conflict dacă există anumite circumstanțe ce l-ar împiedica să fie neutru și imparțial.

Pentru situația în care pe parcursul medierii, apare o circumstanță de natură să afecteze scopul acesteia, neutralitatea sau imparțialitatea mediatorului, acesta este obligat să o aducă la cunoștința părților care vor decide, de comun acord, asupra acceptării în continuare a serviciilor mediatorului sau renunțării la ele. Legea obligă mediatorul care a fost determinat să se retragă din mediere în virtutea unor împrejurări ce l-ar împiedica să fie neutru și imparțial, să restituie plățile efectuate de către părți.

⁵³ <http://www.imimmediation.org/>.

⁵⁴ Art.9

Pe parcursul desfășurării medierii penale, conform prevederilor art.7 și art.33 al Legii cu privire la mediere, mediatorul are următoarele drepturi:

- la onorariu, stabilit prin negociere cu părțile, în funcție de natura și obiectul conflictului, precum și la compensarea cheltuielilor ocazionate de mediere;
- să informeze publicul referitor la desfășurarea activității sale, cu respectarea principiului confidențialității; în relația cu mass-media, mediatorul trebuie să se conducă după principiul confidențialității;
- să aplice propriile reguli de organizare a procedurii de mediere, cu respectarea dispozițiilor stipulate în prezenta lege;
- să ia cunoștință de informația privind fondul cauzei;
- să ia cunoștință de informațiile privind părțile participante la mediere;
- să aibă întrevederi cu părțile, inclusiv cu partea privată de libertate, fără a i se limita numărul și durata întrevederilor;
- în cazul medierii penale, să i se pună la dispoziție materialele necesare de către organul de urmărire penală sau instanța judecătorească, în procedura cărora se află cauza penală, pînă la începerea procesului de mediere, cu acordul părților. Acest fapt nu trebuie să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale sau judecarea cauzei.

Specific medierii penale este faptul, că în cazul în care împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale, părțile au dreptul de a beneficia de serviciile unui mediator plătit de stat, în condițiile stabilite Hotărârea Guvernului nr.303 din 21.04.2009 cu privire la aprobarea condițiilor de achitare din contul statului a serviciilor de mediere în cauze penale⁵⁵ (în continuare – Hotărârea Guvernului nr.303). Totuși, această Hotărâre impune existența următoarelor condiții cumulative pentru achitarea serviciilor de mediere din contul statului:

- fapta se încadrează în categoria infracțiunilor pentru care împăcarea conduce la înlăturarea răspunderii penale;
- fapta nu constituie recidivă;
- venitul făptuitorului este mai mic de nivelul venitului stabilit pentru acordarea serviciilor de mediere plătite de stat.

⁵⁵ Monitorul Oficial Nr. 83-85 din 30.04.2009.

În opinia noastră, condițiile de remunerare a mediatorului care acordă servicii de mediere plătite de stat sunt extrem de modeste. Astfel, remunerația se calculează în unități convenționale, egale cu 20 de lei, și se stabilește în felul următor:

- a) 10 unități convenționale pentru toate acțiunile realizate la etapa de premediere: preluarea datelor cu privire la cauză de la organul de urmărire penală sau instanța de judecată, studierea informației privind fondul cauzei, contactarea părților etc.;
- b) 2 unități convenționale pentru fiecare oră de participare în ședința de mediere sau premediere;
- c) 10 unități convenționale pentru toate acțiunile realizate la etapa de postmediere: întocmirea acordului de împăcare, elaborarea raportului privind măsurile aplicate și rezultatul medierii, prezentarea acordului și a raportului de activitate organului de urmărire penală sau instanței de judecată. În anumite situații, se achită o remunerație suplimentară, de exemplu în cazul participării mai multor persoane în calitate de parte a medierii iar cazul este mediat de un singur mediator, de asemenea când o parte a medierii este un minor.

Dacă procesul de mediere implică deplasarea mediatorului în altă localitate, acestuia i se compensează cheltuielile de deplasare, în conformitate cu normele prevăzute de legislația în vigoare pertinentă. Se remunerează din contul statului acțiunile mediatorului realizate pînă la dispunerea de către procuror a scoaterii bănuیتului, învinuitului, care este parte la mediere, de sub urmărire penală, a încetării urmăririi penale sau adoptarea de către instanța de judecată a unei hotărîri de încetare a procesului penal sau de achitare a făptuitorului. Pentru situația în care medierea, fiind inițiată de către o parte, încetează pînă la încheierea contractului de mediere prin refuzul celeilalte părți de a participa la procesul de mediere sau în cazul în care părțile convin să aleagă un alt mediator, mediatorul implicat inițial se remunerează cu o sumă fixă de 3 unități convenționale pentru toate acțiunile întreprinse. Remunerarea se face în baza raportului scris al mediatorului, prezentat de către acesta Ministerului Justiției.

Prin comparație, pentru medierea în celelalte domenii sau și în cazul medierii penale, dar atunci când nu sunt întrunite condițiile prevăzute de Hotărârea Guvernului nr.303, mediatorul poate solicita un onorariu pentru munca sa, precum și compensarea cheltuielilor ocazionate de mediere, în mărimea stabilită prin acord cu părțile. În aceste situații onorariul mediatorului nu este dependent de rezultatele medierii. Pe parcursul desfășurării medierii, Legea cu privire la mediere în art.8 stabilește următoarele obligații pentru mediator:

- să asigure respectarea principiilor medierii;
- să se abțină de la mediere în cazul unor incompatibilități prevăzute de art.34 sau în alte cazuri prevăzute de legislație;
- să informeze părțile cu privire la procesul de mediere, la scopul și efectele acesteia;
- să dirijeze procesul de mediere în mod neutru și imparțial;
- să depună toată diligența pentru ca părțile să ajungă la un acord reciproc convenabil într-un termen rezonabil;
- în cazul în care medierea s-a soldat cu un acord de împăcare, să depună toată diligența pentru a nu admite ca acesta să conțină clauze contrare legii sau bunelor moravuri;
- să restituie documentele ce i-au fost încredințate de părți în cadrul procedurii de mediere;
- să nu admită săvârșirea unor fapte care aduc atingere onoarei, probității profesionale sau bunelor moravuri;
- să respecte normele deontologice.

Desfășurarea propriu-zisă a medierii are loc în cadrul ședințelor de mediere. Mediatorul este în drept să organizeze și ședințe separate cu fiecare parte. Codul deontologic al mediatorului prevede ca o obligație pentru acesta de a organiza ședințe de pre-mediere cu părțile separat, în baza unui program individualizat. În cadrul acestor ședințe de pre-mediere, Codul prevede în art.14, *inter alia*, că mediatorul este obligat să pregătească atent victima și infractorul prin:

- testarea așteptărilor reale;
- evaluarea daunelor și necesităților;
- posibilități de restituire/reparare.

Numărul ședințelor de mediere nu este limitat, totuși, pentru situațiile în care părțile ajung la un impas, Codul deontologic al mediatorului prevede, că mediatorul nu trebuie să continue discuțiile neproductive care ar afecta părțile din punct de vedere emoțional. Legea cu privire la mediere limitează termenul soluționării conflictului prin mediere la 3 luni de la data acceptării medierii, dacă părțile nu solicită continuarea procedurii de mediere.

Procesul de mediere încetează:

- prin convenirea asupra unui acord între părți;
- prin constatarea de către mediator că părțile nu pot ajunge la un acord;

- prin renunțarea la mediere; în cazul intentării unui proces de judecată în legătură cu conflictul supus medierii, la încetarea procedurii de mediere, mediatorul va informa, printr-un raport scris, instanța de judecată, părțile sau după caz, organele de urmărire penală și alte autorități interesate dacă părțile au ajuns sau nu la un acord;
- dacă una dintre părți, persoană fizică, a decedat sau, ca persoană juridică, a fost lichidată.

În scopul evoluției medierii este necesar să aibă loc consultări regulate între autoritățile judiciare penale și serviciile de mediere în vederea dezvoltării colaborării lor.

De asemenea, este necesar ca medierea să fie promovată atât mediatori, cât și de avocați, judecători. De exemplu, Codurile deontologice ale avocaților din diferite state conțin prevederi exprese care obligă avocatul să încerce în orice moment, să găsească o soluționare a litigiului clientului său care să fie corespunzătoare costului cauzei și, în momentele oportune să își consilieze clientul cu privire la oportunitatea de a căuta să ajungă la o înțelegere sau de a face apel la soluții alternative pentru soluționarea litigiului.

Capitolul VI. Opinii și atitudini privind institutia medierii în cauze penale.

6.1 Opinia și atitudinea participantilor la procesul de mediere privind medierea

Introducere

În prezent, tendința politicilor penale este de a simplifica mecanismele de administrare a pedepselor penale. Categorizarea populației în infractori și victime, reprezintă o abordare ce limitează șansele elaborării pedepselor individualizate, axate pe soluționarea conflictului între părțile infracțiunii. Abordarea prezentată de justiția restaurativă permite oferirea unui răspuns diferit la infracțiune, prin care infractorul este invitat să participe la soluționarea conflictului, nefiind tratat doar ca un pricinuitor de pagube. Acest nou principiu, menționat de teoreticienii practicilor justiției restaurative, este în mod clasic reprezentat prin instituția medierii.

Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008-2011 conține un șir de prevederi privind consolidarea instituțiilor și mecanismelor nonjudiciare de protecție și promovare a drepturilor omului. În acest context, se înscrie implementarea Legii cu privire la mediere și crearea serviciilor de mediere.

1. Metodologia studiului

Actualitatea și importanța studiului

Medierea este un proces prin care victima și infractorul au posibilitatea, în circumstanțe sigure și aflate sub control, de a se concilia fiind asistate de mediator⁵⁶. Instituția medierii cunoaște o dezvoltare de mai multe secole, pe parcursul cărora a avut fost reprezentată prin mai multe modele. Medierea este un proces privat, confidențial în care părțile colaborează cu mediatorii, persoane cu pregătire specială, imparțiale, care ajută indivizi sau organizații în rezolvarea conflictelor și a disputelor pe care nu le pot soluționa singure. Medierea este practica, relativ ne-formală, lipsită de complicațiile și durata procedurilor juridice legale. În toate cazurile, medierea implică costuri (financiare și de timp) incomparabil mai mici față de procedurile clasice. Medierea oferă părților puterea de a decide direct asupra lucrurilor care le afectează interesele personale, familiale, financiare sau de afaceri. Medierea este o alternativă viabilă pentru evitarea costurilor emoționale date de implicarea unei instanțe

⁵⁶ *Manual de mediere*. – Chișinău: IRP, 2006, pag. 20.

care impune - în mod definitiv și obligatoriu - asupra căii de rezolvare a conflictului, excluzând din acest proces dorințele părților implicate.

Activitățile de mediere în R.Moldova au demarat în 2005. Astfel, în perioada 2005-2008 în regiunile unde a fost pilotată instituția medierii (mun.Chișinău, mun.Bălți și raioanele Ungheni, Cahul, Telenești și Fălești) au fost referite 254 cauze penale, dintre care au fost preluate 232 cazuri și în 224 cazuri au fost organizate ședințe de mediere. Circa 74% din cazurile mediate sunt din mun.Chișinău, 13% din r-nul Ungheni, 11% din r-nul Cahul și doar cîte 1% din mun.Bălți și r-nul Telenești. Beneficiari ai medierii sunt victime și făptuitori minori, precum și persoane adulte⁵⁷.

Obiectul cercetării îl prezintă persoanele din *mun. Chișinău, mun.Bălți și raioanele Ungheni, Cahul, Telenești și Fălești* (regiuni unde a fost pilotată medierea în cauzele penale în perioada 2005 – 2006) și participanți la procesul de mediere.

Subiectul studiului îl constituie opiniile și atitudinile membrilor comunității, precum și a participanților la procesul de mediere privind instituția medierii în cauzele penale.

Ipoteza generală

Eficiența realizării programelor de mediere în cauzele penale depinde de efortul orientat spre informarea comunității despre beneficiile instituției medierii, dezvoltarea sistemului de servicii sociale comunitare și de implemetarea eficientă a formelor justiției restaurative.

Scopul și obiectivele studiului

Scopul studiului rezidă în evaluarea practicilor de mediere în cauzele penale din R.Moldova din perspectiva percepțiilor și atitudinilor comunității.

Pentru realizarea scopului propus au fost stabilite următoarele **obiective**:

- Analiza opiniilor și atitudinilor comunității privind instituția medierii în cauzele penale;
- Evaluarea opiniilor și atitudinilor principalilor actori implicați în procesul de mediere vis-a-vis de instituția medierii în cauzele penale.

⁵⁷ În perioada 2005 – 2008 48% dintre beneficiari au fost minori.

Metode și tehnici aplicate

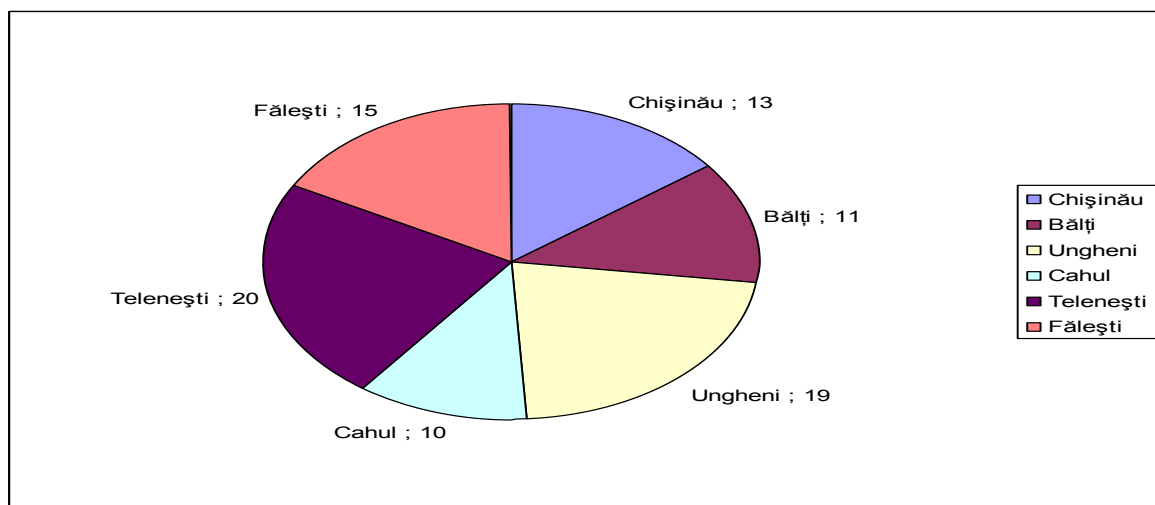
- **Analiza datelor statistice** – se prezintă date statistice care reflectă rezultatele implementării instituției medierii în R.Moldova;
- **Chestionarul** – au fost realizate 88 chestionare în mun. Chișinău, mun. Bălți și raioanele Ungheni, Cahul, Telenești și Fălești (regiuni unde a fost pilotată medierea în cauzele penale). Chestionarul a inclus 23 întrebări, fiind aplicate 11 întrebări închise, 6 întrebări semideschise și 6 întrebări deschise (a se vedea Anexa 1);
- **Interviul** - au fost realizate **4 interviuri** cu participanți la procesul de mediere (1 mediator, 2 părinți ai făptuitorilor; 1 părinte al victimei). Interviurile au fost realizate în baza unui ghid de interviu semistructurat care a cuprins 24 întrebări, dar care a permis în anumite situații punerea și a unor întrebări suplimentare (a se vedea Anexa 2).

Eșantion

Primele activități practice în domeniul medierii în R.Moldova au fost inițiate în februarie 2005 în mun.Chișinău când a fost creat Centrul de Mediere în cadrul Institutului de reforme Penale. La finele anului 2006 activitățile de pilotare a medierii în cauzele penale au fost extinse în mun.Bălți și raioanele Ungheni, Cahul, Telenești și Fălești. Pilotarea activităților de mediere în cauzele penale au fost precedate de sesiuni de instruire și informare a diferitor actori privind aplicarea medierii în justiția penală.

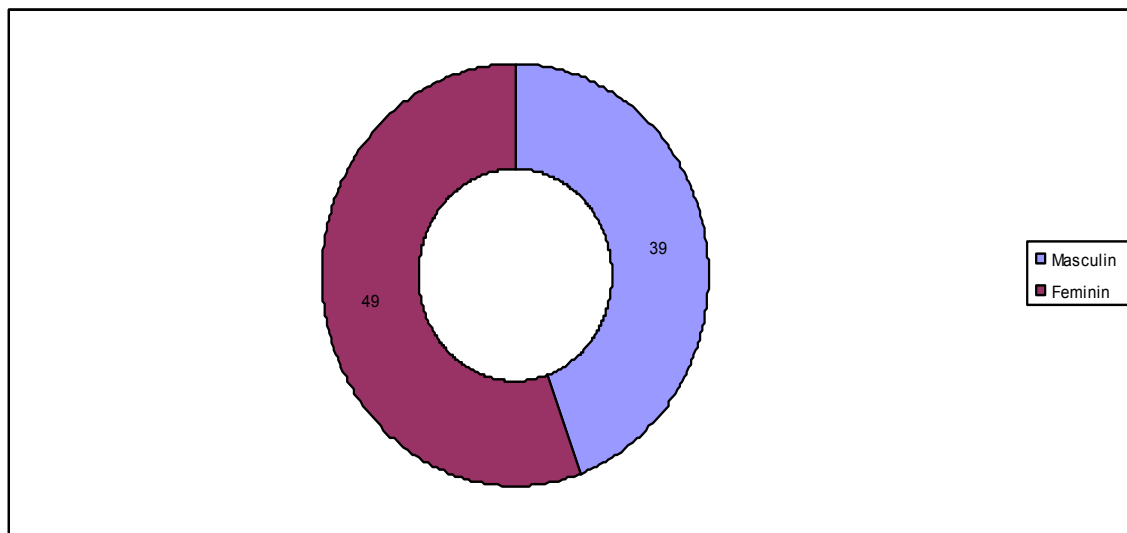
În condițiile în care medierea în cauzele penale este o practică nouă pentru R.Molodva, eșantionul studiului a fost constituit din 88 persoane din regiunile unde a fost pilotată instituția medierii (a se vedea Fig.1).

Fig. 1. Regiunile implicate în studiu

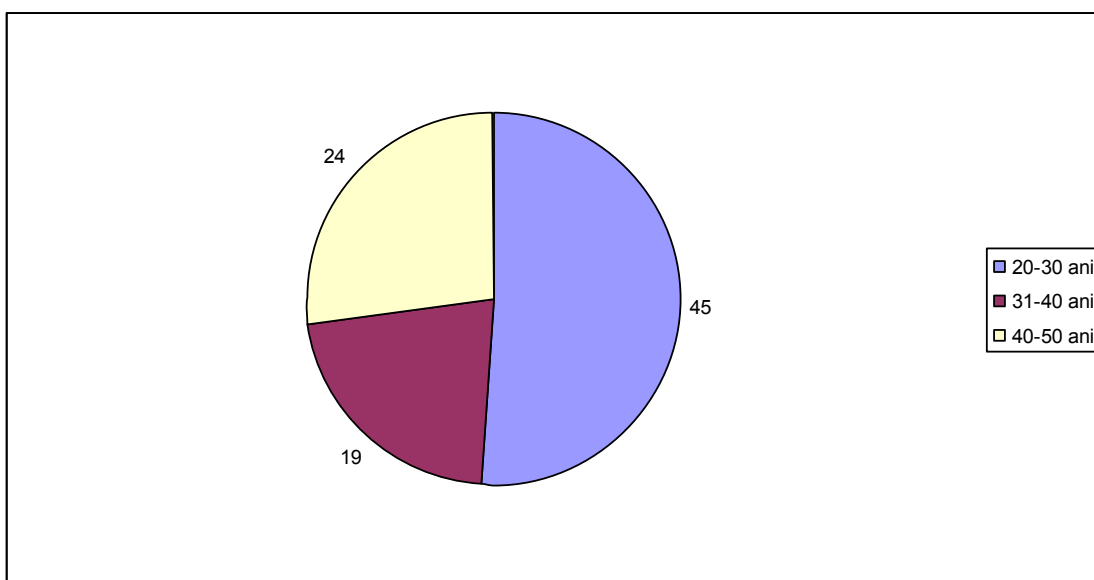
În ceea ce privește variabila gen, 49 din subiecții chestionați sunt de genul feminin, iar 39 persoane de genul masculin (a se vedea Anexa 2.).

Fig. 2. Genul persoanelor chestionate

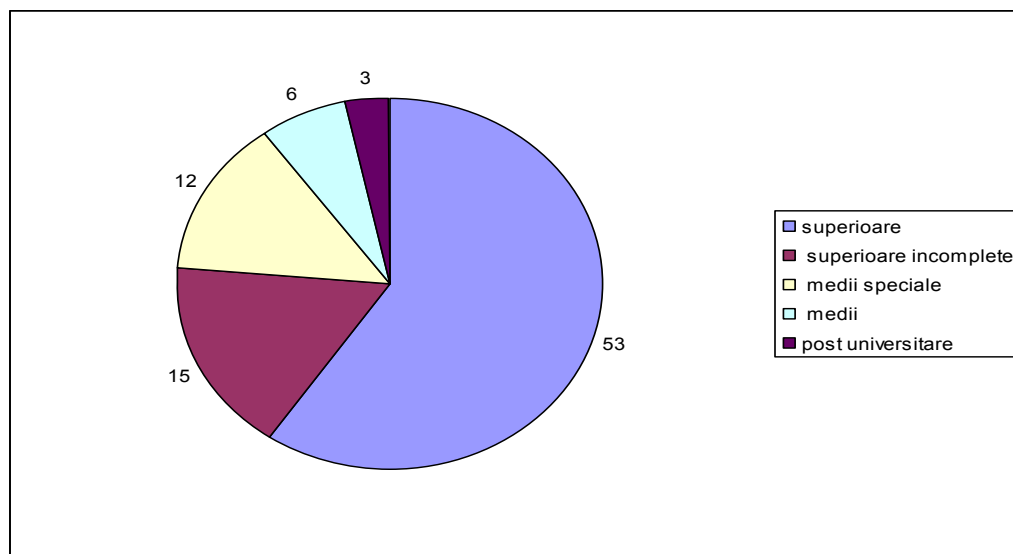
Preponderent au fost chestionate persoane de vârstă 20 – 30 ani (45 persoane), 24 persoane din categoria de vârstă 40 – 50 ani și 19 persoane – 31-40 ani (a se vedea Anexa 3.).

Fig. 3. Vârsta persoanelor chestionate

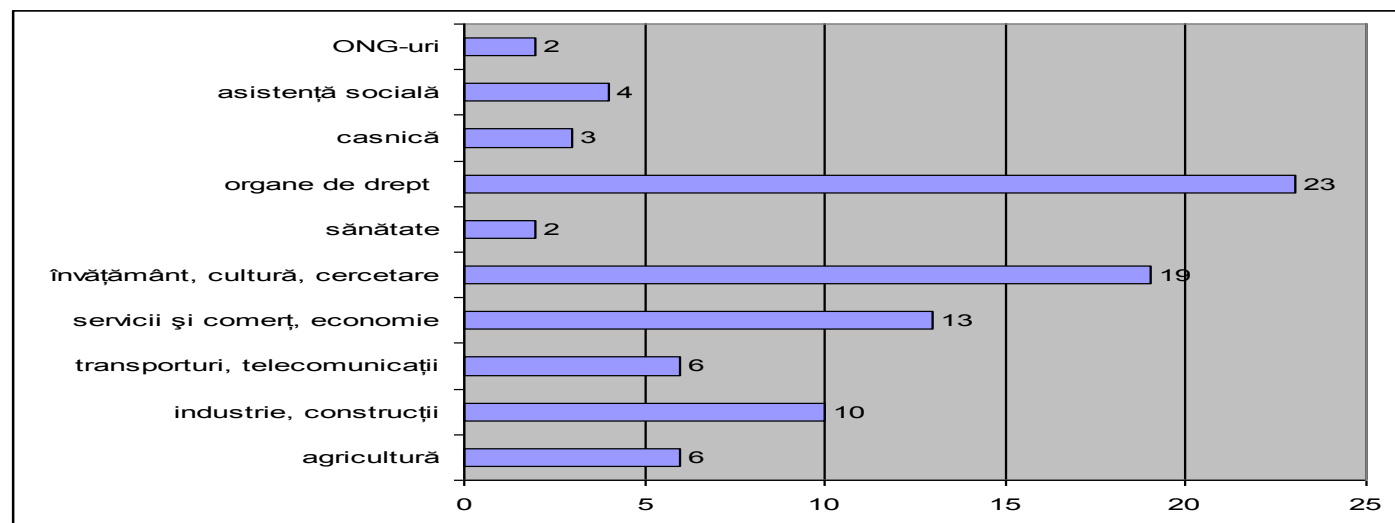
Majoritatea persoanelor chestionate dețin studii superioare (55 persoane), 15 subiecți dețin studii superioare incomplete, 12 persoane – studii medii speciale, 6 persoane – studii medii și doar 3 subiecți dețin studii post universitare (a se vedea Anexa 4.).

Fig. 4. Studiile persoanelor chestionate

Fiecare a 4 persoană chestionată activează în cadrul organelor de drept , iar fiecare a 5-cea – în domeniul învățământului, cultură și cercetare. De asemenea, în calitate de respondenți au fost subiecți care activează în servicii și comerț, economie (13 persoane); industrie și construcții (10 persoane); transporturi, telecomunicații (6 persoane); agricultură (6 persoane) asistență socială (4 persoane) etc. (a se vedea Anexa 5.).

Fig 5. Domeniul de activitate a respondenților

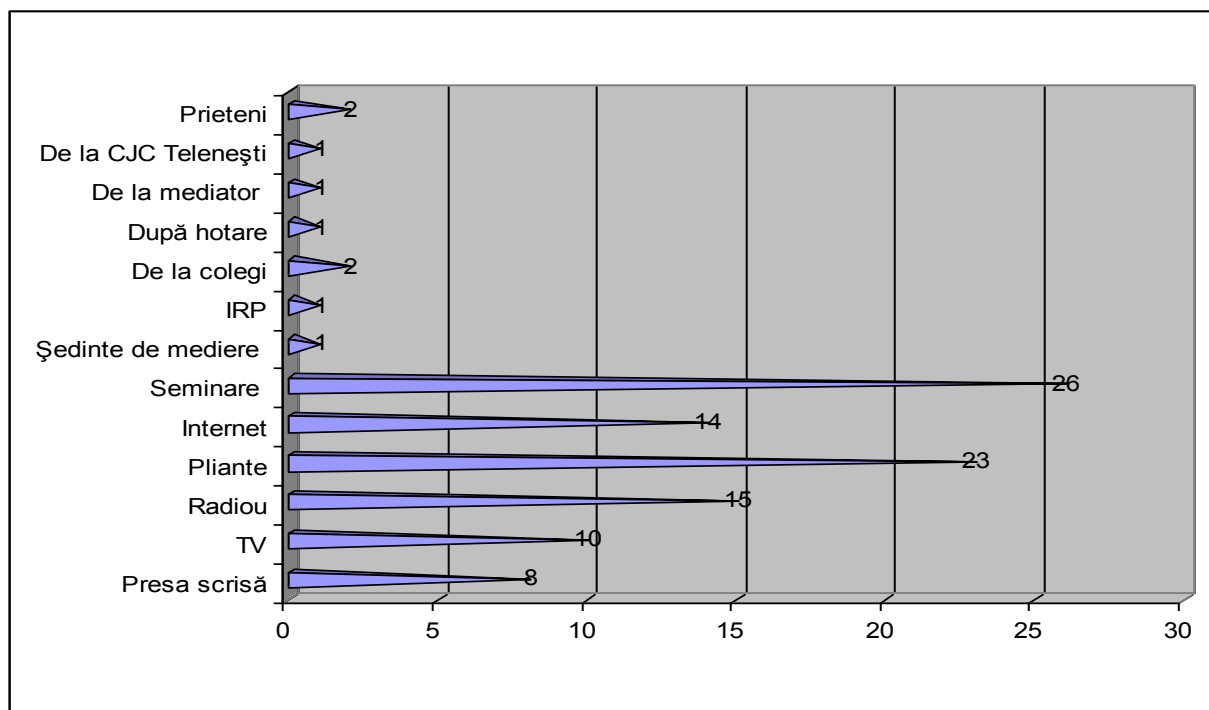

2. Opinii și atitudini ale comunității privind instituția medierii în cauzele penale

Cu toate ca, în întreaga lume, medierea este o practica bine definită de peste 20 de ani, în Republica Moldova, instituția medierii este relativ nouă. În Republica Moldova, medierea este practică din 2005, când IRP a inițiat activități de mediere în mun. Chișinău, raioanul Ungheni și Cahul. În anul 2007, acestea au fost extinse în municipiul Balti, raioanul Telenesti și Fălești.

Un rol deosebit de important în procesul de promovare al instituției medierii îl are campaniile de informare și mediatizare. În acest context, menționăm că conform studiului seminarele și pliantele sunt cele mai importante surse de informare privind instituția medierii. Din persoanele chestionate cei mai mulți s-au informat despre practica medierii din cadrul seminarelor (26 persoane), pliante (23 persoane), radiou (15 persoane), Internet (14 persoane), TV (10 persoane), presa scrisă (8 persoane). Un număr nesemnificativ de respondenți s-au informat despre instituția medierii de la prieteni și colegi, de la mediator, de la Centrul de Justiție Comunitară etc. (a se vedea Anexa 6.).

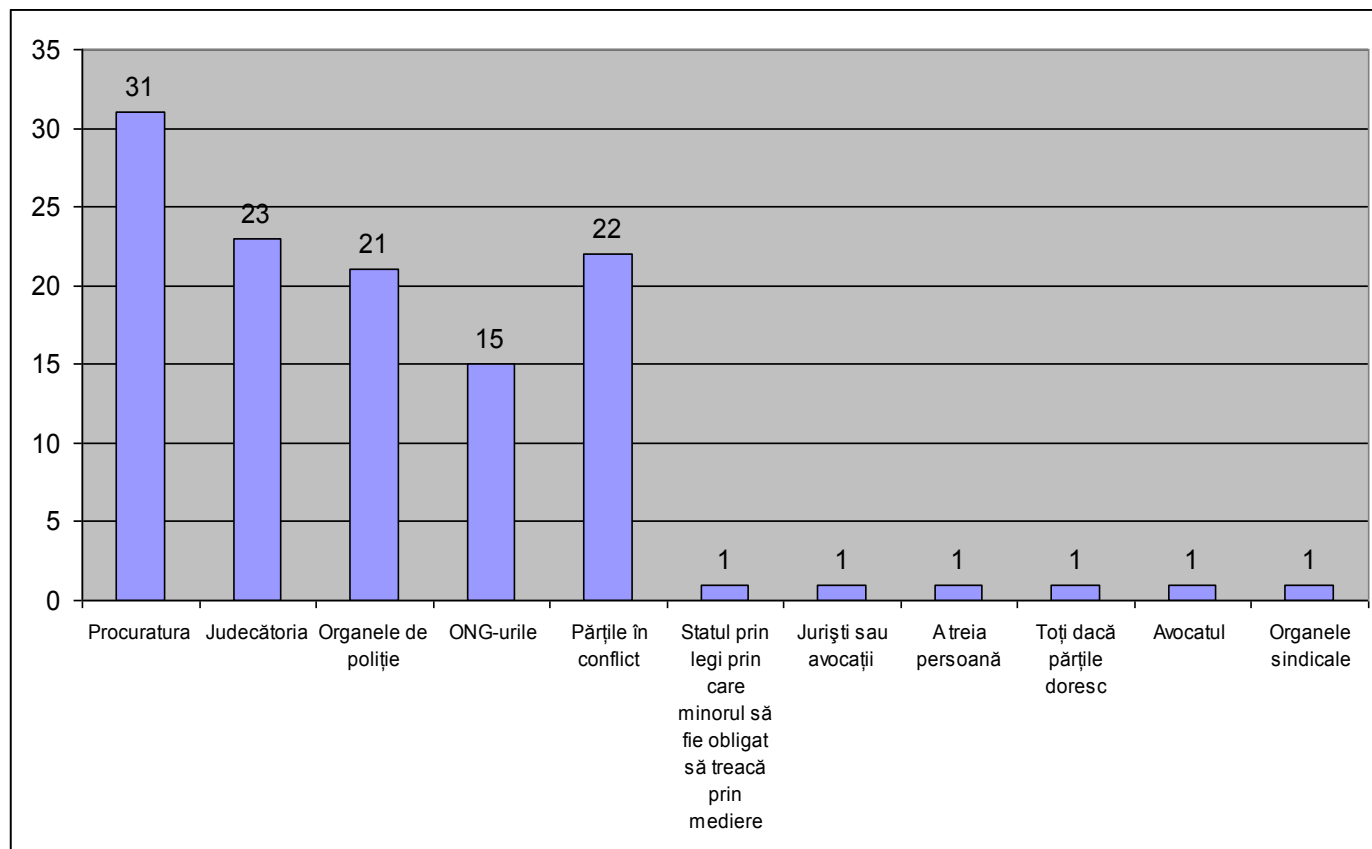
Fig. 6. Sursele de informare privind instituția medierii

În opinia a 32 de respondenți spre procesul de mediere, persoanele trebuie să fie referite de către Procuratură, 23 respondenți consideră că Judecătoria trebuie să fie instituția care referă persoanele spre practicarea medierii, 22 persoane consideră că însăși părțile aflate în conflict trebuie să solicite aplicarea medierii, 21

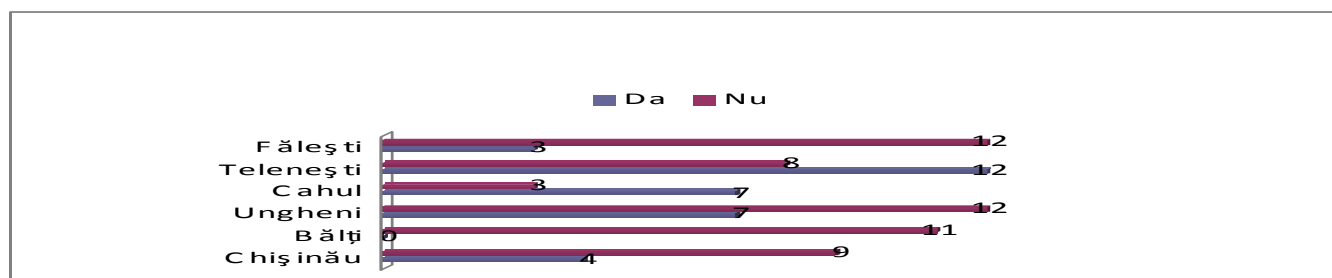
personae consideră că ploștia trebuie să refere spre procesul de mediere, iar 15 persoane au menționat ONG-urile (a se vedea Anexa 7.).

Fig. 7. În opinia Dvs. cine ar trebui să refere persoanele spre procesul de mediere?

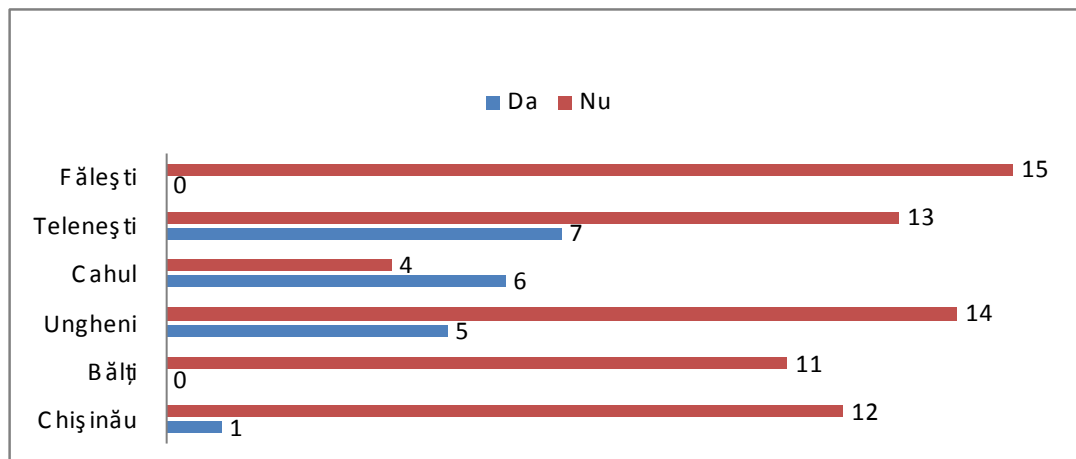
Mai mult de jumătate din respondenți nu cunosc persoane care au participat la ședințe de mediere. Doar 33 persoane chestionate au menționat că cunosc persoane care au participat la ședințe de mediere, cei mai mulți fiind din r-nul Telenești, deși conform datelor oferite de IRP doar 1% din numărul total de cazuri mediate (ceea ce constituie 3 cazuri) în perioada anilor 2005 – 2008 au fost din r-nul Telenești (a se vedea Anexa 8.)

Fig. 8. Cunoașteți persoane care au participat la ședințe de mediere?

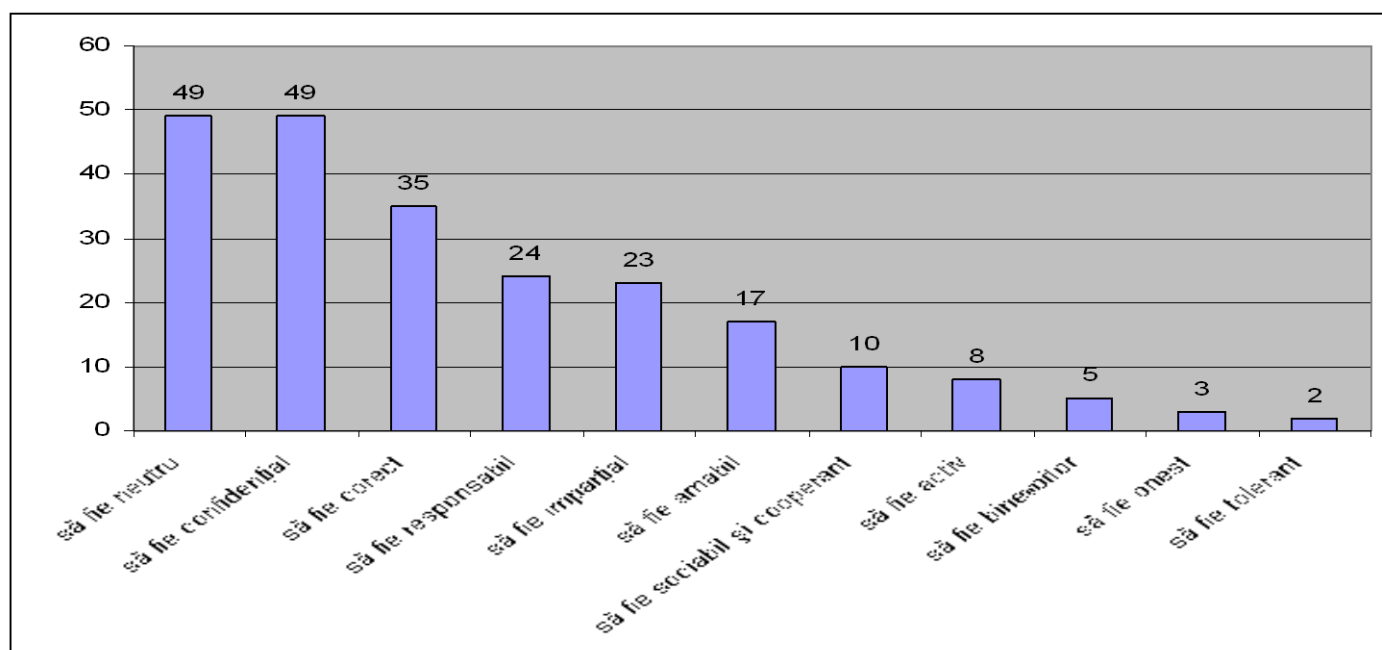
La ședințe de mediere au participat 19 persoane din cei 88 respondenți, cei mai mulți fiind din rmele Telenești, Cahul și Ungheni (a se vedea Anexa 9.).

Fig. 9. Ați participat la vre-o ședință de mediere?

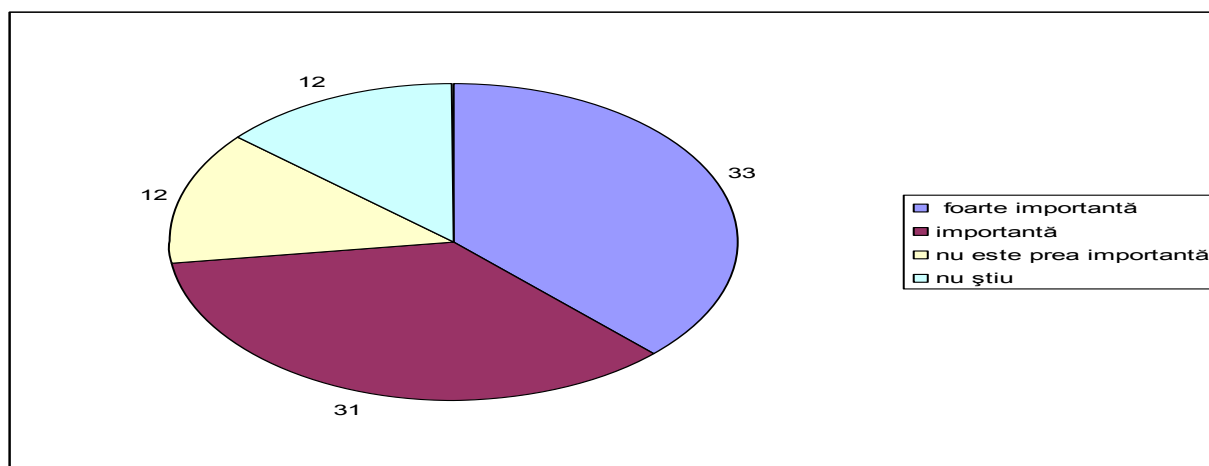
În viziunea respondenților mediatorul trebuie să dețină următoarele calități: în primul rând să fie neutru și confidențial; în al doilea rând - să fie corect; în al treilea rând – să fie responsabil și imparțial. De asemenea, s-a menționat că mediatorul trebuie să fie amabil, sociabil și cooperant, activ și binevoitor. Onestitatea și toleranța sunt considerate calități importante de un număr nesemnificativ de persoane (a se vedea Anexa 10.)

Fig. 10. Cele mai importante calități pe care trebuie să le dețină un mediator

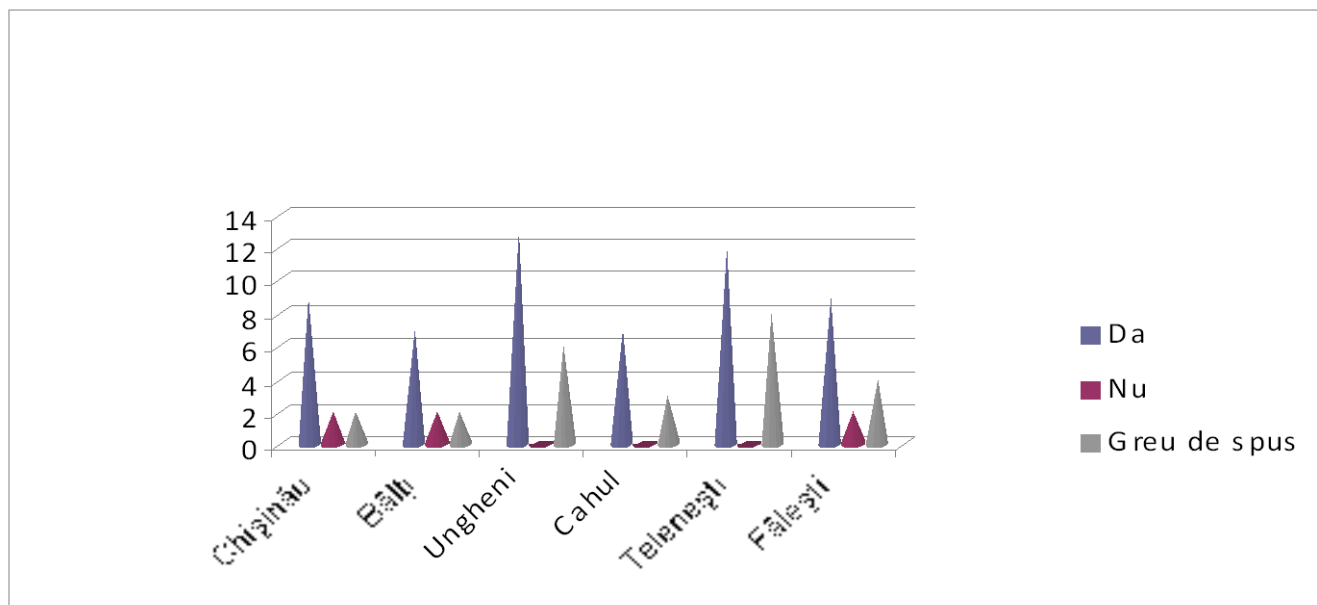
În general, majoritatea respondenților consideră că instituția medierii este foarte importantă sau importantă, 12 respondenți consideră că nu este importantă, iar pentru 12 persoane a fost dificil să se pronunțe în ceea ce privește importanța acestei practici (a se vedea Anexa 11.).

Fig. 11. Cît de importantă este instituția medierii în R.Moldova?

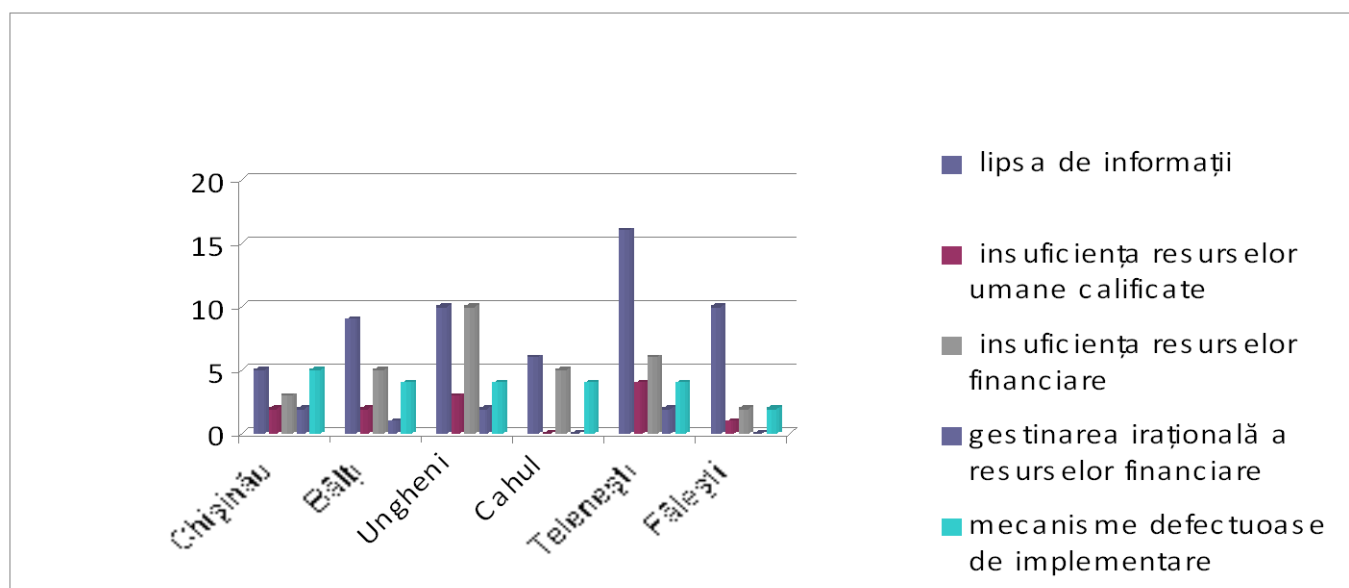
Majoritatea respondenților consideră că medierea este o practică eficientă de soluționare a litigiilor. După cum se observă din Fig. 12 respondenții din raionale Ungheni și Telenești s-au pronunțat în special că medierea este o formă eficientă de soluționare a litigiilor.

Fig. 12. Cum credeți medierea este o formă eficientă de soluționare a litigiilor?

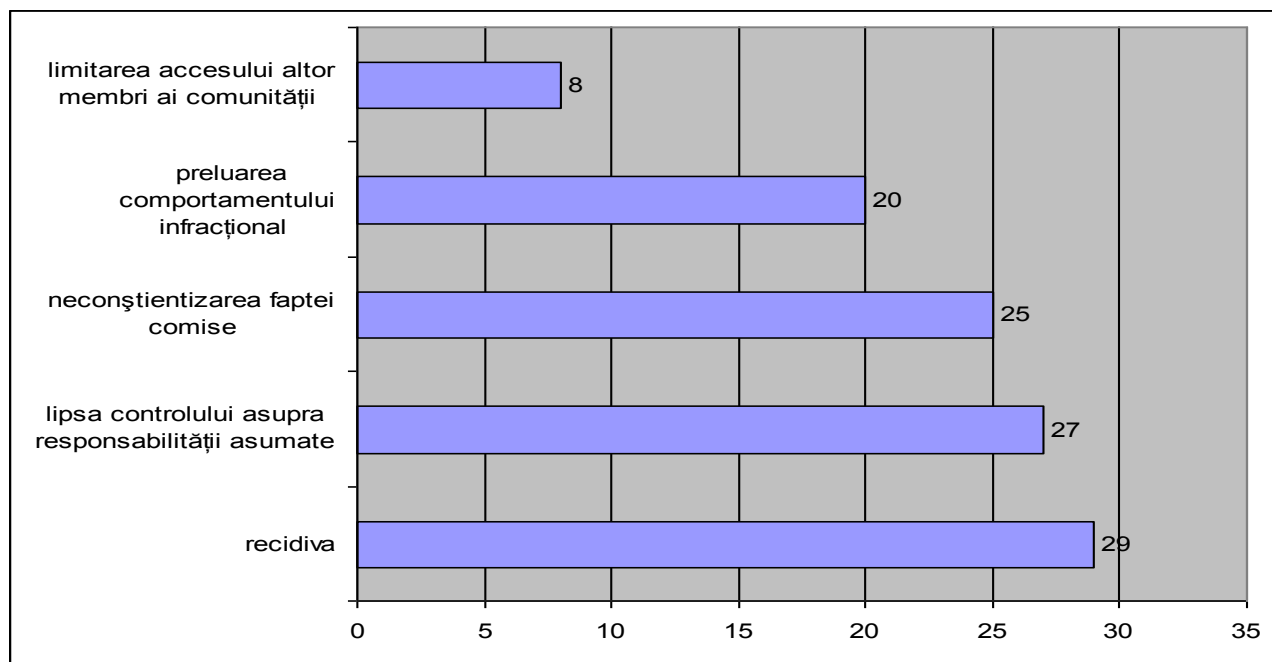
Un subiect important asupra căruia s-a reflectat este identificarea obstacolelor privind implementarea instituției medierii în R.Moldova. În opinia respondenților principalele obstacole în implementarea medierii în R.Moldova sunt: în primul rând – lipsa de informații (acest obstacol a fost invocat în special de către respondenții din r-nul Telenești); în al doilea rând – mecanisme defectuoase de implementare (a fost menționat de către respondenții mun.Chișinău și r-nele ungheni, cahul, Telenești); în al treilea rând - insuficiența resurselor financiare (a fost menționat în special de către respondenții din r-nul Ungheni). Au fost menționate și alte obstacole, cum ar fi insuficiența resurselor umane calificate și gestionarea irațională a resurselor financiare (a se vedea Anexa 13.).

Fig. 13. În opinia Dvs. care sunt obstacolele privind implementarea instituției medierii în R.Moldova

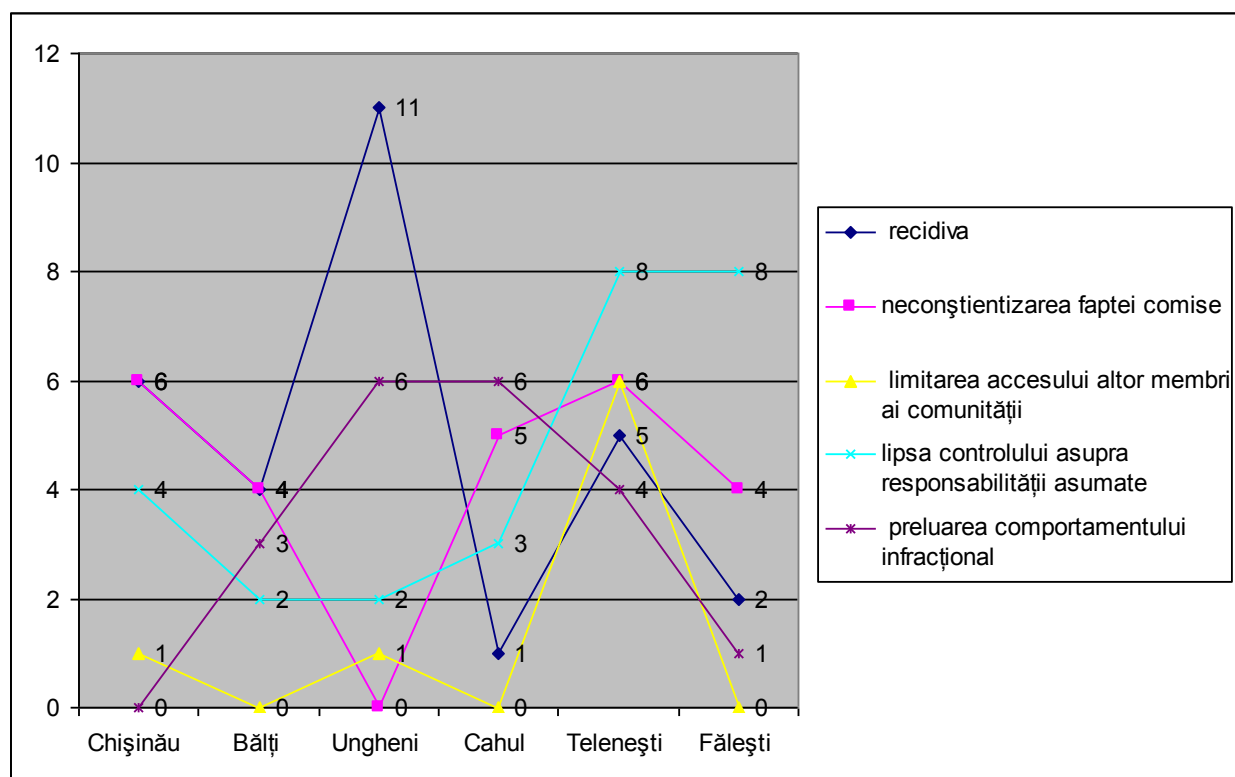
Un aspect important al studiului a fost determinarea riscurilor implementării instituției medierii. În acest context, menționăm că 29 persoane chestionate au menționat drept risc în implementarea instituției medierii **recidiva**, 27 persoane au menționat **lipsa controlului asupra responsabilității asumate**; 25 respondenți au evidențiat în calitate de risc – **neconștientizarea faptei comise**, iar 20 persoane – **preluarea comportamentului infracțional** (a se vedea Anexa 14.).

Fig. 14. Riscurile medierii

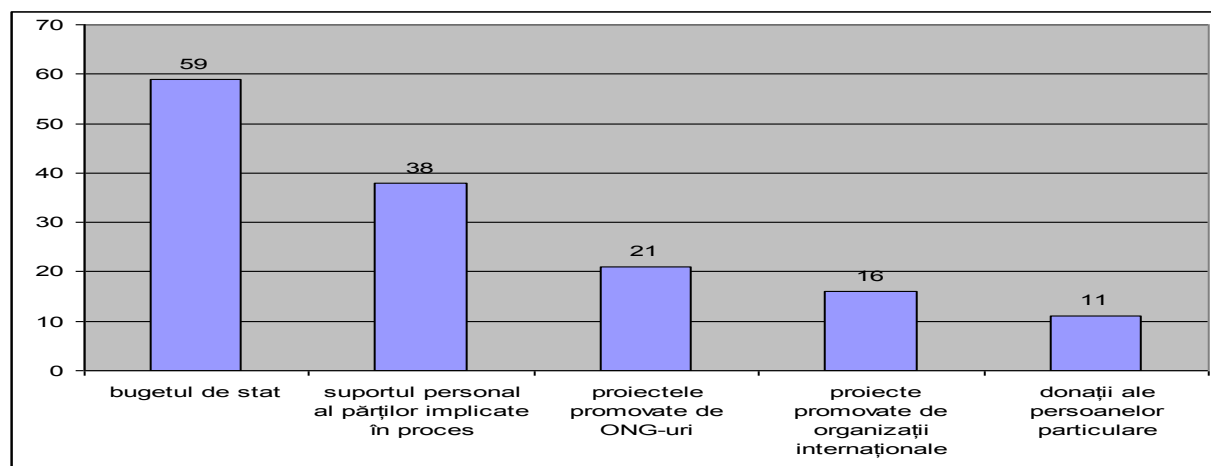
Este important de menționat că respondenții din r. Ungheni au menționat în special în calitate de risc în implementarea instituției medierii recidiva, respondenții din Telenești și Fălești au menționat lipsa controlului asupra responsabilității asumate, iar respondenții din Cahul au menționat în special preluarea comportamentului infracțional (a se vedea Anexa 15.).

Fig. 15. Opinii privind riscurile implementării medierii în dependență de regiuni

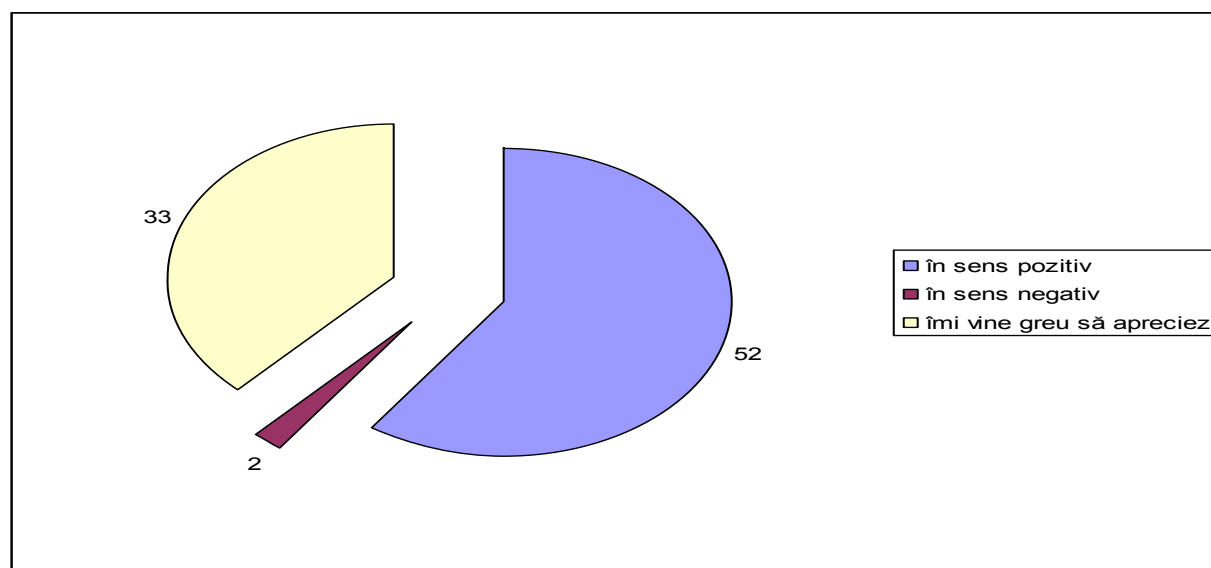
În general, majoritatea respondenților (59 persoane) consideră că activitățile de mediere trebuie să fie finanțate din bugetul de stat, 38 respondenți consideră că este necesar ca să existe suportul personal al părților implicate în procesul de mediere, 21 respondenți evidențiază că în calitate de surse de finanțare pot fi utilizate proiectele promovate de ONG-uri, 16 respondenți – proiectele promovate de organizațiile internaționale, iar 11 respondenți au menționat drept surse de finanțare donațiile persoanelor particulare (a se vedea Anexa 16.).

Fig. 16. Opinii cu privire la sursele de finanțare

Majoritatea respondenților (52 persoane) consideră că în următorii 5 ani lucrurile vor evolua în sens pozitiv în ceea ce privește dezvoltarea instituției medierii, 33 persoane nu au putut aprecia, doar 2 persoane consideră că lucrurile vor evolua în sens negativ în ceea ce privește practica medierii în R.Moldova (a se vedea Anexa 17.).

Fig. 17. Cum credeți că vor evolua lucrurile în următorii 5 ani privind dezvoltarea instituției medierii în R.Moldova?

3. Opinii și atitudini ale participanților la procesul de mediere vis-a-vis de instituția medierii în cauzele penale

Pentru a scoate în evidență unele aspecte privind importanța instituției medierii în cauzele penale au fost realizate 4 interviuri: 1 interviu cu un mediator; 2 interviuri cu părinții făptuitorilor; 1 interviu cu părintele victimei (a se vedea Anexa 3.).

A fost utilizat un ghid de interviu semistructurat alcătuit din 4 module care reflectă:

1. Opiniile cu privire la activitățile pre-mediere;
2. Opiniile cu privire la ședința de mediere;
3. Opiniile despre mediator;
4. Opiniile post-mediere.

Modulul 1. Opinii cu privire la activitățile pre-mediere

În cadrul interviului realizat cu mediatorul s-a menționat că „... activitățile pre-mediere sunt foarte importante...de acestea depinde succesul medierii...” [1].

În cadrul celor 3 interviuri realizate (2 interviuri realizate cu părinții făptuitorului și 1 interviu cu părintele victimei) a ieșit în evidență că inițiatorul medierii a fost însăși mediatorul.

La întrebarea „Cum ați reacționat atunci când vi s-a propus să participați la procesul de mediere?” o persoană interviuată a menționat „...a apărut o speranță oarecare...” [3], iar în ceea ce privește motivația de a participa la procesul de mediere s-a menționat „mediatorul m-a determinat, am fost informați foarte bine, care sunt plusurile și minusurile medierii” [3]; „...m-am gândit că voi economisi timp...” [4].

În ceea ce privește temerile de a participa la procesul de mediere o persoană interviuată (tatăl victimei) a menționat „...Nu aveam încredere, nu știam ce se va întâmpla” [3], altă persoană (tatăl făptuitorului) a menționat „aveam emoții”.

Modulul 2. Opinii cu privire la ședința de mediere

La întrebarea „Care a fost atmosfera în cadrul ședinței de mediere?” tatăl victimei a menționat că „ședința a fost favorabilă, dar m-am dus acasă cu inima tângă... făptuitorii nu prea au vrut să vorbească, ședința a

durat vre-o 3 ore...” [3]; „mediatorul a făcut să ne simțim liber, ne-am simțit confortabil , vre-o oră a durat ședința...” [4].

La întrebarea „Cum credeți în cadrul ședinței de mediere la ce subiecte este necesar în primul rând să se focalizeze discuția?” persoanele intervievate au menționat „...eu doream sa-și ceară scuze. Ei nu și-au cerut scuze timp de jumătate de an. Am vrut ca ei să ne restituie cheltuielile materiale...” [3]; „Împăcarea trebuie să fie subiectul principal” [4].

În ceea ce privește barierele care au apărut în cadrul ședinței de mediere tatăl victimei a menționat „făptuitorii nu au recunoscut de la început, mai nu îl considerau vinovat pe băiatul meu; ... a fost dificilă întâlnirea față în față., eram niște dușmani și trebuia să-i iertăm” [3]; „noi am îndeplinit cerințele victimele și totul a fost bine” [4].

Rolul mediatorului este deosebit de important pentru stabilirea acordului de împăcare, în acest sens persoanele intervievate au menționat că „...am ajuns foarte greu la acordul de împăcare. Mediatorul a fost cel care ne-a determinat să încheiem acordul. Soluțiile au fost prezentate de către mediator. Și eu am avut careva propuneri până la mediere, dar le-am prezentat la ședința de mediere” [3]; „totul a fost bine...din prima ne-am împăcat...cerințele le-am îndeplinit...eu am fost de acord să-i întoarcem toate cheltuielile și scuzele” [4].

La întrebarea „Ce v-a plăcut cel mai mult în cadrul ședinței de mediere?” tatăl victimei a menționat că „am simțit un ajutor din partea medierii, am simțit o speranță. Nu a fost principalul despăgubirea...principalul a fost satisfacția morală. Cel mai mult m-a deranjat atitudinea făptuitorilor” [3]; „s-au creat niște relații, totul a fost plăcut. Nu m-a deranjat nimic” [4].

Modulul 3. Opinii despre mediator

După cum s-a menționat mai sus rolul mediatorului în procesul de mediere este foarte important. În acest context, persoanele intervievate au menționat că mediatorul trebuie să dețină un șir de calități, „...trebuie să fie eficient, să ofere informație, să explice totul” [3]; „să își cunoască lucrul, să dea dovadă de profesionalism. Mediatorul nostru s-a purtat calm și convingător. Cu plăcere am ascultat-o și am avut emoții pozitive...” [4].

Este important de evidențiat că în cadrul celor 3 interviuri s-a menționat de multiple ori faptul că mediatorul a fost un adevărat profesionist și a deținut cel mai important rol la încheierea acordului de împăcare.

Modulul 4. Opinii post-mediere

La întrebarea „Cum v-ați simțit după procesul de mediere?” persoanele intervievate au menționat „Cu ușurință, mai liniștită, mai calm” ” [2]; „Foarte bine, am căpătat o oarecare speranță și încredere în organele de justiție” [3]; „a influențat pozitiv, nu am ajuns la judecată” [4].

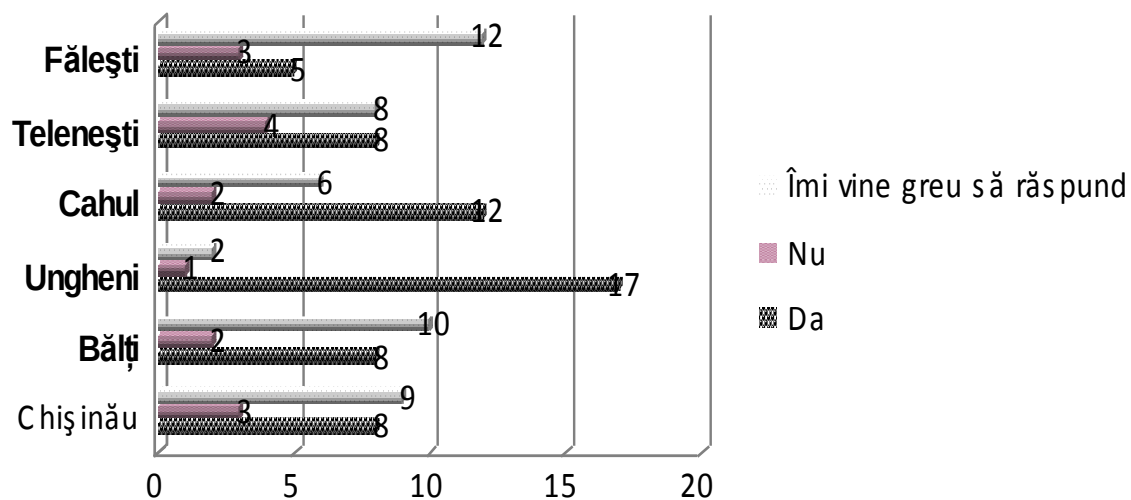
În ceea ce privește beneficiile medierii persoanele intervievate au menționat „Am câștigat că ne-am împăcat și am iertat” [2]; „...nu au fost judecați, deoarece aveau 16 ani...” [3]; „...Împăcarea a fost interesul și a fost educativ pentru băiat. Nu s-a stricat biografia copilului...”; „medierea m-a ajutat să iert făptașul. Nici procuratura, nici altcineva nu m-ar fi ajutat” [3];.

CONCLUZII ȘI CONSTATĂRI

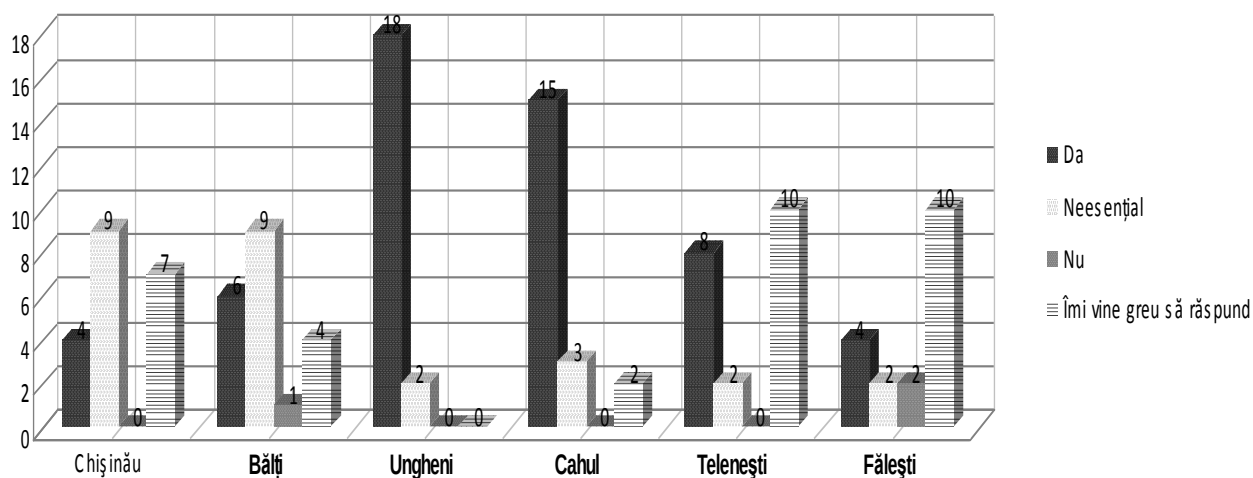
- Instituția medierii este o practică relativ nouă pentru R.Moldova, care a fost pilotată în 6 regiuni, de aceea este necesar de extins această practică pentru asigurarea accesului la serviciile de mediere;
- Nivelul de informare privind instituția medierii este foarte scăzut, de aceea este necesar de continuat activitățile de informare și sensibilizare a opiniei publice. În acest sens, se recomandă inițierea unei campanii de informare la nivel de țară;
- Medierea este o formă eficientă de soluționare a litigiilor, aceasta a fost confirmat și de către studiul realizat;
- Conform studiului principalele obstacole în implementarea medierii în R.Moldova sunt: în primul rând – lipsa de informații; în al doilea rând – mecanisme defectuoase de implementare; în al treilea rând - insuficiența resurselor financiar;
- În viziunea respondenților mediatorul trebuie să dețină următoarele calități: în primul rând să fie neutru și confidențial; în al doilea rând - să fie corect; în al treilea rând – să fie responsabil și imparțial;
- Conform studiului realizat, cele mai importante riscuri privind implementarea instituției medierii sunt recidiva, lipsa controlului asupra responsabilității asumate; neconștientizarea faptei comise și preluarea comportamentului infracțional.

Opinia reprezentanților organelor de drept cu privire la instituția medierii.

Este medierea o modalitate reală și eficientă de soluționare a conflictelor ?

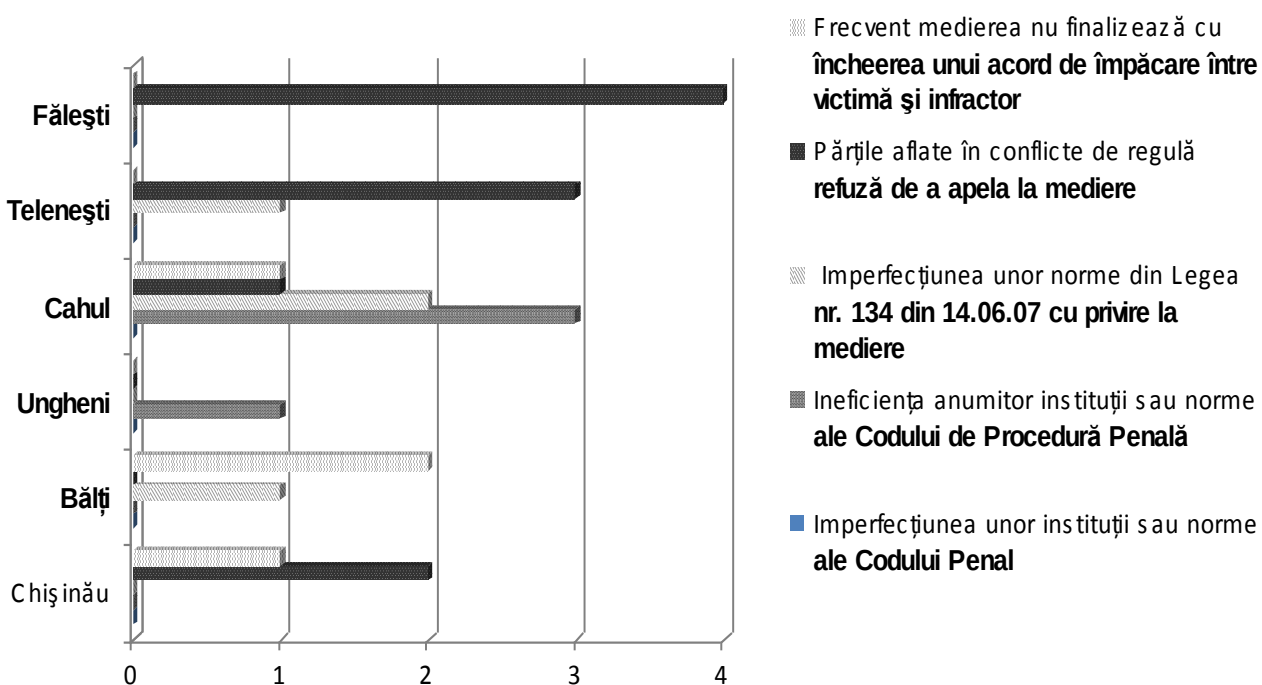

Aplicarea medierii conduce la descărcarea instanțelor de dosare ?

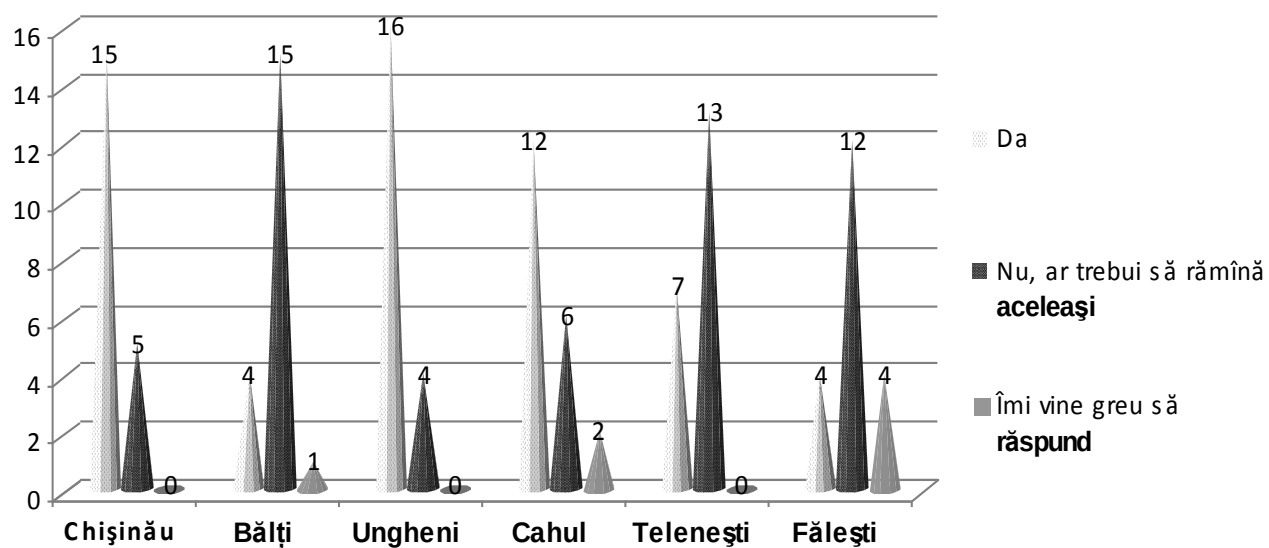

Cauzele ineficienței aplicării medierii în R.

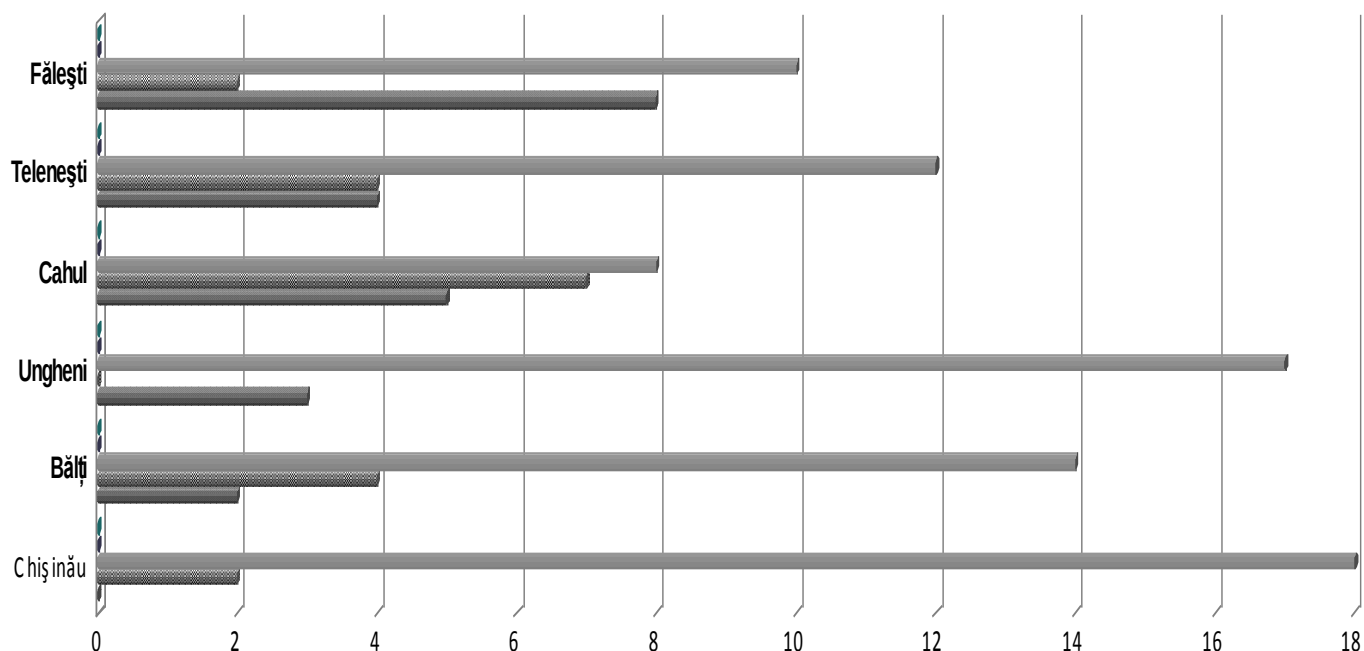
M o l d o v a

Ar trebui lărgit cercul infracțiunilor pentru care ar putea fi aplicată împăcarea prin medierea?

La ce etapă a procesului penal se poate apela la mediere?

■ Pînă la pomirea urmăririi penale, în faza de urmărire penală, în cursul judecării pînă la rămînerea definitivă a hotărîrii instanței de judecată, precum și în timpul executării pedepsei penale

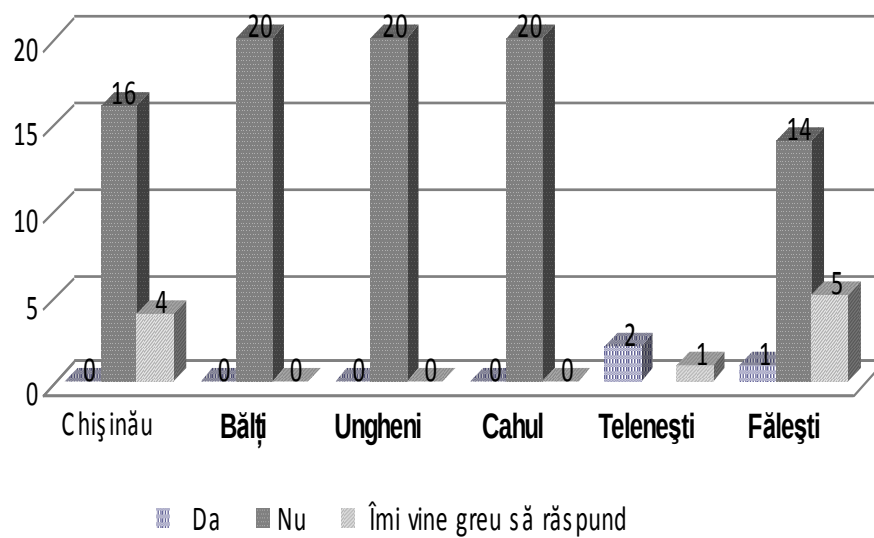
■ Înainte de înaintarea plîngerii sau începerea procesului penal, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării pînă la rămînerea definitivă a hotărîrii instanței de judecată;

■ Din momentul pomirii urmăririi penale și pînă la retragerea completului de judecată pentru deliberare;

■ Din momentul pomirii urmăririi penale și pînă la rămînerea definitivă a hotărîrii instanței de judecată;

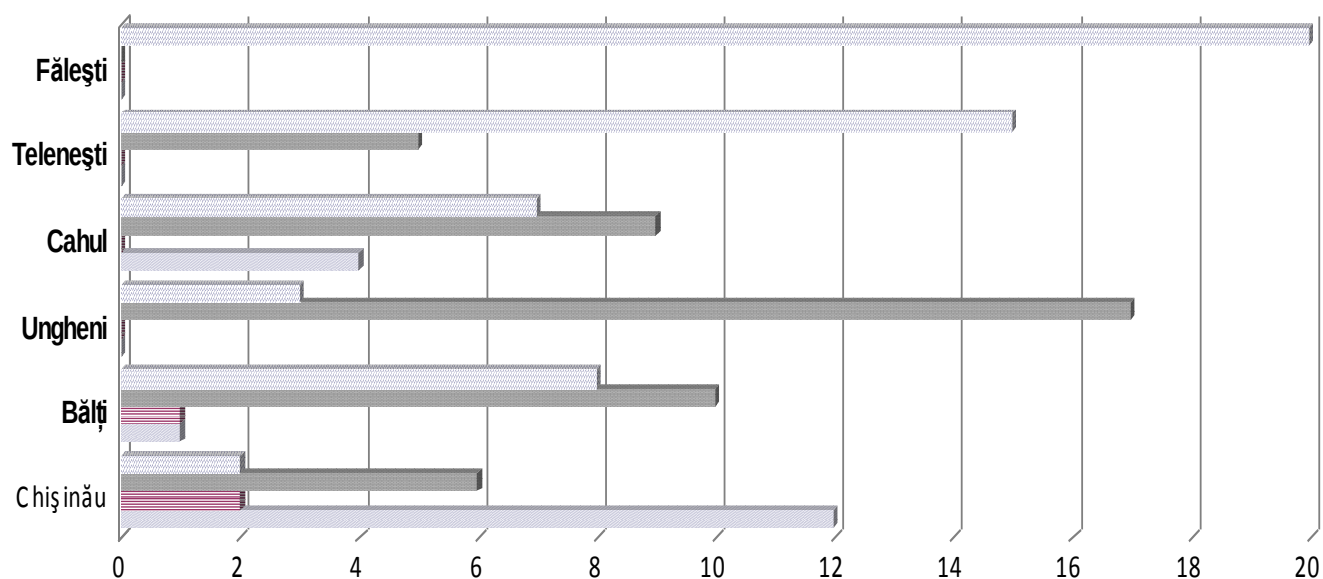
■ Înainte de înaintarea plîngerii sau începerea procesului penal, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării pînă la retragerea completului de judecată pentru deliberare;

Aveți nevoie de o pregătire specială pentru a informa și convinge părțile de a participa la mediere?

Cine solicită mai mult medierea în cauze penale

examine de către dvs?

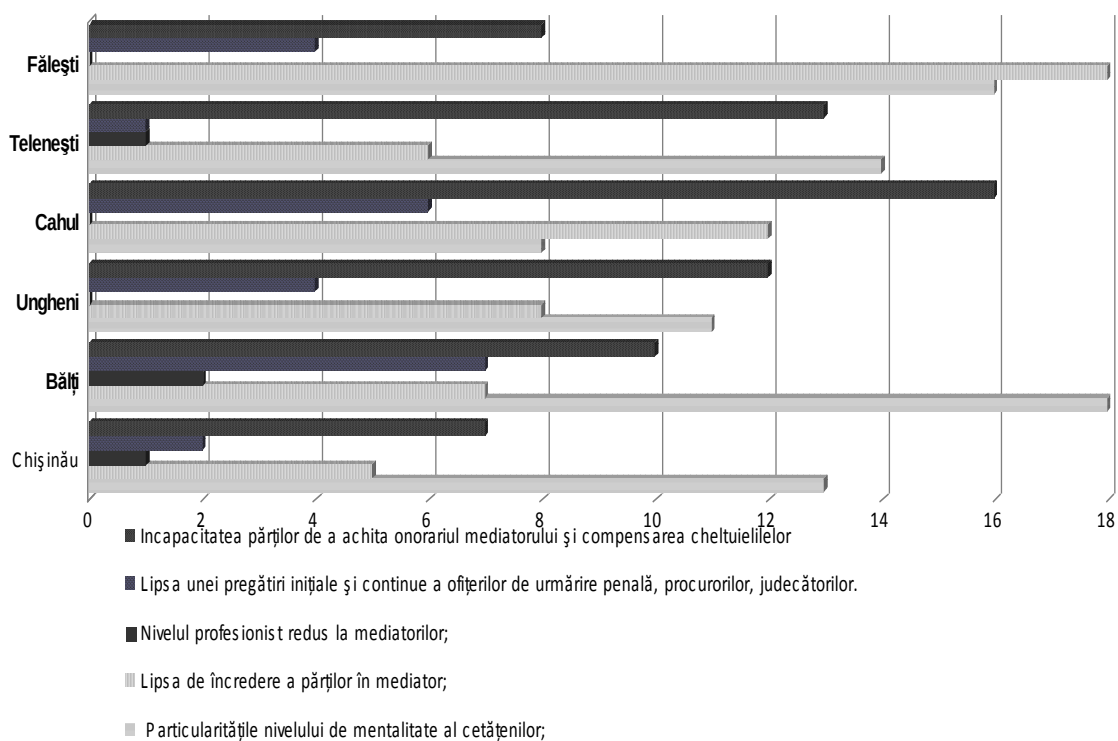
■ Nu a fost solicitată medierea pînă în prezent.

■ Instanța judecătorească sau, după caz organul de urmărire penală cu acordul părților;

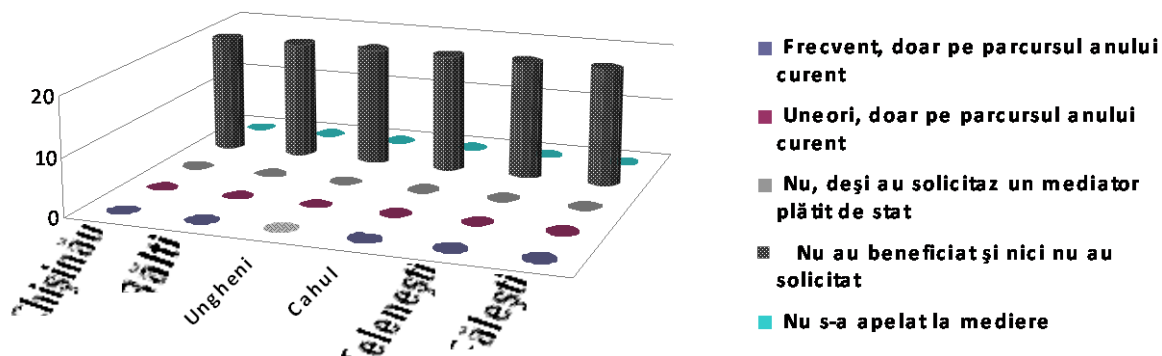
■ Victima infracțiunii;

■ Făptuitorul;

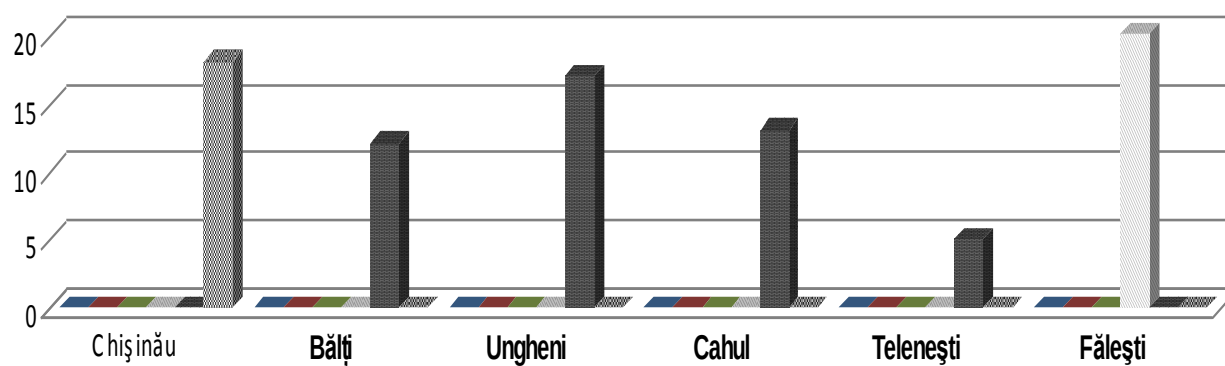
Cum credeți, care este motivul refuzului de către părți să recurgă la mediere pentru soluționarea conflictelor dintre ele?

În cauzele penale examinate de către Dvs., părțile au beneficiat de serviciile unui mediator plătit de stat

**În situația în care părțile au fost de acord să se împace, dvs
unde v-ați adresat pentru a solicita medierea?**

- La Consiliul de mediere pe lângă Ministerul Justiției
- La un birou individual sau asociat de mediatori;
- Am accesat Tabelul mediatorilor plasat pe pagina web a Ministerului Justiției;
- Nu am solicitat medierea pînă în prezent;
- Centru de Justiție Comunitară
- Institutul de Reforme Penale

ANEXE

Anexa 1. CHESTIONAR

Institutul de Reforme Penale realizează un studiu complex care are drept obiectiv general **evaluarea și monitorizarea instituției medierii în cauzele penale din R. Moldova.**

Încercuiți variantele care reflectă opinia Dvs., iar la întrebările deschise vă rugăm să argumentați opiniile pe care le împărtășiți. Informația colectată este confidențială și ne va permite de a elabora recomandări privind eficientizarea implementării instituției medierii în R.Moldova.

1. Ați auzit despre instituția medierii în R.Moldova

- a) da-----treceți la într.2
- b) nu

2. Din ce surse ați auzit despre mediere

- a) presa scrisă
- b) TV
- c) radiou
- d) pliante
- e) internet
- f) seminare
- g) altceva (specificați) _____

3. Ce înțelegeți prin „mediere”?

4. În opinia Dvs. cine ar trebui să refere persoanele spre procesul de mediere?

- a) procuratura
- b) judecătoria
- c) organele de poliție
- d) ONG-urile
- e) părțile în conflict
- f) altcineva (specificați) _____
- g) **5. Cunoașteți persoane care au participat la ședințe de mediere?**

- a) da
- b) nu

6. Dvs. ați participat la vre-o ședință de mediere?

- a) da-----treceți la într.7
- b) nu-----treceți la într.8

7. Dacă da, care au fost impresiile Dvs. despre această practică?

8. Care din calitățile enumerate mai jos credeți că sunt cele mai importante pentru un mediator? (selectați cel mult 3 calități)

- a) să fie imparțial
- b) să fie neutru

- c) să fie confidențial
- d) să fie tolerant
- e) să fie corect
- f) să fie responsabil
- g) să fie binevoitor
- h) să fie amabil
- i) să fie activ
- j) să fie sociabil și cooperant
- k) să fie onest
- l) altele (specificați) _____

9. În opinia Dvs. care sunt sarcinile unui mediator? (Specificați)

10. Cum considerați, cât de importantă este instituția medierii în Republica Moldova ?

- a) foarte importantă
- b) importantă
- c) nu este prea importantă
- d) nu este importantă
- e) nu știu.

11. În opinia Dvs. care sunt avantajele medierii comparativ cu procesul de judecată?

12. Cum credeți medierea este o formă eficientă de soluționare a litigiilor?

- a) da
- b) nu
- c) greu de spus

13. Dacă da, evidențiați care sunt beneficiile medierei

- a) Pentru victimă _____
- b) Pentru făptuitor _____
- c) Pentru comunitate _____

14. În opinia Dvs. care sunt obstacolele privind implementarea instituției medierii în R.Moldova (selectați cel mult 2 opțiuni)

- a) lipsa de informații
- b) insuficiența resurselor umane calificate
- c) insuficiența resurselor financiare
- d) gestionarea irațională a resurselor financiare
- e) mecanisme defectuoase de implementare
- f) altceva (specificați) _____

15. În opinia Dvs. care sunt riscurile medierii?

- a) recidiva
- b) neconștientizarea faptei comise
- c) limitarea accesului altor membri ai comunității
- d) lipsa controlului asupra responsabilității asumate

- e) preluarea comportamentului infracțional
- f) altceva (specificați) _____

16. Ce credeți că ar trebui de întreprins pentru implementarea cu succes a instituției medierii?

17. În opinia Dvs. care ar trebui să fie sursele de finanțare pentru implementarea medierii ? (selectați maximum 2 variante)

- a) bugetul de stat
- b) bugetul local
- c) proiectele promovate de ONG-uri
- d) proiecte promovate de organizații internaționale
- e) donații ale persoanelor particulare
- f) suportul personal al părților implicate în proces
- g) altcineva (specificați) _____

18. Cum credeți că vor evolua lucrurile în următorii 5 ani privind dezvoltarea instituției medierii în R.Moldova?

- a) în sens pozitiv
- b) în sens negativ
- c) îmi vine greu să apreciez

Date socio-demografice

19. Genul

- a) masculin
- b) feminin

20. Vârsta _____ ani împliniți

21. Studiile respondentului (indicați ultimele studii pe care la aveți)

- a) superioare
- b) superioare incomplete
- c) medii speciale
- d) medii
- e) altele (indicați) _____

22. Domeniul de activitate

- a) agricultură
- b) industrie, construcții
- c) transporturi, telecomunicații
- d) servicii și comerț, economie
- e) învățământ, cultură, cercetare
- f) sănătate
- g) organe de drept
- h) altul (specificați) _____

23. Mediul de reședință

- a) urban
- b) rural

Vă mulțumim pentru colaborare și sprijin!

Anexa 2. GHID DE INTERVIU SEMISTRUCTURAT

Subiecți: victime / persoane în conflict cu legea care au participat la procesul de mediere

Modulul I. Opinii cu privire la activitățile pre-mediere

1. De către cine ați fost contactat pentru a participa la procesul de mediere?
2. Cum ați reacționat la această propunere? Cum a reacționat familia Dvs.?
3. Ce v-a determinat să participați la procesul de mediere?
4. Care au fost temerile Dvs. în ceea ce privește medierea?

Modulul II. Opinii cu privire la ședința de mediere

5. Cine va însoțit din membrii familiei sau alte persoane la ședința de mediere în calitate de susținători?
6. Cum v-ați simțit în momentul când v-ați întâlnit cu victima/persoana care a comis infracțiunea?
7. Care a fost atmosfera în cadrul ședinței de mediere? Care au fost condițiile de realizare a ședinței de mediere? Cât a durat ședința de mediere?
8. Cum credeți în cadrul ședinței de mediere la ce subiecte este necesar în primul rând să se focalizeze discuția?
9. Cu ce bariere v-ați confruntat în procesul de comunicare?
10. Ce a fost cel mai dificil în procesul de mediere?
11. Cum ați ajuns la încheierea acordului de împăcare? Cine a prezentat soluțiile și ce v-a determinat să vă împăcați? Care au fost condițiile împăcării?
12. Ce v-a plăcut cel mai mult în cadrul ședinței de mediere? Ce v-a deranjat cel mai mult în timpul ședinței de mediere?
13. În ce măsură sunteți mulțumit de rezultatele ședinței de mediere?

Modulul III. Opinii despre mediator

14. Care au fost primele impresii despre mediator?
15. Care a fost atitudinea mediatorului față de Dvs.? Dar față de cealaltă parte?
16. Relatați vă rog despre calitățile mediatorului. Cum s-a comportat? Ce v-a plăcut și ce nu v-a plăcut în comportamentul acestuia?
15. Cum credeți care sunt cele mai importante abilități pe care trebuie să le dețină un mediator?
16. În ce măsură limbajul utilizat de mediator a fost accesibil pentru Dvs.?
17. În ce măsură mediatorul v-a ajutat să vă controlați emoțiile?
18. Ce ați putea recomanda mediatorului pentru a perfecționa ședințele de mediere?

Modulul IV. Opinii post-mediere

19. Cum v-ați simțit după procesul de mediere?
20. Cum a influențat medierea asupra vieții Dvs.? În ce măsură participarea Dvs. la mediere a făcut posibilă respectarea intereselor Dvs.?
21. Care au fost beneficiile medierii pentru Dvs.?(Ce ați avut de câștigat în urma ședinței de mediere?) Care au fost beneficiile medierii pentru cealaltă parte?

Modulul V. Întrebări specifice adresate victimelor

22. Cum credeți făptuitorul a conștientizat fapta comisă? Credeți că acesta nu va mai comite infracțiuni? Argumentați. Medierea v-a ajutat să iertați făptașul?
23. Cum credeți atitudinea celeilalte părți s-a schimbat față de Dvs.? Ce vă determină să credeți aceasta?
24. Dacă ați trece din nou prin această experiență, ați mai recurge la mediere? De ce?

Modulul V. Date socio-demografice

Vârsta
Genul
Studii
Ocupația
Starea civilă

Anexa 3. Lista persoanelor interviewate

Nr.	Statutul persoanei intervievate	Ocupația persoanei intervievate	Vârsta	Studii
1.	Mediator			superioare
2.	Mama făptuitorului	casnică	35 ani	medii
3.	Tatăl victimei	servicii administrative-comunale	40 ani	medii
4.	Tatăl făptuitorului	frizer	57 ani	medii